

IŽANGA	1
1. TARNYBOS BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS BEI NEVYRIAUSYBINĖMIS ORGANIZACIJOMIS	2
2. LIETUVOS RESPUBLIKOS MOTERŲ IR VYRŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO BEI LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ IR SKUNDŲ TYRIMAS.....	11
2.1. SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS IR VYKDYMAS	19
2.2. DISKRIMINACIJA DĖL AMŽIAUS. SKUNDŲ TYRIMAI	21
2.3. DISKRIMINACIJA DĖL LYTIES. SKUNDŲ TYRIMAI.....	35
2.4. DISKRIMINACIJA DĖL LYTINĖS ORIENTACIJOS. SKUNDŲ TYRIMAI.....	43
2.5. DISKRIMINACIJA DĖL RELIGIJOS IR ĮSITIKINIMŲ. SKUNDŲ TYRIMAI	44
2.6. DISKRIMINACIJA DĖL NEGALIOS. SKUNDŲ TYRIMAI.....	46
2.7. DISKRIMINACIJA DĖL RASĖS IR ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS. SKUNDŲ TYRIMAI.....	50
2.8. DISKRIMINACINIAI SKELBIMAI	57
3. INFORMACINĖ VEIKLA	59
4. MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJŲ KONTROLĖ	61
5. TARNYBOS DALYVAVIMAS PROJEKTUOSE IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	64
6. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	78

IŽANGA

2006 m. gegužės 17 d. priimtas Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas (Nr. [771/2006/EB](#)), kuris 2007-uosius paskelbė Europos lygių galimybių visiems metais. Šio sprendimo pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad Europos Sąjungoje būtų taikomas ir remiamas nediskriminavimo principas bei būtų sustiprinta nacionalinė lygių galimybių ir kovos su diskriminacija politika. Šis sprendimas davė nemažą postūmį lygių galimybių įgyvendinimui dar 2006 metais. Koordinuojančia metų minėjimo renginių institucija Lietuvoje paskirta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Kitas svarbus įvykis Lietuvai lygių galimybių srityje buvo Europos Tarybos 2006 m. pabaigoje priimtas sprendimas Vilniuje įsteigti Europos lyčių lygybės institutą. Pagrįstai tikimasi, kad taip Lietuva ateityje gali tapti europinės lyčių lygybės strategijos kūrimo ir įgyvendinimo ašimi.

Lietuva jau nebe pirmus metus įvairiose tarptautinių ekspertų rengiamose ataskaitose įvardijama kaip šalis, kurios įstatymuose puikiai įtvirtinti lygių galimybių ir žmogaus teisių principai. Lietuvos Konstitucijos 29 straipsnis teigia, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Lygias galimybes užtikrina ne tik pagrindinis šalies įstatymas, bet ir nuo 2005 m. sausio 1 dienos įsigaliojęs Lygių galimybių įstatymas bei nuo 1999 m. veikiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. Tačiau tenka pažymėti, kad nepaisant gerų įstatymų, neretai kyla problemų juos tinkamai įgyvendinant.

Lygios galimybės - tai tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas, nepaisant lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų ir kitų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ar įstatymuose numatytų pagrindų. Lygybės principas grindžiamas lygiomis teisėmis, atsakomybe, galimybėmis visose gyvenimo srityse.

Svarbiausias kriterijus, vertinant žmogų, yra jo veikla, o ne tai, kokios lyties, rasės, tautybės, amžiaus, seksualinės orientacijos, įsitikinimų jis yra. Kiekvienas visuomenės narys vienodai vertas pagarbos, tolerancijos, kiekvienas turi būti ginamas nuo diskriminacijos apraiškų, kiekvienam turi būti suteikta galimybė siekti mokslo, profesinio tobulėjimo, karjeros, saviraiškos įvairiose srityse.

2006 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Nacionalinę antidiskriminacinę 2006-2008 metų programą, kurios paskirtis – užtikrinti teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principą, nuostatų įgyvendinimą, ugdyti visuomenės toleranciją, informuoti visuomenę apie teisę į lygybę ir nediskriminaciją, lygių teisių gynimo priemones ir galimas diskriminacijos apraiškas Lietuvoje. Pažymėtina, jog Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba – viena iš šios programos iniciatorių ir rengėjų bei daugelio programoje numatytų priemonių vykdytoja.

1. TARNYBOS BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS BEI NEVYRIAUSYBINĖMIS ORGANIZACIJOMIS

Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo bei Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymo, kurių priežiūra pavesta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, 3 straipsnis įpareigoja valdžios ir valdymo institucijas pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės, taip pat užtikrinti lygias galimybes neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus. Abu įstatymai taip pat numato, kad minėtos institucijos privalo rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, skirtas lygių galimybių užtikrinimui neatsižvelgiant į asmens lytį, amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus. Valdžios ir valdymo institucijos yra įpareigosios nustatyti tvarka remti visuomeninių organizacijų, viešųjų įstaigų, asociacijų ir labdaros fondų programas, kurios padeda įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes, taip pat lygias asmenų galimybes nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Lietuvos Respublikos Seimui išplėtus lygių galimybių kontrolieriaus kompetenciją, prasiplėtė ir institucijų bei organizacijų, su kuriomis bendradarbiaudama tarnyba įgyvendina lygias asmenų galimybes dalyvauti darbo rinkoje, švietimo sistemoje, taip pat vienodomis sąlygomis gauti prekes ir paslaugas. Kaip ir anksčiau, vykdydama jai įstatymų priskirtas funkcijas, 2006 metais tarnyba sėkmingai bendradarbiavo su Lietuvos Respublikos Seimo komitetais ir komisijomis, ypač su Žmogaus teisių komitetu bei kitomis valdžios ir valdymo institucijomis, kurioms buvo teikiami pasiūlymai dėl teisės aktų pakeitimo bei papildymo.

2006 metais, tarnyba ištyrusi neįgaliųjų sportininkų skundą dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu, nustatė, jog 2006 m. rugpjūčio 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 491, kuriuo pakeistas nutarimas „Dėl sportininkų ir jų trenerių, gydytojų, masažuotojų ir mokslininkų skatinimo“, nevienodai nustato premijų skyrimą neįgaliesiems sportininkams lyginant su sveikaisiais. Buvo nuspręsta siūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei keisti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų sportininkų, jų trenerių, gydytojų, masažuotojų ir mokslininkų skatinimo tvarką. Rengiamų teisės aktų projektus derinti su neįgaliųjų sporto organizacijomis. Bendradarbiaujant su Finansų ministerija bei Kūno kultūros ir sporto departamentu nuspręsta keisti šį nutarimą.

2006 m. birželio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.605 (Žin., 2006 Nr.70-2579), tarnybos siūlymu buvo pakeistas nutarimas Nr. 1458 „Dėl Valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr.108-3463, 2005, Nr. 12-370). Šiuo pakeitimu panaikinta nuostata dėl valstybės rinkliavos dydžių Lietuvos Respublikos piliečiams, priklausomai nuo etninės priklausomybės.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę dėl bylos Europos Bendrijų Teisingumo Teisme C-303/06 *S. Coleman*, kurioje Didžiosios Britanijos nacionalinis teismas kreipėsi į ETT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl 2000-11-27 Tarybos direktyvos Nr. 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, nuostatų išaiškinimo.

Kadangi byloje keliami principiniai minėtos direktyvos interpretavimo klausimai, šios bylos baigtis turės tiesioginės ir lemiamos įtakos neįgalių asmenų padėčiai visoje Europos Sąjungoje. Esminis klausimas, keliamas šioje byloje – ar direktyva 2000/78/EB suteikia apsaugą nuo diskriminacijos bei priekabiavimo asmenims, kurie nors ir nėra neįgalūs, tačiau dėl jų ryšio su neįgalium asmeniu jiems sudaromos mažiau palankios darbo sąlygos (įskaitant priekabiavimą). Tarnybos nuomone, siekiant realios asmenų lygybės bei tinkamos teisinės pažeidžiamų visuomenės grupių apsaugos, direktyvos 2000/78/EB atitinkamos nuostatos turėtų būti interpretuojamos kaip suteikiančios apsaugą nuo diskriminacijos negalios pagrindu visiems (šiuo atveju – tiek turintiems negalią, tiek jos neturintiems) asmenims.

Tarnybos pateiktais argumentais Europos teisės departamentas nurodė, kad Lietuvos Respublika laikosi nuomonės, kad direktyvos 2000/78/EB 2 straipsnio 2 dalies a punktas ir 2 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinami taip, kad jie draudžia diskriminavimą (ir, atitinkamai, priekabiavimą) asmens negalios pagrindu taip pat ir tokiais atvejais, kai pats asmuo nėra neįgalus, tačiau yra diskriminuojamas dėl su juo susijusio asmens negalios. Europos teisės departamentas atsižvelgė į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pasiūlytą poziciją.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atlikus tyrimą dėl galimos diskriminacijos dėl lyties, kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetą ir Lietuvos Respublikos Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisiją, siūlydama apsvastyti klausimą dėl Tėvo dienos įrašymo į Valstybinių švenčių sąrašą (greta Lietuvos Respublikos darbo kodekse įtvirtintos Motinos valstybinės šventinės dienos), kas neprieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Civiliniam kodeksui ir Lietuvos

Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui ir kas įtvirtintų abiejų tėvų svarbą auklėjant vaikus.

Lietuvos Respublikos Seimo šeimos ir vaiko reikalų komisija informavo, jog Seime buvo užregistruotas Darbo kodekso 162 str. papildymo ir pakeitimo įstatymo, bei Atmintinų dienų įstatymo 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektai.

Bendradarbiaujant su Finansų ministerija atlikti teisės aktų, susijusių su draudimo įmoku skaičiavimu pakeitimai.

Atsižvelgiant į tai, kad Europos Sąjungos teisės aktai nenustato imperatyvių normų, draudžiančių atsižvelgti į amžių, sveikatos būklę vertinant draudimo riziką, valstybėms narėms paliekama apsisprendimo teisė. Tačiau bet kuriuo atveju Tarnyba siūlė kiekvienam draudikui, sudarančiam draudimo sutartį, vertinti kiekvieną individą individualiai, t.y. vertinti jo pomėgius, profesiją, taip pat ir laisvalaikio praleidimo būdus, kartu ir sveikatą, o tam tikrais atvejais amžių. Kiekvienas atvejis, leidžiantis draudikui atsižvelgti į amžių, sveikatos būklę ar profesiją vertinant draudimo riziką, Tarnybos nuomone, turėtų būti pagrįstas statistikos duomenimis, motyvuotas, teisingas ir teisėtas ir įtvirtintas įstatyme.

Draudimo priežiūros komisija prie Finansų ministerijos 2006 m. gruodžio 28 d. priėmė nutarimą Nr. N-118, kuriuo patvirtino Lyties pripažinimo lemiamu veiksniu, vertinant draudimo riziką, tvarkos aprašą ir kuriame buvo atsižvelgta į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos teiktas pastabas ir siūlymus.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba dažnai teikė siūlymus Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl įvairių teisės aktų projektų derinimo, siekiant suvienodinti Europos Sąjungos teisės aktus su nacionalinės teisės nuostatomis. Socialinės apsaugos ministerija į tarnybos teikiamus siūlymus atsižvelgė.

2006 m. gruodžio mėn. Tarnyba teikė šiai ministerijai siūlymą dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos nuostatų pakeitimo projekto ir siūlė numatyti, kad komisijos darbe būtų suteikta galimybė dalyvauti moterų ir vyrų nevyriausybinių organizacijų deleguotiems atstovams, kad būtų atstovaujami visų Lietuvoje veikiančių moterų ir vyrų nevyriausybinių organizacijų interesai. Ministerija siūlymui pritarė.

Lygių galimybių tarnyba kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę su siūlymu atsižvelgti į Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos prašymą dėl Socialinių darbuotojų diskriminacijos pagal išsilavinimą, ir atitinkamai pakoreguoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 metų liepos 8 d.

nutarimo Nr. 511 1 priedą (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 29 d. nutarimo Nr. 643 redakcija) „Biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų tarnybiniai atlyginimai“.

Atsižvelgiant į tarnybos siūlymus, buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 511 „Dėl Biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų apmokėjimo tvarkos tobulinimo“ pakeitimas, kuriuo 20 procentų padidinti maksimalūs tarnybinių atlyginimų koeficientai kultūros ir meno darbuotojams, socialiniams darbuotojams ir kt. Taip pat Socialinės apsaugos ir darbo ministerija patikino, jog ir toliau sieks, kad būtų didinamas socialinių darbuotojų darbo užmokestis.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, atlikusi tyrimą dėl galimos netiesioginės diskriminacijos lyties pagrindu švietimo sistemoje, t.y. dėl to, kad jėzuitų gimnazijose priimamas vienodas skaičius mergaičių ir berniukų, tačiau mergaitės priimamos mokytis su geresniais pažymiais nei berniukai, kreipėsi į Švietimo ir mokslo ministeriją ir pasiūlė parengti mokymo programas taip, kad berniukų žinių lygis pasiektų mergaičių įgyjamų žinių lygį.

Švietimo ir mokslo ministerija siūlymui pritarė.

Nagrinėjant Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirta ar Vilniaus rajono savivaldybės institucijų vykdoma švietimo politika rajono mokyklose nepažeidžia konstitucinio lygių galimybių principo, suteikiant privilegijas švietimo įstaigoms, kuriose vaikų ugdymas vyksta lenkų kalba. Baigus skundo tyrimą buvo nuspręsta prašyti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos du kartus per metus informuoti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą apie koordinacinių grupių, sudarytų moksleivio krepšelio lėšų skirstymo ir mokyklų tinklo optimizavimo problemoms spęsti darbą ir priimtus sprendimus.

Švietimo ir mokslo ministerija 2006 m. informavo, kad 2006 m. rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. ISAK-1766 „Dėl trišalės darbo koordinavimo grupės sudarymo“ buvo sudaryta trišalė darbo koordinavimo grupė. Ją sudaro Vilniaus rajono savivaldybės administracijos, Vilniaus apskrities viršininko administracijos ir Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai.

Vilniaus rajono savivaldybės administracija nereagavo į tarnybos sprendimą dėl lenkų pradinės mokyklos steigimo lietuvių mokomąja kalba pagrindinėje mokykloje Marijampolyje, nors lygių galimybių kontrolierės sprendime buvo nurodyta, kad tai žymiai pablogina pagrindinės mokyklos mokinių ugdymo sąlygas. Remiantis „Vilnijos“ draugijos pirmininko K.Garšvos pateikta informacija, Vilniaus rajono savivaldybės administracija ir toliau tęsia diskriminacinę politiką lietuviškų mokyklų atžvilgiu teikdama prioritetą mokykloms lenkų mokomąja kalba.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atlikusi tyrimą dėl lietuvių kalbos vadovėlyje aprašyto „Efektyvaus skaičių įsiminimo būdo“, pagal kurį siūloma įsiminti skaičius, lyginant juos su moterimi ir vyru, kreipėsi į Švietimo plėtotės centrą ir siūlydama nenaudoti lietuvių kalbos vadovėlyje septintų klasių moksleiviams (bei kituose vadovėliuose) tokio mokymo būdo ar metodo, kuris propaguotų moterų diskriminavimą, o taip pat diskriminavimą lyties ar kitu Lygių galimybių įstatyme nustatytu draudžiamu pagrindu.

Švietimo ir mokslo ministerija bei Švietimo plėtotės centras šiems siūlymams pritarė.

Atlikusi skundo tyrimą dėl galimos diskriminacijos dėl negalios bei lyties pagrindu, tarnyba kreipėsi į Sveikatos apsaugos ministeriją siūlydama keisti nedarbingumo pažymėjimų išdavimo ir pildymo tvarką taip, kad pažymėjime, kuris pateikiamas darbdaviui, nebūtų žymimas ligos kodas bei gydymo įstaiga, kurioje darbuotojas gydėsi.

Sveikatos apsaugos ministerija tarnybos siūlymui pritarė ir patvirtino naujas nedarbingumo pažymėjimų formuliarius.

Tarnyba bendradarbiaudama su Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, nusprendė, jog 2005 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. V-973 „Dėl priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos patvirtinimo“ yra keistinas. Sveikatos apsaugos ministerija įsipareigojo atsisakyti nustatytų amžiaus apribojimų, siekiant atlikti profilaktinį sveikatos patikrinimą pagal Vyriausybės finansuojamas tikslines sveikatos priežiūros.

Europos Sąjungoje 2007-ieji paskelbti Europos lygių galimybių visiems metais. Lygių galimybių metais bendradarbiaujant su valstybės įstaigomis (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vyriausybės kanceliarija, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu, kt.) bei nevyriausybinėmis organizacijomis pasirengta įgyvendinti priemonės, kuriomis siekiama – skatinti toleranciją visuomenėje, kovoti su diskriminacijos apraiškomis ir informuoti žmones apie jų turimas teises bei galimybes rasti pagalbą diskriminacijos atveju. Lygių galimybių metų priemonės, kurios numatytos 2006 m. pabaigoje parengtoje Nacionalinėje strategijoje, iš dalies finansuos Europos Komisija. Likę 50 % priemonių bus finansuojami pagal Nacionalinę antidiskriminacinę 2006-2008 m. programą.

Priemonių įgyvendinimą koordinuoja Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, padedant Lygių galimybių visiems metų komitetui. Komitete atstovaujamos valstybės įstaigos – Vyriausybės kanceliarija, Kultūros ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Statistikos departamentas, Valstybės tarnybos departamentas prie Vidaus reikalų

ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerija; socialiniai partneriai – Lietuvos verslo darbdavių asociacija ir Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija; nevyriausybinės organizacijos – Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, Lietuvos pensininkų sąjunga „Bočiai“, Lygių galimybių plėtros centras, Moterų informacijos centras, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, Lietuvos žmonių su negalia sąjunga, Lietuvos gėjų lyga, Tolerantiško jaunimo asociacija, Naujųjų religijų informacijos centras, Romų visuomenės centras, Lietuvos žmogaus teisių centras, Lietuvos savivaldybių asociacija.

Vienas pagrindinių Lygių galimybių visiems metų tikslų – paskatinti valstybės įstaigas bei socialinius partnerius efektyviau bendradarbiauti užtikrinant lygių galimybių principą, kuriant programas ir priemones kovai su diskriminacija ir tam tikrų visuomenės grupių socialine atskirtimi. Tai gera proga Lietuvos valstybei kurti efektyvesnę lygių galimybių politiką bei ją formuoti ilgalaikių tikslų ir visuomeninių rizikų pagrindu.

2006 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba pradėjo įgyvendinti tarptautinį projektą „Lyčių lygybė – būtina sąlyga regionų plėtrai“, kurį dalinai remia Europos Komisija pagal Europos Bendrijos lyčių lygybės pagrindų programą. Projektu siekiama paskatinti tolygų vyrų ir moterų dalyvavimą įvairiose, tiek ekonominio, tiek socialinio gyvenimo, srityse ir stiprinti lyčių lygybę savivaldybėse. Įgyvendinant projektą bendradarbiaujama su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Lygių galimybių plėtros centru. Jame dalyvauja Šiaulių miesto savivaldybės švietimo darbuotojai, Širvintų bei Ukmergės rajonų savivaldybių administracijos darbuotojai, kurie apmokomi taikyti lygių galimybių principus ir atlikti lyčių lygybės padėties įvertinimą savo kasdienėje veikloje.

Pagal Europos Sąjungos remiamą projektą „Moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimas užimtumo srityje: priemonės, praktika, pokyčiai“ (2006-2008 m.), kurį koordinuoja Socialinių inovacijų fondas, o Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra projekto partneris, įkurtos visuomeninės moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos dešimtyje pilotinių Lietuvos savivaldybių. Komisijos, kurias sudaro savivaldybių, darbo rinkos institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir socialinių partnerių atstovai, sieks užtikrinti, kad Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos tikslai ir prioritetai būtų praktiškai realizuojami regioniniu mastu. Tokių komisijų visuomeniniais pagrindais sukūrimas savivaldybėse yra vienas pirmųjų bandymų Lietuvoje institucionalizuoti lygių galimybių principo įgyvendinimą vietos savivaldoje.

Tarptautinio projekto „Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje II: šeimai palanki darbo aplinka“ rėmuose buvo bendradarbiaujama su SODRA ir jos skyriais, platinant informaciją apie tėvų įgytą teisę eiti tėvystės atostogų iki vaikai sukaks 1 mėn.

2006 m. spalio mėn., bendradarbiaujant su Socialinių reikalų ir darbo komitetu, Lietuvos Respublikos Seime surengta apskritojo stalo diskusija „Šeimos ir profesinės veiklos suderinamumas Lietuvoje: nauda, iššūkiai ir perspektyvos“. Šioje bei 2006 m. rugsėjo mėn. organizuotoje diskusijoje darbdaviams, daug dėmesio skirta valstybės vaidmeniui sudarant galimybes derinti karjerą ir šeimą tiek vyrams, tiek moterims, šeimai palankios darbo aplinkos teikiamą naudą darbdaviui. Taip pat buvo skirtas dėmesys socialinės įmonių atsakomybės klausimams, kurie, be abejo, apima pagarbą darbuotojų teisėms bei gerovei.

2006 m. pabaigoje buvo bendradarbiaujama su Lietuvos nacionaline televizija bei LNK kanalu, transliavusiais socialinę reklamą, kuria buvo siekiama atkreipti darbdavių dėmesį į šeimos ir karjeros suderinamumo problemas.

Vykdamas projektą „Atviri ir saugūs darbe.lt“ bei įgyvendinant Vyriausybės patvirtintos Nacionalinės antidiskriminacinės 2006-2008 m. programos priemones, profesinių sąjungų atstovai, darbo biržų vadovai ir darbuotojai, darbdaviai, savivaldybių darbuotojai Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos organizuojuose seminaruose buvo informuojami apie draudimą diskriminuoti įvairiais pagrindais reglamentuojančius įstatymus, jų apimtį, kitus lygių galimybių klausimus. 2006 m. buvo surengti 7 seminarai pagal šias programas skirtinguose Lietuvos regionuose.

EQUAL projekto metu atlikta seminaruose dalyvavusių asmenų apklausa parodė, kad net 60 proc. vyrų ir beveik 50 proc. moterų pritaria nuomonei, jog „namuose gėjai ir lesbietės gali daryti, ką nori, tačiau viešas seksualinės orientacijos deklaravimas yra netoleruotinas, todėl akivaizdu, kad ir toliau reikalingos visuomenės švietimo ir informavimo priemonėmis lygių galimybių klausimais, o, dėl aukšto netolerancijos lygio, ypač diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos klausimais.

Tarnybos darbuotojai buvo kviečiami informuoti apie diskriminaciją draudžiančių įstatymų nuostatas bei kitus lygių galimybių klausimus darbo biržos skyrių, policijos, valstybės sienos apsaugos tarnybų, priešgaisrinės apsaugos tarnybų, ministerijų organizuojamuose seminaruose ir mokymuose. Dėmesys skirtas ir Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių problematikai: kontrolierė kaip ekspertė dalyvavo Lietuvos raudonojo kryžiaus draugijos organizuojuose mokymuose nevyriausybinėms organizacijoms.

Teisininkų bendruomenės informavimas ir švietimas lygių galimybių klausimais išlieka vienas iš tarnybos prioritetų. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos teisininkai skaitė paskaitas 2006 m. balandžio 27-30 d. Birštone Lietuvos žmogaus teisių centro rengtame seminare „Europos Sąjungos antidiskriminacinė teisė: Vienodo požiūrio nepriklausomai nuo rasės ar etninės priklausomybės (2000/43/EB) ir Vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje (2000/78/EB) direktyvų įgyvendinimas“, skirtame advokatams, profesinių sąjungų bei nevyriausybinių organizacijų teisininkams. Seminaro dalyviai įgijo Europos Sąjungos antidiskriminacinės teisės žinių bei praktinių įgūdžių. Seminaro metu buvo gilinama ir Lietuvos įstatymų bei ES direktyvų 2000/43/EB ir 2000/78/EB nuostatas, jų galiojimą ir

taikymą Lietuvoje. Seminare buvo naudojamas interaktyvus teisinio mokymo metodas, kuris, skirtingai nuo pasyvaus metodo, aktyviai įtraukė dalyvius į mokymo procesą. Interaktyvus mokymo metodas apėmė dviejų dienų teismo proceso simuliaciją, hipotetinės bylos nagrinėjimą, diskriminacinių atvejų nagrinėjimą, individualių ir grupinių užduočių atlikimą, aktyvų dalyvavimą diskusijose. Seminaras surengtas po Lenkijoje vykusių Helsinkio žmogaus teisių fondo (Lenkija) bei INTERRIGHTS (Tarptautinio žmogaus teisių gynimo centro, Jungtinė Karalystė) organizuotų ES antidiskriminacinės teisės mokymų lektoriams, kuriuose dalyvavo ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovai.

Tarnyba bendradarbiavo su universitetais, mokymo ir mokslo įstaigomis, specialistais–praktikais, gaunant ekspertinius įvertinimus bei išvadas būtinas teisingų sprendimų priėmimui. Be to tarnybos atstovai dalyvauja Reklamos arbitraže dėl neetiškos ir diskriminacinės reklamos, teikia savo ekspertinę nuomonę šiais klausimais. Buvo tęsiamas bendradarbiavimas tiriant konkrečius skundus su Valstybine darbo inspekcija, vartotojų teisių gynimo institucijomis, Prokuratūra.

Ataskaitiniu laikotarpiu Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba toliau tęsė bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis. Dalyvauta daugelyje nevyriausybinių organizacijų rengtų konferencijų ar seminarų, kuriose buvo skaityti pranešimai apie tarnybos veiklą, lygių galimybių politiką Lietuvoje ir užsienyje. Nevyriausybinių organizacijų atstovai lankėsi tarnyboje, konsultavosi įvairiais lygių galimybių įgyvendinimo klausimais, prašė informacijos apie Moterų ir vyrų lygių galimybių bei Lygių galimybių įstatymų įgyvendinimą. Tarnyba taip pat teikia šių organizacijų atstovams rekomendacijas dėl parengtų projektų tikslingumo, konsultuoja dėl konfliktinių situacijų sprendimo bei žmogaus teisių gynimo būdų. Pažymėtina, kad bendradarbiavimas su nevyriausybėmis organizacijomis yra abipusiai naudingas, o svarbiausia duodantis puikių rezultatų visuomenės švietimo, informacinės sklaidos srityje.

Nevyriausybiniai partneriai ypač svarbūs įgyvendinant tarptautinius visuomenės švietimo lygių galimybių srityje projektus, kurių tikslas - keisti stereotipines visuomenės nuostatas socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių atžvilgiu. Šioje srityje ypač pabrėžtinas bendradarbiavimas su Lygių galimybių plėtros centru, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centru, Lietuvos gėjų lyga, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, Lietuvos žmogaus teisių centru, Socialinių inovacijų fondu, Kauno moters užimtumo ir informacijos centru, Vilniaus moterų informacijos centru, Pagyvenusių žmonių asociacija „Gabija“, Tautinių bendrijų taryba bei kitomis organizacijomis.

Įgyvendinant įvairias priemones, buvo išleista nemažai informacinių leidinių įvairiais lygių galimybių klausimais. Parengtos brošiūros informavo apie šeimai palankios darbo aplinkos teikimus privalumus, tarnybos veiklą ir antidiskriminacinių įstatymų nuostatas, tėvystės atostogas ir kt. Tarnybos patarėjai, bendradarbiaudami su sambūriu „Gabija“, parengė informacinį lankstinuką „*Smurtas prieš pagyvenusius-kaip su juo kovoti?*“. Tarnybos patarėjai parengė straipsnius Europos Tarybos informacijos

biuro Vilniuje išleistam leidiniui „*Žmogaus teisių užtikrinimas demokratinėje visuomenėje*“, taip pat Lietuvos žmogaus teisių centro išleistam straipsnių rinkiniui „*Tautinių mažumų teisės*“.

Leidinyje „*(Ne)apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė Europoje*“, išleistame bendradarbiaujant su Lygių galimybių plėtros centru bei Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centro sociologais, apibendrinami Lietuvoje, Islandijoje, Italijoje ir Danijoje atlikto kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatai. Tyrimas atliktas pagal projektą "Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje II: šeima palanki darbo aplinka". Projekto metu taip pat parengtos „Šeimos ir darbo derinimo geros praktiko gairės darbuotojams, darbdaviams ir politikos darbuotojams“. Kompaktinėje plokštelėje „Modernių vyrų gyvenimas iš arti: darbas ir šeima“ sutalpinta visa tris metus trukusio projekto „Tėvystė veža!“ metu surinkta ir sukurta medžiaga. Visi leidiniai išleisti lietuvių ir anglų kalbomis.

Leidinyje „*Trumpai apie lygias galimybes*“, kurią parengė Klementina Gečaitė ir Lina Mališauskaitė, lengvai skaitoma ir suprantama kalba pateikiama informacija apie Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo, taip pat Lygių galimybių įstatymo nuostatas. Tai vienas pirmųjų leidinių Lietuvoje apie lygias galimybes, pritaikytas intelekto negalią turintiems asmenims.

Verta paminėti, kad tarnybos darbuotojai palaiko nuolatinius ryšius su Europos Komisijos atstovais bei kitų ES institucijų darbuotojais. Tarnybos patarėjai Lietuvą atstovauja Patariamajame moterų ir vyrų lygių galimybių komitete, dalyvauja Patariamojo Europos lygių galimybių visiems metų komiteto, tarptautinės AGE platformos, kovojančios su diskriminacija dėl amžiaus, veikloje. Minint Europos lygių galimybių visiems metus bendradarbiaujama su Europos Komisijos atstovybe Lietuvoje bei Lietuvos nuolatine atstovybe Europos Sąjungoje. Organizuojant Lygių galimybių visiems metų informacinę kampaniją, bendradarbiaujama su Europos Komisijos finansuojamos kampanijos „Už įvairovę. Prieš diskriminavimą“ (www.stop-discrimination.info) bei Europos Tarybos kampanijos jaunimui „Visi skirtingi. Visi lygūs“ (www.visiskirtingivisilygus.lt) vykdytojais.

Glaudūs santykiai su lygybės institucijomis kitose ES šalyse palaikomi EQUINET projekto, kuris 2007 m. bus registruojamas kaip Europos specializuotų lygių galimybių institucijų asociacija, rėmuose. Šio tinklo nariai reguliariai teikia ekspertines išvadas bei pasiūlymus Europos Komisijai dėl lygių galimybių politikos reglamentavimo ir įgyvendinimo Europos Sąjungos lygiu.

Tarnybos darbuotojai, kaip lygių galimybių teisinio reglamentavimo bei politikos ekspertai, yra kviečiami į renginius, seminarus, mokymus kitose šalyse (Kirgiziją, Kazachstaną, Ukrainą, Rusiją, Gruziją ir kt.). Jų rekomendacijų prašoma tose šalyse rengiant lygias galimybes reglamentuojančius teisės aktus bei kuriant institucinius lygių galimybių mechanizmus.

2. LIETUVOS RESPUBLIKOS MOTERŲ IR VYRŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO BEI LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ IR SKUNDŲ TYRIMAS

1999 m. įsigaliojęs Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, o 2005 m. įsigaliojęs Lygių galimybių įstatymas – tai du specialūs antidiskriminaciniai įstatymai, kurių nuostatos draudžia diskriminaciją dėl lyties, asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Abiejų šių įstatymų įgyvendinimo priežiūrą pavesta kontroliuoti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai.

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo bei Lygių galimybių įstatymo priėmimas savaime, be abejonės, nepanaikino diskriminacijos dėl lyties, amžiaus, negalios ar kitų diskriminacijos rūšių apraiškų mūsų valstybėje, tačiau tam tikrus teigiamus pokyčius galima pastebėti.

Įstatymų, draudžiančių diskriminaciją, galiojimas aiškiai parodo valstybės nuostatą, kad diskriminaciniai veiksmai yra neteisėti, netoleruoti, pažeidžiantys žmogaus teises ir todėl jie yra draudžiami įstatymo. Teisinės atsakomybės už diskriminacinius veiksmus atsiradimas drausmina potencialius įstatymo pažeidėjus ir verčia juos susimąstyti apie neteisėtų veiksmų galimas pasekmes, nors ir labai dažnai jų nuostatos ir mąstymas toli gražu nėra tolerantiškos.

Kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų turi teisę siekti išsimokslinimo, gauti prekes ir paslaugas, dirbti mėgstamą darbą ir už jį gauti atlyginimą, kuris priklausytų nuo atlikto darbo kokybės, profesinių ir dalykinių sugebėjimų, bet ne nuo žmogui būdingų požymių. Todėl kiekvienas žmogus, manantis, kad nebuvo taikomas vienodo elgesio principas, t.y., kad jis buvo diskriminuojamas, turi galimybę ginti savo pažeistas teises teisinėmis priemonėmis.

Įstatymuose įtvirtinta reali galimybė nesitaikstyti su įstatymų pažeidėjais ir apginti savo teises sukuria palankias sąlygas vis didesniame žmonių skaičiui kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, atskleisti įvairius diskriminacijos faktus, juos pašalinti bei užkirsti kelią tokių diskriminacinių pažeidimų atsiradimui ateityje.

Pažymėtina, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos viešinimas žiniasklaidoje atlieka tam tikrą prevencinį darbą šioje srityje ir verčia žmones susimąstyti, ar tikrai jų, kaip moterų ir vyrų, jaunesnių ir vyresnių, lietuvių ir nelietuvių, sveikų ir neįgalių galimybės yra lygios realiame gyvenime, o savo darbinę ir kitokią veiklą, įvairius visuomenės gyvenimo reiškinius, situacijas vertinti lyčių lygių galimybių aspektu.

Visuomenės teisinio sąmonėjimo procesas yra ilgalaikis, besitęsiantis metų metus. Tačiau svarbu, kad žmonės įgytų vis daugiau drąsos ir pagarbos sau bei aplinkiniams ir nesitaikstytų su esančiais pažeidimais, kad įgytų kuo daugiau pilietinės drąsos atskleisti, paviešinti esamus diskriminacijos atvejus, kurie gali paliesti ne tik jį patį, bet ir jo draugus, artimuosius.

Lygių galimybių įstatymas, kaip ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, nustato pareigą įgyvendinti lygias galimybes šiems subjektams:

-valstybės ir savivaldybių institucijoms (rengiant ir priimant teisės aktus ir t.t.),

-švietimo įstaigoms, mokslo ir studijų institucijoms (priimant mokyti, studijuoti, vertinant žinias, parenkant mokymo programas ir kt.)

-visų nuosavybės formų darbdaviams (priimant į darbą, nustatant darbo sąlygas, nustatant kvalifikacijos kėlimo sąlygas, darbo užmokestį ir kt.).

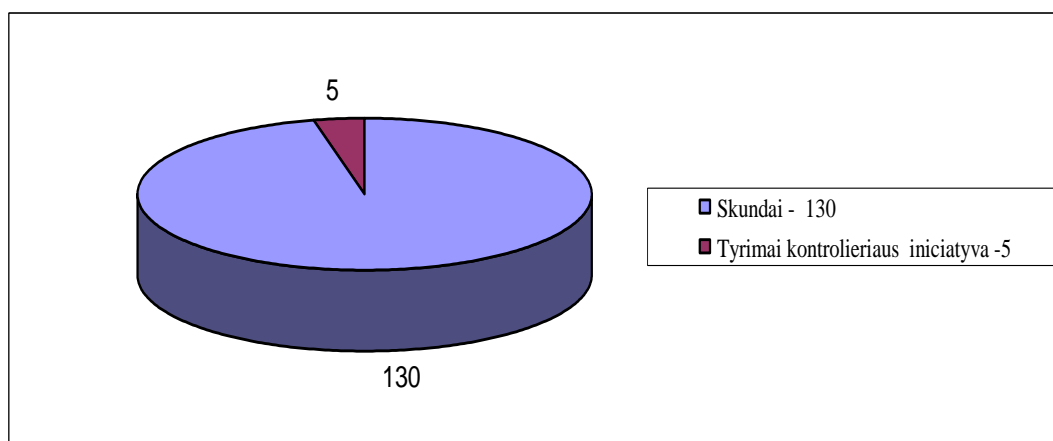
- prekių bei paslaugų teikėjams, reklamos gamintojams bei platintojams (įstatymuose nustatyta pareiga prekių pardavėjui, gamintojui ar paslaugų teikėjui įgyvendinti lygias galimybes nepriklausomai nuo asmens lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų).

Taigi Lygių galimybių įstatymas, kaip ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas nustato diskriminacijos rūšių sąrašą. Tačiau galimi ir kiti diskriminacijos pagrindai, dėl kurių tarnyba sulaukia žmonių skundų, pavyzdžiui, diskriminavimas dėl gyvenamosios vietos, socialinės padėties ar profesijos.

Moterų ir vyrų lygių galimybių bei Lygių galimybių įstatymai kiekvienam žmogui suteikia teisę kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą ir ginti pažeistas teises dėl to, kad ji arba jis patyrė diskriminaciją dėl lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Per ataskaitinį laikotarpį Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 130 skundų. Kontrolieriaus iniciatyva inicijuota 5 tyrimai dėl galimų lygių teisių pažeidimų (**1 pav.**).

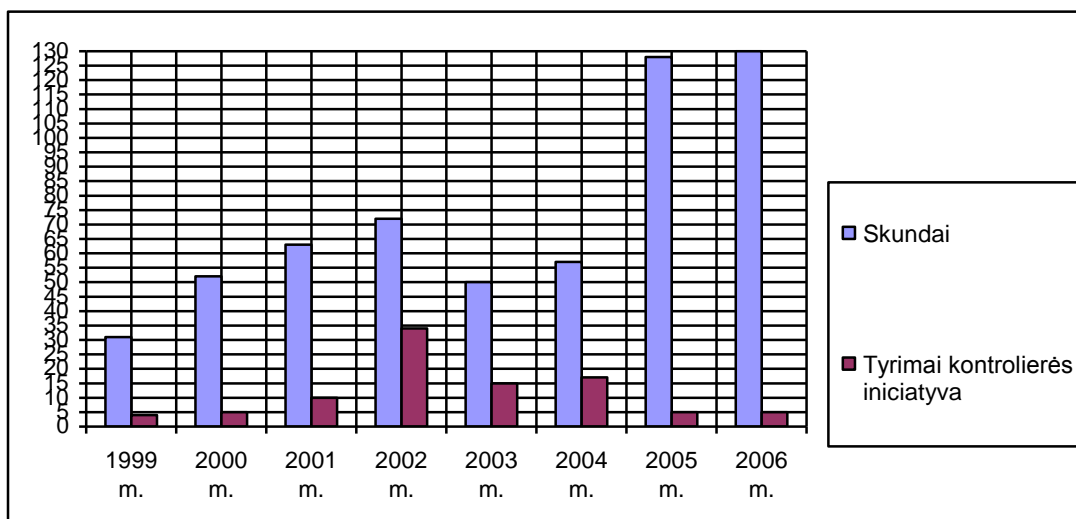
1 pav. Gauti skundai ir kontrolieriaus iniciatyva atlikti tyrimai:

Jeigu per pirmus ketverius Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos metus skundų skaičius nuolat didėjo, tai per 2003 ir 2004 metus skundų gauta mažiau. Tačiau 2005 m. gaunamų skundų skaičius ženkliai padidėjo ir po truputį didėjo 2006 m. (**2 pav.**). Tokį ryškų gaunamų skundų skaičiaus padidėjimą 2005 m. tiesiogiai galima buvo sieti su naujojo Lygių galimybių įstatymo įsigaliojimu.

1999 m. gautas 31 skundas, kontrolieriaus iniciatyva atlikti 4 tyrimai,
 2000 m. gauti 52 skundai, kontrolieriaus iniciatyva atlikti 5 tyrimai,
 2001 m. gauti 63 skundai ir kontrolieriaus iniciatyva atlikta 10 tyrimų,
 2002 m. gauti 72 skundai ir kontrolieriaus iniciatyva atlikti 34 tyrimai,
 2003 m. gauta 50 skundų, kontrolieriaus iniciatyva atlikta 15 tyrimų,
 2004 m. gauti 57 skundai, kontrolieriaus iniciatyva atlikta 17 tyrimų
 2005 m. gauti 128 skundai, kontrolieriaus iniciatyva atlikti 5 tyrimai
 2006 m. gauta 130 skundų, kontrolieriaus iniciatyva atlikti 5 tyrimai

2 pav. Skundų ir kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų skaičiaus palyginimas ataskaitiniais laikotarpiais:

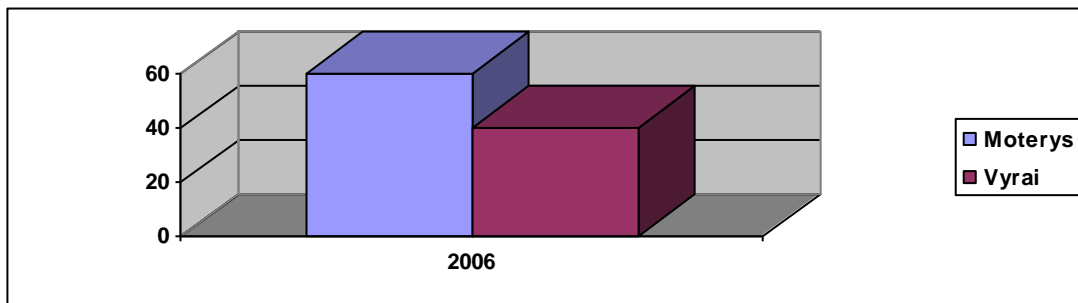
Aptariant kontrolieriaus iniciatyva pradėtus tyrimus, reikėtų pažymėti, kad ir per šį ataskaitinį laikotarpį, tyrimai pradėti, nustatius galimus lygių galimybių pažeidimo požymius prekių ir paslaugų teikimo srityje, o taip pat dėl diskriminacinių skelbimų priimti į darbą ar mokytis, kur nurodomi reikalavimai pateikti informaciją apie amžių, arba suteikiamas prioritetas vienai iš lyčių arba tam tikro amžiaus grupės asmenims. Ypač daug tokių skelbimų galima rasti regionų žiniasklaidoje. Jau mažėja, bet dar randami skelbimai, kuriuose nustatytos skirtingos moterims ir vyrams įėjimo į klubus, barus kainos, arba moterims suteikiama teisė lankytis tokiose vietose nemokamai, kai vyrai už tai privalo sumokėti nustatytą mokestį.

Apžvelgiant pasiskundusių asmenų (tų asmenų, kurie pateikė duomenis apie save) lytį, galima pastebėti, kad tendencijos išlieka tos pačios: moterys dažniau nei vyrai kreipiasi į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl pažeistų teisių (**3 pav.**). Atkreiptinas dėmesys, kad apie 20 procentų visų skundų pateikia juridiniai asmenys, asociacijos, organizacijos.

3 pav. Asmenų, pateikusių skundus, pasiskirstymas pagal lytį:

Moterys pateikė 51 skundą

Vyrai pateikė 34 skundus

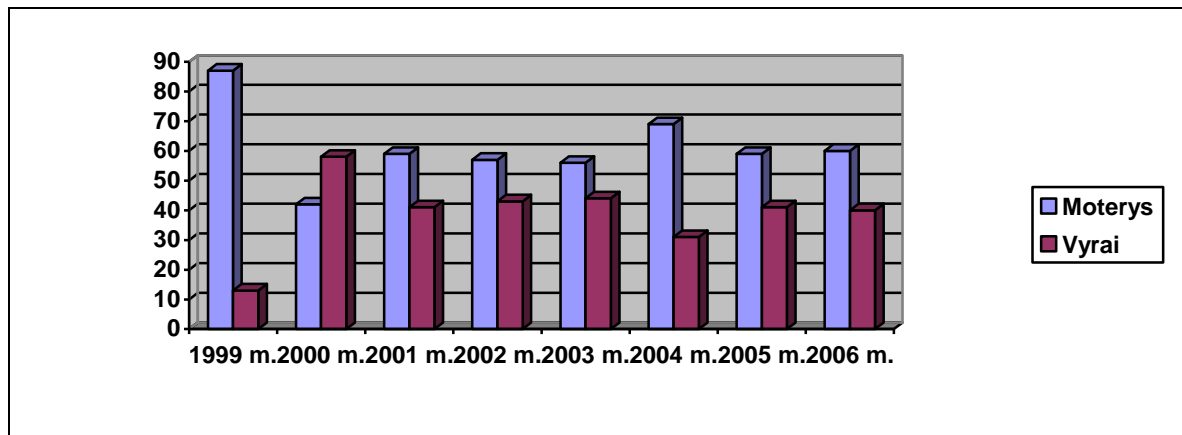

Tarnybos praktika rodo, kad vyrai dažniau skundžiasi dėl diskriminacijos dėl negalios, etninės kilmės, religijos ar įsitikinimų, o moterys jaučiasi diskriminuojamos dėl lyties ir amžiaus. 2006 metais, kaip ir ankstesniais metais, ypač dažnai skundėsi nėščios moterys ar moterys, esančios nėštumo ir gimdymo atostogose bei atostogose vaikui prižiūrėti. Besikreipiančios moterys skundėsi, kad darbdaviai nėščioms moterims taiko prastesnes darbo sąlygas nei vyrams: nemoka joms įvairių priedų, premijų, neskaitina materialiai už metinius darbo rezultatus, nesudaro joms galimybių konkuruoti su vyrais dėl paaukštinimo pareigose.

Apibendrinant Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atsiskaitomuosius laikotarpius, pažymėtina, kad didžiąją daugumą besikreipiančių asmenų sudaro moterys, išskyrus 2000 metus, kai į tarnybą dėl savo pažeistų teisių žymiai daugiau kreipėsi vyrų (**4 pav.**).

1999 m. : moterys – 87 %, vyrai – 13 %
 2000 m.: moterys 42 %, vyrai – 58 %
 2001 m.: moterys 59 %, vyrai – 41 %
 2002 m.: moterys 57 %, vyrai – 43 %
 2003 m. : moterys 56 %, vyrai – 44 %
 2004 m. : moterys 69 %, vyrai – 31 %
 2005 m. : moterys 59 %, vyrai – 41 %
 2006 m. : moterys 60 %, vyrai – 40 %

4 pav. Asmenų, pateikusių skundus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, pasiskirstymas pagal lytį ataskaitiniais laikotarpiais:

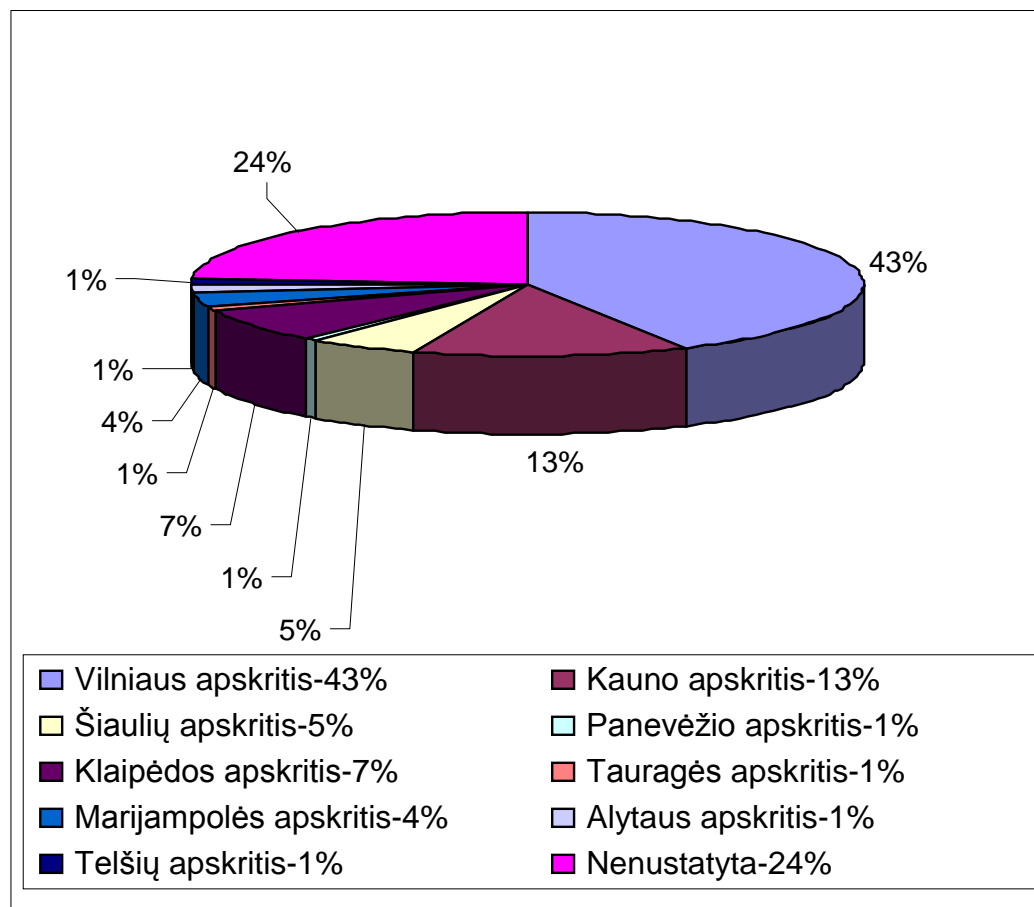

Aptariant regionus, kurių gyventojai pateikė skundus, pažymėtina, kad ir 2006 metais dažniausiai į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą kreipėsi Vilniaus apskrities, o tiksliau Vilniaus miesto gyventojai. Tendencijos išlieka tos pačios: rajonų, miestų ar kaimų gyventojai tikrai retai savo teises bando apginti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje, tačiau Vilniaus ir Kauno gyventojai galimus diskriminacijos atvejus aiškinasi būtent šioje tarnyboje. Tokį pastebimai didelį didmiesčių gyventojų aktyvumą sąlygoja aktyvesnis visuomeninis gyvenimas tuose miestuose, renginių įvairovė, galimybės sužinoti ir pamatyti vykstančius įvykius daugiau pasiekiamos didžiųjų miestų gyventojams. Centrinė žiniasklaida taip pat skiria didesnę dėmesį nei regionų žiniasklaida diskriminacijos problemoms nagrinėti. Darytina išvada, kad didesnis švietimas, galimybė gauti viešąją informaciją yra pasiekiamas didmiesčių gyventojams, kurie, įgiję daugiau žinių, naudingos informacijos, vis dažniau pradeda identifikuoti įvairius diskriminacijos atvejus bei ryžtasi nesitaikstyti su jais.

Kaip ir anksčiau, taip ir 2006 metais informacija apie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklą, įstatymų nuostatas yra talpinama tarnybos puslapyje internete, tačiau ši informacija tikėtina yra pasiekiamas daugiau dirbančiajai visuomenės daliai ir jaunesnio amžiaus asmenims, besinaudojantiems kompiuteriais. Tarnybos darbuotojai labai dažnai teikia pareiškėjams informaciją, konsultacijas elektroniniu paštu. Toks bendravimo būdas yra patogus besikreipiantiems asmenims, nes jie greitai ir jiems patogiu būdu gauna dominančią informaciją.

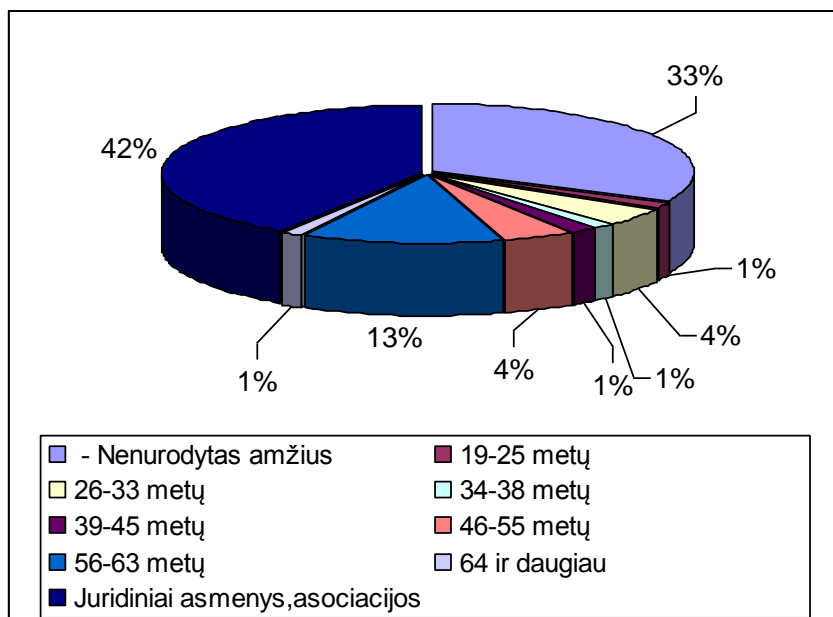

5 pav. Apskritys, iš kurių gauti skundai ir pradėti tyrimai kontrolieriaus iniciatyva:

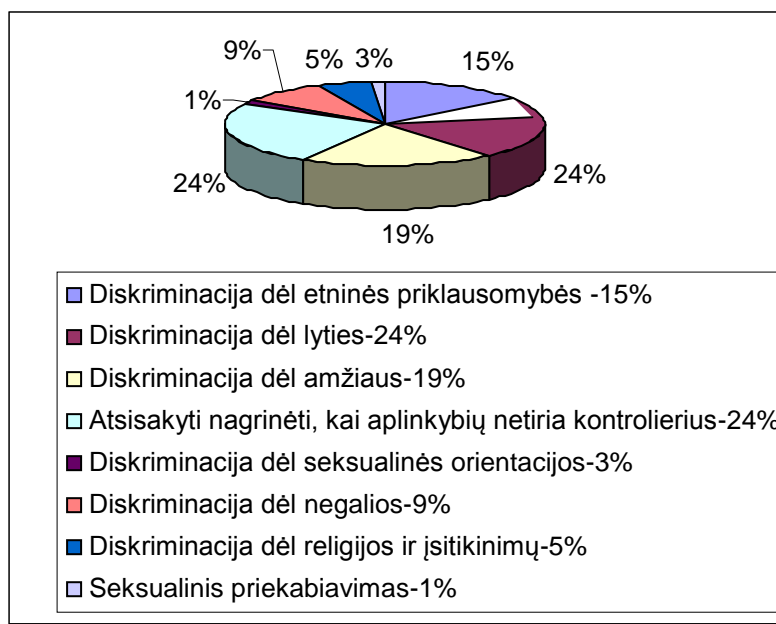
Aptariant besikreipiančiųjų amžių (tų asmenų, kurie apie savo amžių teikia informaciją), galima pastebėti, kad per atsiskaitomąjį laikotarpį, priešingai nei ankstesniais metais, aktyviausi buvo brandaus bei pensinio amžiaus moterys ir vyrai, sukaupę profesinių įgūdžių ir žinių, tačiau pasijutę diskriminuojami dėl savo amžiaus ar lyties, ar kitų priežasčių ir nenorintys su tuo taikstyti. (6 pav.).

6 pav. Asmenų, pateikusių skundus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, pasiskirstymas pagal amžių:

Apibendrinus gaunamų skundų bei kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų tematiką, galima išskirti dvi diskriminacijos rūšis, dėl kurių gaunama daugiausiai skundų ir dėl kurių atlikta daugiausiai tyrimų kontrolieriaus iniciatyva-tai diskriminacija dėl lyties ir amžiaus. (7 pav.).

7 pav. Skundų bei kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų tematika:

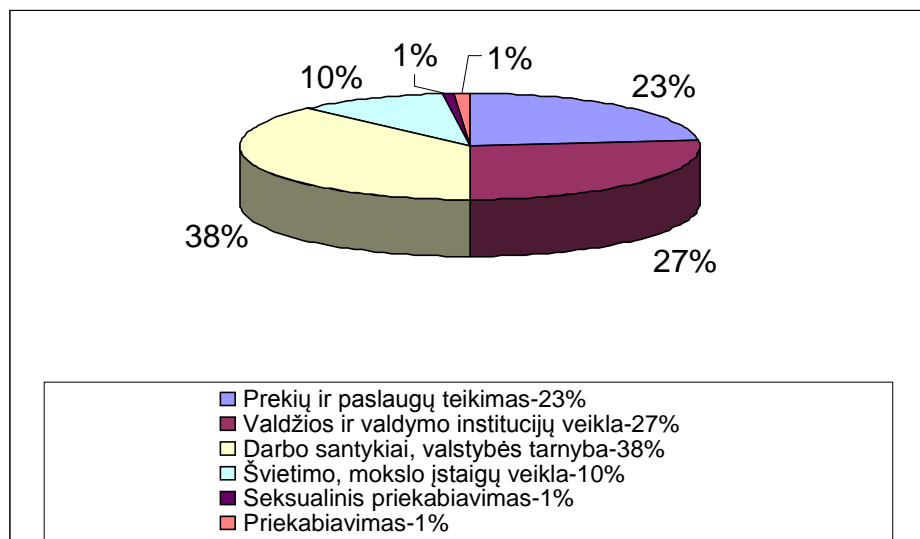
Aptariant sritis, kuriose dažniausiai nustatomi lygių galimybių pažeidimai arba kuriose nurodomi įvairūs žmogaus diskriminacijos atvejai, reikėtų pirmiausia išskirti darbo santykių ir valstybės tarnybos

sritį. Būtent darbe žmonės dažniausiai patiria diskriminaciją dėl lyties, amžiaus, negalios ar kitų pagrindų.

Taip pat būtina paminėti ir valstybės institucijų tam tikrus neteisėtus veiksmus arba tam tikrų pareigų nevykdymą arba netinkamą jų vykdymą, dėl ko nukenčia tam tikrų atskirties grupių teisės ir teisėti interesai arba sukuriama privilegijuota padėtis tam tikriems asmenims. Tarnybos praktika rodo, kad dažnai žmonės yra tiesiogiai diskriminuojami dėl to, kad valstybės institucijos savo priimtuose teisės aktuose įtvirtina tam tikras diskriminacines nuostatas, kurios yra nepalankios moterims, vyresnio amžiaus arba kitos nei lietuvių tautybės žmonėms.

Dar viena probleminė sritis- tai prekių ir paslaugų teikimas, kur dažniausiai pastebima diskriminacija dėl amžiaus, negalios, lyties. Pavyzdžiui, vyresnio amžiaus asmenims atsisakoma suteikti kreditus prekėms ar nekilnojamam turtui įsigyti, dažnai vyresnius nei 75 metų amžiaus žmonės draudimo bendrovės atsisako apdrausti jiems vykstant į užsienį, gyvybės draudimo bei vairuotojų civilinės atsakomybės draudimo įmokos yra diferencijuojamos, atsižvelgiant į amžių, negalią ar lytį.

8 pav. Skundų bei kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų sritys - 2006 metai

2.1. SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS IR VYKDYMAS

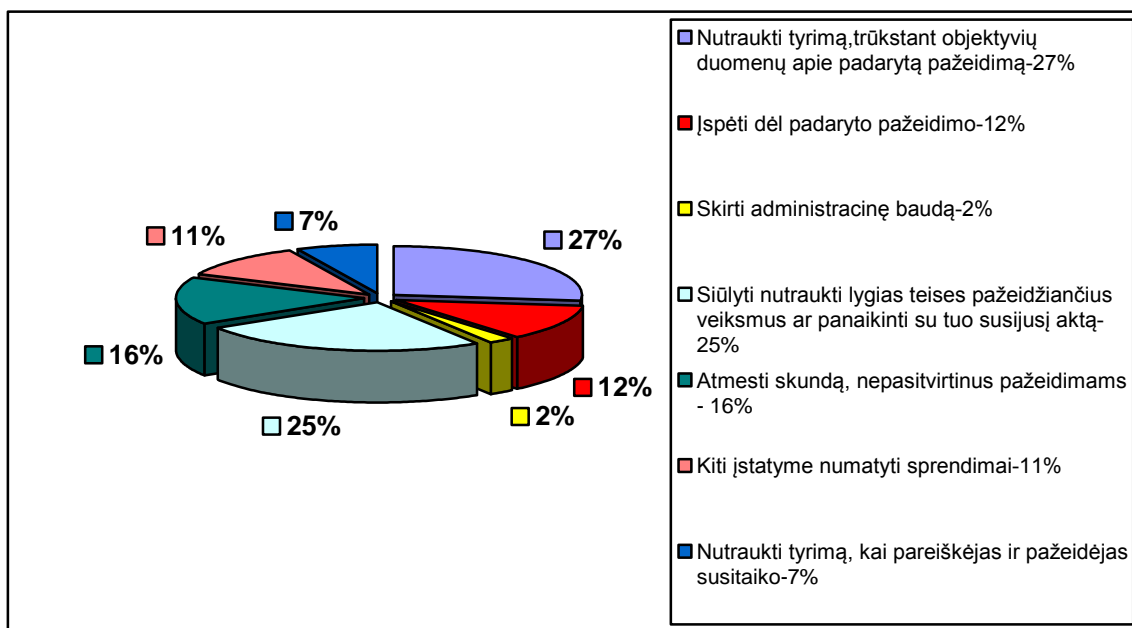
Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnis suteikia teisę Lygių galimybių kontrolieriui priimti vieną iš žemiau išvardytų sprendimų:

- perduoti tyrimo medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, jeigu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai;
- kreiptis į atitinkamą asmenį ar instituciją ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį aktą;
- nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas;
- atmesti skundą, jeigu nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai;
- nutraukti tyrimą, jeigu pareiškėjas skundą atsiima arba kai trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą, arba kai pareiškėjas ir pažeidėjas susitaiko, arba kai lygias teises pažeidžiančios veikos nutraukiamos, arba kai lygias teises pažeidžiantis teisės aktas panaikinamas;
- įspėti dėl padaryto pažeidimo;
- laikinai sustabdyti tyrimą, jei asmuo, kurio skundas ar apskundžiami veiksmai tiriami, serga arba yra išvykęs;
- laikinai, kol bus priimtas galutinis sprendimas, uždrausti skleisti reklamą, jeigu yra pakankamai duomenų, kad paskleista ar numatoma paskleisti reklama gali būti pripažinta kurstančia tautinę, rasinę, religinę, lyčių, lytinės orientacijos, negalios, įsitikinimų, amžiaus neapykantą ir padarytų visuomenės interesams esminės žalos, žemintų žmogaus garbę ir orumą bei pažeistų visuomenės moralės principus;
- įpareigoti reklamos veiklos subjektus nutraukti neleidžiamą reklamą ir nustatyti šio įpareigojimo įvykdymo terminus bei sąlygas.

Ištyrus skundą dėl Lygių galimybių įstatymo pažeidimo, sprendimas vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 13 straipsnio 2 dalimi taip pat priimamas pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnį.

Ženklią dalį 2006 m. diskriminacijos bylose priimtų Lygių galimybių kontrolierės sprendimų sudarė siūlymai panaikinti ar pakeisti teisės aktų nuostatas, kuriose nustatyta diskriminacija Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme ar Lygių galimybių įstatyme nurodytais pagrindais (arba kurias įgyvendinant kuri nors asmenų grupė atsiduria mažiau palankioje padėtyje), taip pat papildyti teisės aktus atitinkamomis nuostatomis arba priimti naujus teisės aktus, skirtus panaikinti diskriminaciją tam tikroje srityje. Taip pat nemaža priimtų sprendimų dalis - įspėjimai dėl padaryto Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo ar Lygių galimybių įstatymo pažeidimo.

9 pav. Lygių galimybių kontrolieriaus sprendimai

Administracinės baudos 2006 m. skirtos už tarnybos pareigūnų reikalavimų nevykdymą bei už diskriminacinį darbo skelbimą, paskelbtą pakartotinai. Tarnybos praktika rodo, jog administracinės baudos skyrimas ne visuomet yra efektyviausia poveikio priemonė siekiant užkirsti kelią diskriminacijai. Dažnai administracinės baudos skyrimas neužtikrina konflikto tinkamo išsprendimo. Todėl skundų tyrime tarnyba teikė pirmenybę taikiam konflikto sureguliuavimui, o administracinės baudos skirtos tik už tyčinius piktybiškus įstatymo pažeidimus.

Tiriant skundus neretai pasitaikydavo atvejų, kai, trūkstant duomenų apie padarytą pažeidimą (liudytojų trūkumo ar nenoro liudyti, dokumentų ar kitų įrodymų nebuvimo), tekdavo tyrimą nutraukti.

Taip pat reikia pastebėti, jog gana dažnai į tarnybą žmonės kreipdavosi dėl problemų, kurios pagal įstatymą nepriklauso tarnybos kompetencijai (pvz. dėl teismų sprendimų, šeimos ar privataus gyvenimo problemų). Šiais atvejais pareiškėjai vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 21

straipsnio 2 dalimi būdavo informuojami, į kokią instituciją jie turėtų kreiptis dėl skunde išdėstytų dalykų.

2006 metais, kaip ir ankstesniais tarnybos veiklos metais, išliko didelis visuomenės informavimo priemonių susidomėjimas tarnyboje tiriamais skundais ir diskriminacijos problematika apskritai. Publikacijos šiomis temomis žiniasklaidoje žymiai prisideda prie visuomenės švietimo ir diskriminacijos problemų suvokimo. Pažymėtina, jog vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 28 straipsniu, tarnyba informaciją apie skundo tyrimą spaudai ir kitoms visuomenės informavimo priemonėms teikė tik pareiškėjui sutikus.

2.2. DISKRIMINACIJA DĖL AMŽIAUS. SKUNDŲ TYRIMAI

Amžiaus diskriminacija yra viena iš opiausių diskriminacijos rūšių Lietuvoje, nes atlikti tyrimai rodo, kad Lietuvoje, skirtingai nuo kitų Europos Sąjungos valstybių, žmonės mano, kad amžius yra lemiantis veiksnys, dėl kurio žmonės patiria didžiausią diskriminaciją. Amžius, t.y. 45 metai moterims ir 50 ir daugiau metų vyrams, yra kliūtis įsidarbinti (tokie reikalavimai yra formuluojami skelbimuose priimti į darbą, tokie yra darbdavių pageidavimai, kurie išsakomi priėmimo į darbą konkursų metu). Dėl didelės jaunų žmonių emigracijos šios tendencijos keičiasi: darbo jėgos stygius verčia darbdavius keisti požiūrį į vyresnio amžiaus žmones ir priimti juos į darbą.

Atskirai reikėtų išskirti pensininkų grupę, kurie dažnai skundžiasi dėl skurdo, mažų pensijų, suteikiančių galimybę tik egzistavimui, bet ne gyvenimui ir dėl negatyvaus visuomenės požiūrio į šią socialinę grupę. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad žiniasklaidoje pensininkams yra dažnai „klijuojamos“ etiketės „senolis“, „senolė“, „močiutė“, „senukas“ ir pan. Taip sukuriamas vyresnio amžiaus žmogaus-pensininko negatyvus įvaizdis, formuojamos nuostatos, kad tokie žmonės yra bejėgiai, silpni, niekam nereikalingi ir nenaudingi visuomenei. Tačiau toks vyresnio amžiaus žmogaus įvaizdis kuriamas atsižvelgiant į jo turtinę padėtį, socialinį statusą: visai kitaip su pagyvenusiu žmogumi elgiamasi, jeigu jis užima atitinkamas pareigas valstybėje arba disponuoja nemenkomis pajamomis.

Galima pastebėti, kad aiškiai vyraujant jauno, gražaus, patrauklaus žmogaus kultui, vyresniam žmogui skiriama mažiau dėmesio ne tik žiniasklaidoje, bet ir visose kitose visuomeninio gyvenimo srityse: sveikatos apsaugoje, darbo rinkoje, paslaugų teikime ir t.t.

Lygių galimybių įstatyme įtvirtintas draudimas diskriminuoti dėl amžiaus. Atkreiptinas dėmesys, kad Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje apibrėžiama tiesioginė diskriminacija ir tos pačios

dalies 3 punkte numatyta išimtis, kada tam tiktas elgesys ar veiksmai nelaikomi diskriminacija: tai įstatymuose numatyti apribojimai dėl amžiaus.

Nepaisant šios įstatyme numatytos išimties, tarnyba gavo skundų dėl galimų diskriminacinių teisės aktų nuostatų ir atliko jų tyrimus. Visi įstatymuose įtvirtinti apribojimai dėl amžiaus turi būti motyvuoti, objektyvūs ir todėl tarnyba, pasitelkusi kompetentingų institucijų ir specialistų pagalbą, 2006 m. vertino, ar tikrai šie apribojimai dėl amžiaus yra teisėti, pagrįsti, ar nepažeidžia kitų amžiaus grupių asmenų teisių ir interesų. Galima pažymėti, kad tarnyba sulaukė daugiau skundų dėl sveikatos apsaugos paslaugų teikimo, kur buvo nustatytas amžiaus limitas tam tikroms nemokamoms sveikatos paslaugoms gauti.

Dėl amžiaus diskriminacijos skundėsi vienodai: tiek moterys, tiek vyrai. Kalbant apie šią diskriminacijos rūšį, vertėtų pažymėti, kad daugiausiai skundų, kaip ir ankstesniais metais, sulaukta dėl pažeidimų vartotojų teisių apsaugos srityje, t.y. žmonės jautėsi diskriminuojami dėl savo amžiaus, kai jie norėdavo įsigyti prekes ir paslaugas, taip pat dėl diferencijuotų draudimo paslaugų teikimo, atsižvelgiant į amžių.

Kita svarbi sritis – tai teisės aktų nuostatos, kurios, pareiškėjų nuomone, apriboja vyresnio amžiaus žmonių teises ir teikia tam tikrus prioritetus jaunesniems žmonėms.

Per 2006 metus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 26 skundus dėl amžiaus diskriminacijos.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas 70 metų vyro skundas dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu. Skundo autorius teigia, kad norėjo įsigyti skalbimo mašiną išsimokėtinai Vilniuje esančioje „Ogminos“ parduotuvėje, įsikūrusioje prekybos centre „Mada“ (Viršuliškių g. 40). Tačiau jam buvo paaiškinta, kad jeigu asmeniui yra sukakę daugiau nei 70 metų, prekė išsimokėtinai negali būti parduota. Tokia informacija jam buvo suteikta, paskambinus telefonu Nr. 2497496, tačiau jam nebuvo paaiškinta, dėl kokių priežasčių vyresnio nei 70 metų amžiaus asmenys negali įsigyti prekių išsimokėtinai. Parduotuvėje jam taip pat buvo paaiškinta, kad tokia esanti sudaryta sutartis su banku „Snoro lizingas“.

Skundo tyrimo metu buvo kreiptasi į parduotuvę „Ogmina“ ir UAB „Snoro lizingas“ ir paprašyta paaiškinti, kodėl vyresnio nei 70 metų asmenims nėra parduodamos prekės išsimokėtinai (paprašyta nurodyti sutarties ar kito dokumento, teisės akto straipsnį, punktą ar kt.).

UAB „Ogmios pulsas“ (kuriai priklauso parduotuvė „Ogmina“) vadovas informavo, kad UAB „Ogmios pulsas“ ir UAB „Snoro lizingas“ sudarė bendradarbiavimo sutartį, kuria UAB „Snoro lizingas“ įgaliojo UAB „Ogmios pulsas“ pasirašyti su pirkėjais išperkamosios nuomos sutartis (vartojimo sutartis),

nustatyti pirkėjo tapatybę bei įvesti pirkėjo duomenis į UAB „Snoro lizingas“ sutarčių apskaitos duomenų bazę. UAB „Snoro lizingas“, naudodamasis šia duomenų baze, atlieka pirkėjo duomenų patikrinimą ir įvertinimą.

Rašte informuojama, kad išperkamosios nuomos sutartys sudaromos dvejais būdais. Pirmas iš šių būdų yra automatizuotas, kai pirkėjo duomenys įvertinami automatiškai. Pasak generalinio direktoriaus, automatizuotam pirkėjo įvertinimui ir sutarties sudarymui UAB „Snoro lizingas“ yra nustatęs tam tikrus kriterijus, įskaitant pirkinio vertę, perkamas prekes ir amžiaus kriterijų, o šie kriterijai yra įtvirtinti UAB „Snoro lizingas“ automatinio įvertinimo taisyklėse.

Rašte atkreipiamas dėmesys į tai, kad jei asmuo neatitinka automatizuoto įvertinimo ir išperkamosios nuomos sutarties sudarymo kriterijų, turi galimybę tiesiogiai kreiptis į UAB „Snoro lizingas“ ir sudaryti vartojimo kredito sutartį. Tokiu atveju reikalavimai pirkėjams ar jų amžiui sutarčių sudarymui nenustatomi.

UAB „Ogmios pulsas“ taip pat informavo, kad bendrovė nerenka duomenų apie tai, kiek vyresnio amžiaus asmenų kreipėsi į bendrovę dėl prekių įsigijimo pagal išperkamosios nuomos sutartis.

Kartu su raštu UAB „Ogmios pulsas“ generalinis direktorius pateikė Bendradarbiavimo sutartį dėl galimybės parduoti prekes išsimokėtinai, kurią pasirašė UAB „Ogmios pulsas“ generalinis direktorius ir UAB „Snoro lizingas“ generalinis direktorius. Kartu su sutartimi pateikti sutarties priedai bei UAB „Snoro lizingas“ automatinio pirkėjų įvertinimo taisyklės.

UAB „Snoro lizingas“ automatinio pirkėjų įvertinimo taisyklių 6 punkte nustatyti automatinio pirkėjų įvertinimo reikalavimai, o minėtų taisyklių 6.1. papunktyje nustatyta, pirkėjo amžiaus riba, t.y. nuo 18 iki 70 metų, kada jam gali būti suteikta galimybė įsigyti atitinkamos rūšies ir atitinkamos vertės prekę išsimokėtinai, automatinio būdu įvertinus pirkėją. Vadovaujantis minėtų taisyklių 6.1. papunkčiu, pirkėjo amžius paskutinę įmokos dieną negali viršyti 71 metų, išskyrus atvejį, kai pirkėjas turi 3 arba daugiau lojalumo taškų.

UAB „Snoro lizingas“ automatinio pirkėjų įvertinimo taisyklių 7 punkte nustatyta, kad pirkėjai, kurių negalima aptarnauti automatinio būdu, gali kreiptis tiesiogiai į UAB „Snoro lizingas“ dėl finansavimo paslaugos suteikimo. Tame pačiame 7 punkte nustatytos kitos asmenų grupės, kuriems neparduodamos prekės išsimokėtinai automatinio įvertinimo būdu, pavyzdžiui, pirmos grupės neįgalieji asmenys, savivaldybės mokamų pašalpų gavėjai ir kt.

UAB „Snoro lizingas“ automatinio pirkėjų įvertinimo taisyklių 9.6. papunktyje reglamentuojama tvarka, nustatanti tolesnių prekių pardavėjo veiksmų eigą tuo atveju, jeigu pirkėjui nesuteikiama galimybė įsigyti prekę išsimokėtinai automatinio įvertinimo būdu.

Pažymėtinas, kad Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punktą įpareigoja prekių pardavėjus, gamintojus ar paslaugų teikėjus visiems vartotojams, nesvarbu, koks jų amžius sudaryti

vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas bei taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.

Skundo tyrimo metu nenustatyta, kad tam tikro amžiaus grupės asmenims būtų sudarytos nevienodos sąlygos įsigyti prekes išsimokėtinai, taip pat nebuvo nustatyta, kad vyresnio ar jaunesnio amžiaus asmenims apskritai nebūtų sudaryta galimybė prekes įsigyti išsimokėtinai „Ogmios“ parduotuvėje. Pagal UAB „Ogmios pulsas“ pateiktuose dokumentuose nustatytą prekių įsigijimo išsimokėtinai tvarką vyresni nei 70 metų amžiaus asmenys, ketinantys įsigyti prekę išsimokėtinai, taip pat turi galimybę įsigyti prekę išsimokėtinai, tačiau jų duomenys (asmens tapatybė ir kt.) yra vertinami individualiai, t.y. alternatyviu automatizuotam įvertinimui būdu.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 13 straipsniu ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 5 punktu, nuspręsta nutraukti tyrimą, nes trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą.

Įvertinusi tą faktą, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo ne vieną rašytinį ir žodinį vyresnio amžiaus asmenų skundą dėl to, kad parduotuvės, atstovaujančios lizingo bendroves, nesuteikia galimybės jiems įsigyti prekių išsimokėtinai (išperkamosios nuomos būdu), pasiūlyta UAB „Snoro lizingas“ informuoti savo atstovus UAB „Ogmios pulsas“ apie tai, kad jie besikreipiantiems asmenims privalėtų suteikti išsamesnę informaciją apie galimus prekių įsigijimo išsimokėtinai būdus ir tuo pačiu užkirstų kelią galimiems skundams dėl vartotojų teisių pažeidimų.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas skundas dėl galimos vyrų diskriminacijos lyties pagrindu. Skundo autorius teigia, kad dienraštyje „Kauno diena“ (Kauno diena, Nr. 24, 2006-01-30 ir Nr. 28, 2006-02-03), buvo išspausdinti skelbimai, kad Dainavos poliklinikoje vyrams iki 75 metų nemokamai atliekamas prostatos specifinio antigeno tyrimas.

Skundo autorius teigia, kad neaišku, kuo remiantis nustatyta tokia amžiaus riba. Visuotinai žinoma, kad Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis Europoje apie 80 procentų vyresnių kaip 75 metų amžiaus vyrų kenčia dėl prostatos adenomos, kuri neretai pereina į vėžinę stadiją. Todėl reikia manyti, kad šie tyrimai, padedantys išsiaiškinti vėžį jo pradinėse stadijose, tokio amžiaus vyrams yra ypač reikalingi. Kaip bebūtų keista, tačiau pagal minėtą skelbimą atrodytų, kad vyresni kaip 75 metų amžiaus vyrai yra jau „nurašomi“ ir jiems medicinos pagalba visai neteiktina.

Skundo autorius nurodė, jog nenuostabu, kad dabartiniai pragmatiškai mąstantys valdininkai senus žmones laiko visuomenės našta. Pasak autoriaus, ir Sveikatos apsaugos ministerija laikydamasi tokios pažiūros, neoficialiai vykdo senų žmonių ignoravimo bei diskriminacijos politiką. „Vis dėlto kai

jau drįstama šios politikos nuostatas viešai skelbti per spaudą ir dargi Vyriausybės lygmenyje – šito toleruoti teisinėje valstybėje, juo labiau Europos Sąjungos viduje, jokių būdu neleistina“, - teigia autorius.

Skunde minimos nuostatos įtvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 14 d. įsakyme Nr. V-973 „Dėl priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos patvirtinimo“.

Tiriant skundą pateikti nuomonę dėl minėtos nuostatos buvo paprašyti: Sveikatos apsaugos ministras, KMUK Urologijos klinikos direktorius, VU Onkologijos instituto Urologijos skyriaus vedėjas ir urologas, Sergančiųjų prostatos vėžiu draugijos pirmininkas.

Sveikatos apsaugos ministras (tuo metu ėjęs pareigas) Žilvinas Padaiga paaikškino, kad priešinės liaukos vėžys yra dažniausia vyrų onkologinė liga Lietuvoje. Kiekvienais metais nustatoma apie 2000 naujų ligos atvejų ir jų kasmet daugėja. Jei nustatomas ankstyvosios stadijos vėžys, jo gydymas gali būti veiksmingas. Deja, pacientas ilgą laiką nejaučia jokių ligos simptomų, todėl dažnai (Lietuvoje maždaug pusė visų atvejų) aptinkamas vėlyvųjų stadijų priešinės liaukos vėžys, kurio visiškai išgydyti nebeįmanoma.

Žilvinas Padaiga paaikškino, jog Privalomojo sveikatos draudimo tarybai pritarus ir Sveikatos apsaugos ministrui 2005 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. V-973 „Dėl Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos patvirtinimo“ patvirtinus Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programą, 50-75 metų vyrai bei vyrai nuo 45 metų, kurių tėvai ar broliai sirgo priešinės liaukos (prostatos) vėžiu, pradėti tikrinti nemokamai. Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos programos tikslas – kuo anksčiau nustatyti prostatos vėžį. Šiai programai 2006 metais skirta 4.7 mln. litų.

Ministras Žilvinas Padaiga paaikškino, jog rengiant Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos, apmokamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programą, be Sveikatos apsaugos ministerijos ir Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos specialistų, dalyvavo universitetinių ligoninių, aukštųjų medicinos mokslo įstaigų, pirminės asmens sveikatos priežiūros specialistai.

„Atsižvelgiant į Pasaulinės sveikatos organizacijos (2002 m.), naujausias Europos Sąjungos rekomendacijas (2003 m.) bei lėšas, skirtas Lietuvos sveikatos apsaugai, buvo pasirinkta optimali 50-75 m. amžiaus grupė ir vyrai, nuo 45 m., jei jų tėvai ar broliai sirgo priešinės liaukos vėžiu, priešinės liaukos vėžio. Priimant šį sprendimą, buvo atsižvelgta į Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos, apmokamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programos priemonių veiksmingumą, pagrįstą moksliniais tyrimais bei daugelio šalių praktika“ – teigia ministras Žilvinas Padaiga.

Vilniaus universiteto Onkologijos instituto Onkourologijos skyriaus vedėjas habil. dr. Feliksas Jankevičius paaiškino, kad ruošiant Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programą, 50-75 metų amžiaus riba buvo parinkta sąmoningai. Šio amžiaus grupės parinkimą įtakojo tai, kad radikalus prostatos vėžio gydymas visame pasaulyje taikomas tik tais atvejais, jei paciento numatomo gyvenimo trukmė viršija 10 metų. Todėl vyresniems kaip 75 metų vyrams priešinės liaukos vėžio radikalus gydymas taikomas tik labai retais atvejais. Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis Lietuvos vyrų vidutinė gyvenimo trukmė yra 66,3 metų.

„Tokios nuostatos laikomasi ir daugelyje Europos šalių. Europos asociacijos urologų (EAU) nuomone vyrams virš 75 metų amžiaus profilaktiniai PAS tyrimai netikslingi“, - teigia habil. dr. Feliksas Jankevičius.

Vilniaus universiteto Onkologijos instituto Onkourologijos skyriaus vyr. m. d. Albertas Ulys paaiškino, jog ruošiant šią programą, buvo aptartos amžiaus ribos ir sąmoningai pasirinkta 50-75 metų amžiaus riba. Šios amžiaus grupės pasirinkimą įtakojo tai, kad šioje amžiaus grupėje nustačius ankstyvą priešinės liaukos vėžį galimas radikalus gydymas. Vyrams virš 75 metų priešinės liaukos vėžio radikalus gydymas taikomas tik labai retais atvejais, todėl ši amžiaus grupė į ankstyvą diagnostikos programą neįtraukta. Tokios nuostatos laikomasi ir daugelyje Europos šalių.

Albertas Ulys paaiškino, jog pagal šią programą nustačius padidintą PAS, turi būti atliekama prostatos biopsija. Šiuo metu respublikoje ir taip trūksta ultragarsinės diagnostikos aparatūros prostatos ir specialistų prostatos biopsijoms atlikti. Vyrams virš 75 metų pagal ankstyvąją priešinės liaukos programą PSA tyrimus kiekvienam vyrui atlikti nebūtina. Tačiau Lietuvos ir Europos asociacijos urologų (EAU) nuomone, vyrams virš 75 metų amžiaus profilaktiniai PAS tyrimai netikslingi. „Tačiau manome, kad esant medicininėm indikacijom PSA tyrimus reikėtų atlikti bendrosios praktikos gydytojo ar urologo nurodymu ir juos turėtų finansuoti LR SAM,“ – teigia A. Ulys.

Kauno medicinos universiteto klinikos Urologijos klinikos vadovas doc. Mindaugas Jievaltas paaiškino jog visame pasaulyje vykstančios skirtingos programos (tiek prostatos, tiek ir kitiems organams, tiek vyrams, tiek moterims) turi įvairiausius apribojimus. Šie apribojimai, kaip taisyklė, programas daro efektyvesnes ir tikslesnes, jie dažniausiai yra susiję su rizika nustatyti vieną ar kitą susirgimą. Kiekviena liga turi savo vadinamąjį amžiaus piką (rizikos veiksnys), t. y. tą amžių, kuriame moterys ir vyrai serga dažniausiai. Prostatos vėžiui toks rizikos amžius prasideda nuo 50 metų. Pasak M. Jievalto, atsiranda apatinė šios programos riba – 50 metų (politine prasme visi jaunesni vyrai irgi gali jaustis diskriminuojami, bet visa tai politinės ir filosofinės spekuliacijos, mokslinė prasme ta amžiaus riba šiandien yra įrodyta ir neginčytina).

Doc. Mindaugas Jievaltas paaiškino, jog visame urologijos moksle šiandien vienareikšmiškai įrodyta, kad vyresnio amžiaus (arba senesni) vyrai sergantys prostatos vėžiu, turi būti gydomi kaip

galima konservatyviau, nes jiems ši liga dažniausiai yra asimptominė ir neprogresuoja (arba progresuoja labai lėtai). Tokie vyrai dažniausiai gyvena su liga (prostato vėžiu) ir labai retai miršta nuo šios ligos (t. y. mirties priežastys dažniausiai būna visai kitos, pvz. miokardo infarktas). Taigi, jiems nereikėtų taikyti agresyvių ir potencialiai pavojingų gydymo metodų (radikalus gydymas). Dažniausiai jiems siūloma „aktyvų stebėjimą“, t. y. – šie pacientai nėra kaip nors specifiškai gydomi. Todėl šiems pacientams (vyresnio amžiaus) siūloma net nesistengti aktyviai ieškoti prostato vėžio. „Mano nuomone, čia vėl atsiranda daugiau politinė ar filosofinė problema – kas gali pasakyti šiandieną, kas yra vyresnis lietuviškas vyras? Kur ta riba? Vėlgi, aš mokslo žmogus, vyrų išgyvenamumo vidurkis Lietuvoje 64 – 65 metai. Manau, kad 75 metų pasirinktas skirtingo programos viršutinis amžiaus limitas (riba) yra galbūt net ir per aukštas. Sakysime, Skandinavijoje siūloma nuo 70 metų amžiaus vyrams prostato punkcijų atsisakyti (beje, skandinavai neturi tokių stebėsenos programų kokio inicijuota Lietuvoje)“, - teigia Mindaugas Jievaltas.

„Aš kaip gydytojas praktikas atkaklų, visiškai sveiką vyrą, kuriam yra 75 metai ir kuris nori būti pilnai ištirtas, vis tiek tirčiau. Tam yra visokių kitokių būdų (pacientas gali būti tiriamas ir privačiai, ir antrinio ar tretinio lygmens įstaigose; kol kas Ligonijų kasos nedraudžia tyrinėti tokių pacientų)“, – teigia doc. Mindaugas Jievaltas.

Sergančiųjų prostato vėžiu draugijos pirmininkas Jonas Smilgevičius paaikškino, kad tik po didelio šalies visuomenės spaudimo tapo įmanomas Lietuvos vyrų diskriminavimo panaikinimas dėl lyties, tačiau, deja, nemaža vyrų dalis yra diskriminuojami amžiaus pagrindu. Virš 75 metų vyrų Lietuvoje yra apie 59 tūkstančiai.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta žmogaus teisė į gyvybę reiškia, kad yra priimtas visas kompleksas normų, kurios įtvirtina žmogaus teisę į gyvybę. Šios normos yra ir pačioje Konstitucijoje, ir daugelyje įstatymų bei kitų teisės aktų. Taigi galima pažymėti, kad tam tikras teisinis reguliavimas, padedantis žmogui suderinti savo santykius su visuomene ir išgyventi, vyksta nuo žmogaus gimimo iki pat jo mirties.

Konstitucinės garantijos yra nustatytos laisvam darbo bei verslo pasirinkimui, išsimokslinimui, tinkamoms, saugioms ir sveikoms darbo sąlygoms, teisingam apmokėjimui už darbą ir socialinei apsaugai nedarbo atveju. Yra įtvirtinta kiekvieno darbuotojo teisė į poilsį bei laisvalaikį, kasmetines atostogas. Valstybė yra įpareigota rūpintis žmonių sveikata bei medicinos paslaugų užtikrinimu susirgus. Įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką.

Lietuvos statistikos 2005 metų metraštyje nurodyta, jog Lietuvoje 2005 metų pradžioje gyveno 59,6 tūkstančiai vyrų, vyresnių nei 75 metų amžiaus.

Kaip matyti iš surinktos medžiagos, pagal Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programą 50-75 metų vyrai bei vyrai nuo 45 metų, kurių tėvai ar broliai sirgo priešinės liaukos (prostatos) vėžiu, pradėti tikrinti nemokamai. Tačiau apie 59 tūkstančiams vyrų, vyresnių nei 75 metų amžiaus, už tą pačią paslaugą privalo mokėti.

Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 punkte įtvirtinta nuostata, jog valstybės, savivaldybės institucijos ir įstaigos privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus. Todėl, atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes ir skundo tyrimo metu surinktus duomenis, bei, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 2 punktu, Lygių galimybių įstatymo 13 straipsnio 1 ir 2 punktais buvo nuspręsta pasiūlyti Sveikatos apsaugos ministerijai spręsti klausimą dėl vyrų amžiaus ribos išplėtimo vykdant priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos atranką patikrai.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas skundas dėl galimo Lygių galimybių įstatymo pažeidimo. Skundo autorius nurodė, kad draudimo bendrovės AB „Lietuvos draudimas“ ir UAB DK „PZU Lietuva“ taiko skirtingus įkainius transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomajam draudimui, atsižvelgdamos į besidraudžiančiųjų amžių, o ne vairavimo patirtį. Vienodą vairavimo patirtį turintiems ir vienodas mašinas draudžiantiems žmonėms transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas kainuoja skirtingai priklausomai nuo jų amžiaus (įkainiai, taikomi asmenims iki 25 metų ir virš 25 metų ženkliai skiriasi).

Skundo autorius teigia, kad dvi minėtos draudimo kompanijos gali būti ne vienintelės diskriminuojančios žmones pagal jų amžių ir prašo išnagrinėti situaciją draudimo kompanijose ir įpareigoti kompanijas panaikinti žmonių diskriminavimą pagal amžių.

Atsakydamas į tarnybos paklausimą, Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pirmininkas Mindaugas Šalčius paaiškino, kad Priežiūros komisijai nėra suteikta teisė reguliuoti ar kitokiu būdu nustatyti draudimo įmonių vykdomų draudimo rūšių draudimo įmokų tarifų dydžius. Taip pat Priežiūros komisija nerenka informacijos apie avaringumo statistiką pagal amžių, žalos dydį ir kt.

M. Šalčius paaiškino, jog draudimo įmonės transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įmokos dydį nustato įvertindamos su šių rūšies draudimu susijusias prisiimamas rizikos dydį. Dėl nuolatinės privalomojo draudimo portfelio analizės (portfelio segmentavimo į rizikos grupes) draudimo įmonės koreguoja draudimo įmokas, didindamos draudimo įmokas rizikingesniems segmentams, mažindamos – mažiau rizikingesniems segmentams. Kiekviena draudimo įmonė turi teisę nusistatyti kriterijus (pavyzdžiui, transporto priemonės valdytojo vairavimo patirtis, transporto priemonės

valdytojo amžius, drausmingumas, transporto priemonės registravimo vieta, naudojimo paskirtis ir t. t.), kuriais vadovaujantis formuojama kainodaros strategija. Tokiu atveju, Priežiūros komisijos nuomone, draudimo įmonės, remiantis turimais duomenimis apie avaringumą ar nuostolingumą, gali nustatyti, kad transporto priemonės valdytojo amžius, kaip kriterijus, gali lemti didesnę tikimybę įvykti draudimui nei transporto priemonės valdytojo stažas. Todėl draudimo įmonės gali taikyti skirtingus draudimo įmokų dydžius, atsižvelgdami į transporto priemonės valdytojo amžių.

Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuro Teisės departamento direktorė R. Veselkienė paaiškino, kad Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme nėra įtvirtinta nuostatų kaip turėtų būti skaičiuojamos draudimo įmokos. Tas pats pasakytina ir apie kitus draudimo teisinius santykius reglamentuojančius teisės aktus. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme yra įtvirtinta vienintelė nuostata, kad draudimo įmokų dydžius nustato draudikas. Atitinkamai įvertinusi turimą avaringumo ir žalų statistinę informaciją, kiekviena draudimo įmonė savarankiškai nustato draudimo rizikos faktorius, įtakojančius draudimo įmokos dydžius.

Teisės departamento direktorė R. Veselkienė paaiškino, jog pagrindiniai faktoriai, nulemiantys draudimo įmokos dydį, yra eismo įvykiai (jų dažnis ir mastas) bei per eismo įvykius padarytos žalos dydžiai. Todėl vertinant draudimo riziką ir skaičiuojant draudimo įmokas, neišvengiamai turi būti vertinami eismo įvykius įtakojančios faktoriai. Šiuos faktorius draudikas vertina savarankiškai, atsižvelgdamas tiek į bendrą avaringumą, tiek į draudimo įmonėje kaupiamą avaringumo ir eismo įvykių pasekmių statistiką.

Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos paruoštame Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamajame rašte Lietuvos Respublikos Seimui nurodyta, jog ekonomine prasme draudimo sutartis yra rizikos sutartis, pagal kurią draudikui tenka atsakomybė įvykus draudimui įvykiui atlyginti atsiradusius nuostolius ar išmokėti nustatyto dydžio draudimo išmoką. Tai lemia nurodytos sutarties ypatumus. Pavyzdžiui, gyvybės draudimo sutarties atveju draudikas prisiima apdraustojo asmens gyvybės riziką, t. y. prisiima pareigą išmokėti draudimo išmoką apdraustojo mirties atveju. Jeigu apdraustasis turi rimtų sveikatos sutrikimų, apdraustasis yra vyresnio amžiaus žmogus, ar yra kitų aplinkybių turinčių įtakos rizikai, vadinasi draudikas prisiima skirtingą draudimo riziką, kitaip tariant, draudimo paslaugos turinys ir pobūdis skirtingam asmeniui yra ne toks pat. Vertinant draudimo riziką yra atsižvelgiama į apdraustojo asmens profesiją ar darbo pobūdį, darbo ir gyvenimo sąlygas, ekstremalius pomėgius, amžių, sveikatos būklę ir kitus dalykus. Statistiniai duomenys ir tikslūs aktuariniai skaičiavimai rodo, jog tam tikrų žmonių grupių gyvenimo trukmė yra nevienoda. Tad nustatant gyvybės draudimo paslaugos (kurios paskirtis prisiimti asmens gyvybės riziką,

o kitaip tariant įvertinti galimą asmens gyvenimo trukmę) turinį ir kainą (draudimo įmoką) ši informacija ar duomenys yra itin svarbūs.

Ankstesniais metais buvo gautas panašaus turinio skundas, kuriame skundo autorė nurodė, kad jai dabar yra 22 metai, vairuotojo pažymėjimą turi nuo 2001 m. spalio mėnesio ir tiek pat laiko vairuoja automobilį. Iki praėjusių metų, besidraudama vairuotojų privalomuoju civilines atsakomybes draudimu, mokėdavo už polisą tiek pat, kiek ir kiti.

G. M. teigia, kad pernai besidraudama minėtu draudimu neatkreipė dėmesio į faktą, kuris ją šokiravo prieš pora savaitių, kai kreipėsi į "Lietuvos draudimo" draudimo agentę norėdama pasiteirauti, kiek šiais metais kainuos draudimo polisas. „Pasirodo, man, vien todėl, kad nesu sulaukusi 25 metų, draudimo polisas kainuoja 1,5 karto daugiau nei vyresniam asmeniui“, - teigia G. M. Skundo autorė pasidomėjo, kaip yra draudimo bendrovėje "Ergo Lietuva" ir sužinojo, kad ten padidintos rizikos vartotojais laikomi asmenys iki 24 metų amžiaus.

G. M. teigia, kad toks draudimo bendrovių savivaliavimas (nei LR Transporto priemonių valdytojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įstatymas, nei standartinės tokio draudimo sutarties sąlygos, patvirtintos Draudimo priežiūros komisijos nutarimu, nenumato, kad asmenys iki tam tikro amžiaus vien dėl savo amžiaus yra padidintos rizikos subjektai, dažniau darantys avarijas) pažeidžia jos teises, kurias jai pripažįsta tiek nacionaliniai įstatymai, tiek tarptautinės sutartys (Europos žmogaus teisių konvencijos 14 straipsnis draudžia diskriminaciją bet koku pagrindu, Lygių galimybių įstatymas draudžiantis diskriminuoti ir dėl amžiaus). „Aš tikrai nemanau, kad keliu didesnę pavojų keliuose vien dėl savo amžiaus nei, pavyzdžiui, 75 metų asmuo, išvykstantis automobiliu 6 kartus per metus (pvz. į sodą). Nesu padariusi nei vienos avarijos per visą 3,5 metų vairavimo laikotarpį, todėl toks išankstinis nusistatymas, kad kitiems vairuotojams keliu didesnę grėsmę, manau, yra absurdiškas“, - teigia G. M.

Tiriant skundą pateikti paaiškinimus, pasiūlymus, pastabas, nuomonę dėl draudimo poliso kainos priklausomumo nuo amžiaus buvo paprašyti: Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pirmininkas, UAB „Lietuvos draudimas“ generalinis direktorius, UAB „Ergo Lietuva“ generalinis direktorius, UAB „Sampo gyvybės draudimas“ generalinis direktorius, UAB „Hansa gyvybės draudimas“ generalinis direktorius, UAB „BTA Draudimas“ generalinis direktorius, UADB „Baltikums draudimas“ generalinis direktorius, UAB „Commercial Union Lietuva Gyvybės draudimas“ generalinis direktorius, BALTO LINK generalinis direktorius, UAB SEB VB „Gyvybės draudimas“ generalinis direktorius.

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pirmininkas Edvinas Vasilis - Vasiliauskas paaiškino, kad ekonomine prasme draudimo sutartis yra nuostolių rizikos pardavimas: už gaunamą draudimo įmoką draudikas prisiima draudėjo riziką galimiems nuostoliams ateityje. Pagrindinis draudimo rizikos bruožas yra jos neapibrėžtumas (tikimybės pobūdis) draudimo sutarties sudarymo

momentu: nuostoliai ateityje gali atsirasti, tačiau gali ir neatsirasti. Šiam apibrėžimui priešpastatoma būtinybė nustatyti apibrėžtą kainą (įmoką) sutarties sudarymo momentu. Būtent ši paslaugos savybė išskiria draudimą iš visos prekių ir paslaugų sferos, bei sukelia daugybę specifinių problemų prekės kainos nustatyme ir draudimo veiklos apskaitoje.

Pirmininkas Edvinas Vasilis–Vasiliauskas paaiškino, jog kiekviena prekė ar paslauga privalo būti įvertinama, jos kainą diktuoja tiek savikaina, tiek ir rinkos dėsniai. Draudimo rizikos savikaina vertinama galimų nuostolių dydžių ir jų atsiradimo tikimybių įvertinimu, nes būtent šie dydžiai aprašo būsimas draudimo išmokas. Tikimybinis draudimo rizikos pobūdis verčia naudoti statistinius metodus jos vertinime, t.y. spresti apie individualios rizikos būsimą rezultatą, remiantis panašių rizikų praeities rezultatų statistiniais duomenimis. Kiekvienos atskiros sutarties atveju draudimo rizikos dydis turi būti išmatuotas individualiai ir išreikštas vienu dydžiu – draudimo įmoka. Šioje vietoje draudimo įmonė privalo panaudoti visą turimą informaciją apie individualią riziką ir rasti jai vietą savo rizikų klasifikacijos sistemoje, kuri sudaryta remiantis statistiniais duomenimis. „Apibendrintai tariant, draudikas klasifikuoja prisiimtą riziką ir priskiria jai vidutines išlaidas, tenkančias vienai tos klasifikacinės grupės draudimo sutarčiai“, - teigia Draudimo priežiūros komisijos pirmininkas Edvinas Vasilis–Vasiliauskas.

„Tikimybinio draudimo rizikos pobūdžio draudimo įmokos „teisingumas“ negali būti susietas su individualios sutarties rezultatais ateityje, nes įmoka nustatoma sutarties sudarymo momentu. Draudimo įmokos „teisingumas“ turėtų būti vertinamas vidutiniškai: įmoka už kiekvienos klasifikacinės grupės riziką turi atitikti vidutines draudimo įmonės išlaidas vienai tokiai sutarčiai“, - teigia komisijos pirmininkas Edvinas Vasilis–Vasiliauskas.

Standartinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties sąlygų 26 punkte nustatyta, kad draudimo įmoką apskaičiuoja draudikas. Draudimo įmoka turi būti nustatoma atsižvelgiant į draudiko suteikiamą draudimo apsaugą draudėjui (apdraustiesiems), taip pat draudimo įmoka turi būti proporcinga draudiko prisiimtiems įsipareigojimams pagal draudimo sutartį bei nepažeisti draudėjo (apdraustųjų) interesų.

Draudimo įstatymo 2 straipsnio 27 punkte nurodyta, kad draudimo veikla – ūkinė – komercinė veikla, kuria draudimo sutarties pagrindu už draudimo įmoką prisiimama kitų asmenų nuostolių rizika ar kitaip siekiama apsaugoti šių asmenų turtinius interesus, įvykus draudiminiams įvykiams, asmenų turtinių interesų apsaugai panaudojant draudiko skaičiuojamus draudimo techninius atidėjinius dengiantį turtą ar kitą turtą. Atkreiptinas dėmesys, kad draudimo sutarties požymis yra rizikos pardavimas: draudėjas moka draudimo įmokas, o draudikas rizikuoja, perėmęs iš draudėjo pastarojo riziką – galimus nuostolius. Civilinio kodekso 6.993 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad prieš sudarant draudimo sutartį, draudėjas privalo suteikti draudikui visą žinomą informaciją apie aplinkybes, galinčias turėti esminės

įtakos draudiminio įvykio atsitikimo tikimybei ir šio įvykio galimų nuostolių dydžiui (draudimo rizikai). Tokia pat pareiga draudėjui suteikti informaciją prieš sudarant draudimo sutartį numatyta Standartinių draudimo sąlygų 14 punkte. Šios nuostatos įtvirtina draudimo įmonės teisę gauti iš draudėjo informaciją, reikalingą teisingam draudimo rizikos klasifikavimui ir tinkamos draudimo įmokos nustatymui.

Draudimo priežiūros komisijos pirmininkas Edvinas Vasilis–Vasiliauskas nurodė, kad atsižvelgiant į šias aplinkybes galima daryti prielaidą, jog draudikas draudimo sutarties sudarymo metu, turėdamas sukauptą informaciją, kad tam tikro amžiaus draudėjai vidutiniškai dažniau sukelia draudiminius įvykius ir (ar) sukelia vidutiniškai didesnius nuostolius, draudikas elgiasi teisingai nustatydamas to amžiaus draudėjams didesnę draudimo įmoką. Siektinas draudiko veiklos rezultatas negali būti nuostolingas, nes priešingu atveju draudikas neturės lėšų mokėti draudimo išmokas. Apibendrinti draudiko veiklos rezultatai parodė, kad tam tikro amžiaus draudėjų grupės patiriami didesni nuostoliai ir išmokama daugiau draudimo išmokų nei kitų amžiaus grupių draudėjų. T. y. dėl skirtingų draudėjų amžiaus grupių apdraudžiamos veiklos suteikiama ne vienodo dydžio draudiko paslauga. Draudikas draudimo sutartyje negali iš anksto numatyti, kokie bus konkretūs nuostoliai ir įsipareigojimai kitai šaliai, o gali tik juos prognozuoti (prisiima draudimo riziką). Šiuo atveju draudikas, siekdamas teisingai nustatyti draudimo įmokos dydį ir valdyti prisiimtą riziką (didesnei rizikai proporcingai nustatyti didesnę įmoką), naudoja draudėjų asmens amžių kaip požymį, kuriuo remiantis prognozuoja prisiimamą įsipareigojimą pagal draudimo sutartį.

„Manome, kad asmens amžius, kaip vienas iš draudimo rizikos faktorių, gali turėti įtakos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo įmokos dydžio nustatymui. Toks draudimo įmokos nustatymo požymio taikymas neprieštarauja Standartinių draudimo sąlygų 26 punkte esmei, kad draudimo įmoka turi būti proporcinga draudiko prisiimtiems įsipareigojimams“, - teigia Draudimo priežiūros komisijos pirmininkas Edvinas Vasilis–Vasiliauskas

Lietuvos draudimo Teisės departamento direktorius Vidmantas Maksimaitis paaiškino, kad įstatymai suteikia teisę draudikui nustatyti draudimo įmokos dydį. Draudimo įmokos dydis nustatomas atsižvelgiant į draudimo objektą bei draudimo riziką – draudimo objektui gresiantį tikėtiną pavojų. Esant tam pačiam draudimo objektui, gali skirtis tam objektui gresiantis pavojus, dėl to skirsis ir paslauga bei jos vertė.

Teisės departamento direktorius Vidmantas Maksimaitis paaiškino, jog draudimo sutartis yra rizikos sutartis, besikeičiant dėl šios paslaugos prisiimtos rizikos dydžio. Asmuo, kurio amžius yra 40 metų, moka mažesnę įmoką nei 22 metų asmuo ne dėl to, kad šių asmenų amžius skirtingas, o dėl to, kad jų keliama rizika yra skirtinga, tai yra šiems asmenims suteikiamos skirtingos vertės paslaugos. Vadovaujantis šiais kriterijais įmokos dydį skaičiuoja ir kitose Europos Sąjungos valstybėse veiklą vykdančys draudikai, kurių patirtis priimama Lietuvoje. Remiantis Europos Komisijos sprendimu,

skirtingo dydžio draudimo įmokų nustatymas moterims ir vyrams gyvybės draudimo atveju neprieštaruja teisės aktams. Mažesnę riziką keliantiems asmenims AB „Lietuvos draudimas“ paskaičiavo mažesnę įmoką. Individualiai nustatyti kiekvieno asmens sugebėjimų bei keliamos rizikos nėra galimybių. Vadovaujantis statistika, 22 metų amžiaus vairuotojai kelia didesnę pavojų dėl didesnio avarijų skaičiaus ir sunkesnių avarijų pasekmių, nei pavyzdžiui, 50 metų amžiaus vairuotojai (įvykių dažnis skiriasi apie 2 kartus). Tik dėl šios priežasties draudimo paslaugos pardavimas statistiškai didesnę pavojų keliantiems asmenims už kainą, kurią moka mažesnę riziką keliantys asmenys, galėtų būti nuostolingas. Skirtingas įmokų dydis buvo nustatytas ir Lietuvos įstatymų (pensinio amžiaus asmenys mokėdavo 40 procentų mažesnę įmoką nei jaunesni asmenys).

UAB „ERGO Lietuva“ generalinis direktorius Saulius Jokubaitis paaiškino, kad vairuotojų privalomasis civilinės atsakomybės draudimas UAB „ERGO Lietuva“ sudaro 30 proc. Todėl tinkamai įvertinti prisiimamą draudimo riziką yra ypač svarbu. Juo labiau, kad vairuotojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra rizikos sutartis, pagal kurią draudikui tenka civilinė atsakomybė įvykus draudimui įvykiui atlyginti atsiradusius nuostolius. Tai lemia ir šios sutarties ypatumus – sutartis laikytina *fiduciarine* (lot. fidus – pasitikėjimas). Todėl tik tinkamai įvertinus prisiimamą riziką, draudimo įmonė gali užtikrinti savo veiklos stabilumą, subalansuotumą ir yra pajėgi įvykdyti įsipareigojimus draudėjams (asmenims). Dėl nurodytos priežasties tarifų skaičiavimui įmonėje skiriamas ypatingai didelis dėmesys.

Generalinis direktorius Saulius Jokubaitis paaiškino, kad vairuotojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo tarifai įmonėje skaičiuojami naudojant matematinius – statistinius metodus. Įmonė naudoja turimus duomenų bazėje sukauptus duomenis. Pirmiausia siekiama įvertinti prisiimtą riziką, naudojant skirtingus rizikos faktorius. Kadangi pati draudimo sutartis yra rizikos sutartis, tai draudėjo (asmens) amžius yra vienas iš svarbiausių rizikos faktorių šioje sutartyje. Šį rizikos faktorių, skaičiuojant prisiimtą riziką, naudoja daugelis Europos kompanijų.

Iš tiesų tikimybė, kad autoavariją padarys jaunas vairuotojas, yra žymiai didesnė, negu tikimybė, kad avariją padarys vairuotojas, turintis didesnę vairavimo stažą. Jauni žmonės yra veržlesni, linkę daugiau rizikuoti. Buvo patikrintos šios statistinės hipotezės:

1. Turimas statistinių duomenų skaičius yra pakankamas nustatyti tarifą konkrečiam rizikos faktoriui (šiuo atveju amžiui);
2. Duomenys yra patikimi;
3. Rizikos faktorius (šiuo atveju amžius) yra materialiai esminis.

„Savo skaičiavimuose naudojome 148563 vairuotojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo metinių sutartis. Tame tarpe buvo ir tos draudimo sutartys, kuriose draudėjas (asmuo) yra jaunesnis negu 25 metų amžiaus. Patikrinus hipotezes, jų nebuvo galima atmesti su didesne negu 5 proc.

tikimybe. Tai reiškia, kad UAB „ERGO Lietuva“ turimame vairuotojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo portfelyje amžius yra esminis rizikos faktorius“, - teigia generalinis direktorius Saulius Jokubaitis.

UAB „BTA Draudimas“ generalinis direktorius Arnis Zekunde paaiškino, jog draudimo bendrovėje draudžiantis transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu, nustatant draudimo įmokos dydį nėra atsižvelgiama į draudėjų amžių. Tačiau apdraustųjų amžius gali būti imamas už pagrindą nustatant draudimo įmokos dydį, kadangi pagal Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuro atliktą kelių eismo įvykių analizę, asmenys nuo 18 iki 25 metų amžiaus sukelia apie 30 proc. visų kelių eismo įvykių, kai asmenys nuo 26 iki 30 metų amžiaus sukelia apie 5 proc. kelių eismo įvykių, o pareiškėjos minimi asmenys virš 71 metų tik apie 2 proc. kelių eismo įvykių.

UAB SEB VB gyvybės draudimas generalinė direktorė Baiginat Kamuntavičienė paaiškino, jog nėra nieko nuostabaus, kad jaunesniems iki 25 metų amžiaus žmonėms taikomi didesni įkainiai, nes daugiausia avarių padaro jauni žmonės. Jie daugiau nei vyresni vairuotojai mėgsta didesnę greitį ir rizikingiau manevruoja, nes pasitiki savo greita reakcija. „Mes įsitikinę, kad avarių statistika, kurią būtų galima paimti iš ne gyvybės draudimo kompanijų, motorinio biuro ar kelių policijos, patvirtins, kad avaringumas tarp jaunų vairuotojų yra didesnis“, - teigia Baiginat Kamuntavičienė.

„Dėl skundo autorės manome, kad jai neverta išsižeisti, kadangi tarifas taikomas ne jai konkrečiai, o jaunų vairuotojų grupei. Manome, kad jūsų rašte minėtos draudimo kompanijos, nustatydamos tarifą remiasi savo sukaupta avaringumo statistika. Skundo autorė turi teisę rinktis ir gali pasirinkti kitas draudimo kompanijas, kurios gali taikyti jai mažesnę tarifą, kadangi rinka yra konkurencinė“, - teigia generalinė direktorė Baiginat Kamuntavičienė. Ji paaiškino, kad draudimo kompanijos negali žinoti, ar vairuotojas padarys avarią ar ne, ir koks bus nuostolis avarijos atveju. Todėl jos remiasi turima statistika nustatant tarifus. Daugelyje Europos šalių vairuotojų civilinės atsakomybės draudimo kaina priklauso ne tik nuo automobilio parametrų ir vairuotojo drausmingumo, bet ir nuo amžiaus.

UAB „Baltikums draudimas“ generalinis direktorius Albertas Dvaržeckis paaiškino, kad atlikus išsamią draudimo kompanijos klientų nuostolingumo analizę už 2002-2004 metus buvo nustatyta, kad transporto priemonių valdytojai, kurių amžius iki 25 metų padaro avarijas kelis kartus dažniau negu vyresni.

Generalinis direktorius Albertas Dvaržeckis paaiškino, jog draudimo kompanijoje draudžiantis Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu transporto priemonės valdytojams, kurių amžius iki 25 metų, taikomas draudimo įmokos didinimo koeficientas. Tačiau, jei transporto priemonės savininkas ar valdytojas per paskutinius 12 mėnesių nepadaro autoįvykio, kurio

metu jis pripažintas kaltu, kitiems draudimo metams jam taikomas draudimo įmokos mažinimo koeficientas nepriklausomai nuo amžiaus.

„Norėtume atkreipti Jūsų dėmesį, kad, mūsų manymu, gerb. G. Malinauskaitė draudikų teisę įvertinti draudimo riziką supainiojo su diskriminacija dėl amžiaus. Tai du skirtingi dalykai“, - teigia generalinis direktorius Albertas Dvaržeckis.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad draudimo įmokos dydis priklauso ne tik nuo asmens amžiaus, bet ir nuo lyties, užimtumo, laisvalaikio pomėgių, sveikatos stovio ir daugelio kitų faktorių, kurių nenurodė draudimo įmonės savo paaiškinamuosiuose raštuose. Žinoma, lytis ir amžius - patys parankiausi, tradiciškai naudojami faktoriai, nereikalaujantys didelių sąnaudų, nustatant gyvybės draudimo įmokas.

Įvertinus anksčiau minėtų asmenų paaiškinimus ir surinktus duomenis, darytina išvada, kad vairuotojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įmokų dydžių nustatymo principai nevisiškai atitinka Lygių galimybių įstatymo reikalavimų.

Atlikus skundo tyrimą nuspręsta atkreipti Draudimo priežiūros komisijos pirmininko Mindaugo Šalčiaus dėmesį į tai, kad kiekvienos atskiros draudimo sutarties sudarymo atveju draudimo rizikos dydis turi būti išmatuotas individualiai ir išreikštas vienu dydžiu – draudimo įmoka. Pasiūlyta taip pat įvertinti, ar draudimo įmonė, sudarydama draudimo sutartį ir nustatydama skirtingas įmokas, kurios taikomos visiems klientams priklausomai nuo jų amžiaus, turi pakankamai informacijos dėl šių įmokų pagrįstumo. Tyrimo metu nustatyta, kad draudimo įmonė privalo panaudoti visą turimą informaciją apie individualią riziką ir pritaikyti ją savo rizikų klasifikacijos sistemoje. Taip pat atkreiptas dėmesys į Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 punkto nuostatą, įpareigojančią valstybės institucijas užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus.

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pirmininkui Mindaugui Šalčiui buvo pasiūlyta kartu su draudimo įmonių vadovais apsvarstyti galimybę nustatant vairuotojų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įmokų dydžius, atsižvelgti į atitinkamas subjektyvias individą apibūdinančias savybes (charakterio ypatumai, laisvalaikio praleidimo būdai, pomėgiai) bei objektyvius faktorius, pavyzdžiui: sveikatos būklė, profesinė veikla ir kt.

2.3. DISKRIMINACIJA DĖL LYTIES. SKUNDŲ TYRIMAI

Apibendrinus skundų tyrimų tematiką, būtina pažymėti, kad skundai dėl moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimų, įskaitant seksualinį priekabiavimą, ir šiais metais užima pirmaujančią vietą tarp kitų

skundų dėl kitų diskriminacijos rūšių. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 32 skundus dėl moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimo. Dėl nevienodų moterų ir vyrų teisių dažniau skundėsi moterys nei vyrai.

Per ataskaitinį laikotarpį, kaip ankstesniais laikotarpiais, moterys dažniausiai skundėsi dėl galimos diskriminacijos darbo santykių srityje bei valstybės tarnyboje: skundžiamasi dėl to, kad, pavyzdžiui, moterims nebuvo sudarytos lygios galimybės su vyrais įsidarbinti, daryti karjerą, kelti kvalifikaciją, gauti darbo užmokestį už tokį patį ar vienodos vertės darbą, kurį dirba vyrai.

2006 metais ypač padaugėjo skundų dėl prekių ir paslaugų reklamos, kur moterys dažnai vaizduojamos stereotipiškai: išryškinamos tam tikros kūno dalys, akcentuojamos moters silpnumas, ji vaizduojama kaip lengvabūdė, neprotinga asmenybė, tegalinti vilioti ir gundyti vyrus. Dažnai moterys reklamoje yra palyginamos su daiktais, siūlant pasirinkimo galimybę: rinkis siūlomą prekę arba patrauklią moterį. Reklamoje itin dažnai moters kūno dalys, pavyzdžiui, kūtinė, sėdmenys, gretinamos, lyginamos su reklamuojamais produktais. Dėl nepagarbaus moters vaizdavimo reklamoje skundžiasi tiek moterys asmeniškai, tiek moterų nevyriausybinės organizacijos. Reklamos užsakovai ir gamintojai dažnai iš anksto konsultuojasi su tarnybos specialistais dėl būsimo reklamos etiškumo, tariausi, kaip kurti reklamą, kaip vaizduoti reklamuojamus produktus, kad nebūtų formuojamos visuomenės nuostatos, jog tam tikra asmenų grupė yra labiau vertintina nei kita.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gauti skundai dėl berniukams ir mergaitėms nustatytų nevienodų priėmimo sąlygų į Kauno jėzuitų gimnaziją (į penktąsias klases). Skunduose teigiama, kad po vykusio pokalbio su pretendентаis į antrąjį etapą patekusių pretendentų balai yra skirtingi: mergaičių žemiausias balas 68, o berniukų - 55. Tokią tendenciją pastebėjo stojančiųjų tėvai ir todėl jie klausia, ar gali Jėzuitų gimnazija nustatyti įstatymus pažeidžiančias taisykles.

Analogiško turinio skundai gauti dėl berniukams ir mergaitėms nustatytų nevienodų priėmimo sąlygų į penktąsias klases Vilniaus jėzuitų gimnazijoje, kur, pasak pareiškėjų, po vykusio pokalbio su pretendентаis į antrąjį etapą patekusių pretendentų balai yra skirtingi: mergaičių žemiausias balas 69,5, o berniukų-62,5, kai mergaičių stojo 150, o berniukų stojo 116.

Skundo tyrimo metu kreiptasi į Kauno jėzuitų gimnaziją ir Vilniaus jėzuitų gimnaziją ir paprašyta paaiškinti, kokia yra nustatyta moksleivių priėmimo tvarka į šias gimnazijas bei kodėl, priimant į penktąsias klases, mergaitėms yra nustatytas aukštesnis priėmimo balų skaičius nei berniukams ir ar tokia pati tvarka (balų skaičius) taikoma priimant moksleivius į aukštesnes klases. Vilniaus jėzuitų gimnazijos direktorius informavo, kad VšĮ „Vilniaus jėzuitų gimnazija“ (toliau „VJG“) yra nevalstybinė mokykla, moksleivių priėmimą mokyti organizuojanti pagal Švietimo įstatymo 29 str. 4 dalį bei steigėjo

patvirtintus VJG mokinių priėmimo 2006-2007 m. m. į pagrindinės mokyklos 5-ąsias klases nuostatus. Rašte informuojama, kad nustatyta priėmimo tvarka į VJG neteikia pirmenybės kurios nors lyties kandidatams, nes pagal esamą tvarką pirmajame etape dalyvauja visi kandidatai ir atlieka Bendrųjų gebėjimų testą, o antrajame etape-pokalbyje dalyvauja 50 berniukų ir 50 mergaičių, daugiausiai surinkusių taškų (papildomi balai pridedami našlaičiams, VJG besimokančiųjų broliams ir seserims, VJG mokytojų ir darbuotojų vaikams ir kt.). Pasibaigus antrajam etapui, atrenkami 39 berniukai ir 39 mergaitės, daugiausiai surinkę taškų abiejuose etapuose ir šiems kandidatams siūloma mokytis penktosiose klasėse.

VJG direktorius patikino, kad priėmimo nuostatai nenustato aukštesnio priėmimo balo skaičiaus mergaitėms nei berniukams, kaip ir nenustato jokie priėmimo balų skaičiaus apskritai, nes VJG esą negali prognozuoti nei stojančiųjų skaičiaus, nei surinksimų balų skaičiaus. „Priimdami vienodą skaičių ir berniukų, ir mergaičių, - viena iš mokyklos teigiamo mikroklimato kūrimo sąlygų,- sudarome lygias galimybes kiekvienos lyties asmeniui mokytis ir ugdytis psichologiškai saugioje, sveikoje ir lyčių pusiausvyrą užtikrinančioje aplinkoje“, - teigia rašte VJG direktorius.

VJG direktorius taip pat pateikė Vilniaus jėzuitų gimnazijos mokinių priėmimo 2006-2007 m. m. į pagrindines mokyklos 5-ąsias klases nuostatus, kurių 1.3 punkte nurodyta, kad 2006-2007 m. m. bus priimti 39 berniukai ir 39 mergaitės, iš kurių 70 konkurso būdu ir 8 moksleiviai gali būti priimami steigėjo sprendimu. Nuostatų bendrojoje dalyje nustatyta klasių formavimo tvarka, konkurso atlikimo tvarka, testų atlikimo tvarka, vertinimo tvarka. Nuostatų organizacinėje dalyje reglamentuojama prašymų mokytis priėmimo tvarka, dokumentų pateikimo tvarka ir kiti organizaciniai klausimai.

VJG direktorius atkreipia dėmesį, kad jėzuitų ugdymo tradicija Lietuvoje siekia 430 metų ir anksčiau tokiose mokyklose buvo auklėjami tik berniukai ir tokia tradicija esą yra išlaikyta ne vienoje Europoje veikiančioje jėzuitų ugdymo ir mokymo institucijoje. Pasak direktoriaus, tarp pareiškusių mokytis VJG 2005-2006 metais buvo 129 berniukai ir 121 mergaitės, o 2006-2007 metais- 116 berniukų ir 150 mergaičių.

VĮ Jėzuitų gimnazijos direktorius rašte informavo, kad Kauno jėzuitų gimnazijos teises ir pareigas nuo 2005-09-01 perėmė nevalstybinė mokykla VĮ Jėzuitų gimnazija (toliau „Gimnazija“), kurios steigėjas Lietuvos jėzuitų provincija.

Rašte informuojama, kad Gimnazija moksleivių priėmimą organizuoja pagal Švietimo įstatymo 29 str. 4 dalies nuostatas bei steigėjo patvirtintus VĮ Jėzuitų gimnazijos mokinių priėmimo 2006-2007 m. m. į Pagrindinės mokyklos 5-ąsias klases nuostatus (nuostatai pridėti). Priėmimo nuostatų 1.1 punkte nustatyta, kad 2006-2007 m. m. į Gimnazijos penktąsias klases priimami 78 mokiniai, iš kurių 39 berniukai ir 39 mergaitės. Direktorius teigimu, šis punktas sąmoningai *a priori* pasirinktas kaip vienas iš

pagrindinių ir pamatinių ir garantuoja galimybę Gimnazijoje ugdyti vienodą berniukų ir mergaičių skaičių.

Pasak Gimnazijos direktoriaus, nustatyta priėmimo tvarka neteikia pirmenybės kurios nors lyties kandidatams, nereglamentuoja konkretaus priėmimo balų skaičiaus ir nenustato mergaitėms aukštesnio balų skaičiaus nei berniukams. „Pasirinktas vienodas priimamųjų skaičius leidžia darniau organizuoti ugdomąjį procesą (išvengti disproporcijos grupėse per kūno kultūros, technologijų pamokas), laiduoja sveiką grupių dinamiką“, - teigia Kauno jėzuitų gimnazijos direktorius.

Gimnazijos direktorius paaiškina, kad už tokį priimamųjų į Gimnaziją santykį pasisako daug Gimnazijoje besimokančių mokinių tėvų ir spėja, kad tokia tvarka yra priimtina ir daugumai Gimnazija besidominčių šeimų.

Skundų tyrimo metu buvo išnagrinėti Vilniaus ir Kauno jėzuitų gimnazijos Mokinių priėmimo į pagrindinės mokyklos 5-ąsias klases nuostatai ir nustatyta, kad 2006-2007 m. m. abiejose gimnazijose numatyta priimti vienodą skaičių skirtingų lyčių mokinių: 39 berniukus ir 39 mergaites. Pagal nuostatuose nustatytą tvarką pirmajame etape tiek berniukai, tiek mergaitės privalo atlikti Bendrųjų gebėjimų testą, o antrajame etape atrinkti kandidatai kviečiami pokalbiui su Priėmimo komisija. Minėtuose nuostatuose nėra nustatytas berniukams ir mergaitėms skirtingas privalomų surinkti taškų ar balų skaičius.

Akivaizdu, kad formaliai Vilniaus ir Kauno jėzuitų gimnazijos Mokinių priėmimo į pagrindinės mokyklos 5-ąsias klases nuostatai neteikia pirmenybės vienos ar kitos lyties mokiniams. Tačiau, faktiškai organizuojant mokinių priėmimą į gimnazijų penktąsias klases, paaiškėja, kad mergaičių, patekusių į II etapą žemiausias balas Vilniaus jėzuitų gimnazijoje 69,5, berniukų – 62,25, o Kauno jėzuitų gimnazijoje atitinkamai mergaičių - 68, berniukų – 55 (tokius duomenis pateikė skundus parašę žmonės, o duomenys buvo talpinami gimnazijų interneto svetainėse). Taigi, galima daryti išvadą, kad ne visos mergaitės, išlaikiusios geriau testus bei berniukai ir surinkusios didesnę nei berniukai balų skaičių, yra priimamos mokytis į jėzuitų gimnazijas. Todėl atsiranda būtinybė gerinti berniukų paruošimą bendrojo lavinimo mokyklose, kad nebūtų tokio didelio atotrūkio tarp berniukų ir mergaičių įgytų žinių ir tuo pačiu būtų sudarytos vienodos konkurencijos sąlygos, siekiant aukštesnio išsimokslinimo.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad vienodas priimamų mokytis berniukų ir mergaičių skaičius į Vilniaus ir Kauno jėzuitų gimnazijas yra pagirtinas, nes pagal dabartines Europos Sąjungos teisės aktų bei lyčių lygybės aspekto integravimo į socialinio-ekonominio gyvenimo sritis tendencijas yra skatinamas proporcingas abiejų lyčių atstovavimas.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes ir, vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 d. 2 punktu, nustatančiu valdžios ir valdymo institucijų pareigą pagal kompetenciją rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, skirtas moterų ir vyrų lygių galimybių

užtikrinimui, nuspręsta pasiūlyti Švietimo ir mokslo ministerijai apsvarstyti galimybę parengti specialias mokymo programas, skirtas berniukų suinteresuotumo mokytis skatinimui bei kokybiškesniam žinių lygiui įgyti.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo rašytinius ir žodinius skundus dėl lietuvių kalbos vadovėlyje aprašyto „Efektyvaus skaičių įsiminimo būdo“, kuris pareiškėjų nuomone, žemina moteris, formuoja nepagarbą moteriai ir supratimą apie jos niekinį vaidmenį šeimoje, visuomenėje.¹ Vadovėlis skirtas septintų klasių moksleiviams. Pridėtoje Lietuvių kalbos vadovėlio (Pirmosios knygos) 195 skirsnio „Efektyvus skaičių įsiminimo būdas“ kopijoje teigiama: „Nulis, vaikai, nieko nereiškia, tačiau jei prieš jį parašysime vieneta, bus dešimt, jei dvejeta, bus dvidešimt. Tai paaiškinti nėra lengva... Štai, pavyzdžiui, mano žmona. Kol ji nebuvo ištekėjusi už manęs, buvo niekas, nulis. O kai ištekėjo, tapo ponija, mokytoja, žmona...Nuo to laiko visas miesto moteris mes pradėjome laikyti nuliais <...> “. Šio vadovėlio autorės yra Elena Palubinskienė ir Giedrė Čepaitienė.

Skundų tyrimo metu kreiptasi į Švietimo ir mokslo ministeriją, Pedagogų profesinės raidos centrą, Švietimo plėtotės centrą, Lyčių studijų centrą ir paprašyta pareikšti nuomonę dėl cituoto teksto etiškumo lyčių lygybės įgyvendinimo kontekste bei įvertinti cituojamo teksto poveikį moksleivių nuostatų apie moters ir vyro vaidmenį formavimui.

Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė rašte kontrolierei konstatavo, kad toks tekstas, pateiktas septintokams be jokios papildomos užduoties ar mokytojo paaiškinimo, gali būti suprastas netinkamai. „Serbų rašytojas B. Nušičius kaip tik ironizuoja tokį skaičių reikšmių aiškinimą kaip netinkamą ir nelogišką, būtų labai motyvuota, jeigu vadovėlyje būtų užsiminta apie ironiją, tačiau tai nėra padaryta“, - teigia ministrė. Ministrė rašte informuoja, kad ministerija atkreips leidyklos ir vadovėlių autorių dėmesį, kad kartotiniuose leidimuose būtų paaiškinta ironiška prasmė.

Švietimo ir mokslo ministerijos atsakyme Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai informuojama, kad minėtąjį lietuvių kalbos vadovėlį septintų klasių moksleiviams vertino Kalbų ir meninio ugdymo ekspertų komisija, veikianti prie Švietimo plėtotės centro. Taip pat rašte paaiškinama, kad ekspertų komisijos, teikiančios vadovėliams patvirtinimo žymas, veikia prie ministerijai pavaldžių institucijų. Ministrė Roma Žakaitienė papildomai paaiškina, kad nepriklausomi ekspertai kiekvieną vadovėlį vertina ir tolerancijos lyčių, amžiaus grupių, mažumų, kitų valstybių, tautų ir rasių požiūriu, tačiau minėtam vadovėliui priekaištai nebuvo išsakyti.

---

¹ Byla Nr. 06-SN-122

Švietimo plėtotės centro direktorius informavo, kad E. Palubinskienės ir Giedrės Čepaitienės lietuvių kalbos vadovėlyje septintokams pateiktas Branislavo Nušičiaus tekstas (grožinės literatūros teksto, sukurto XIX a. pabaigoje, ištrauka) nėra korektiškas. Pasak direktoriaus dr. Gintauto Kundroto, ekspertų komisija siūlys šį tekstą pakeisti kitu rengiant kitą vadovėlio leidimą. Rašte paaiškinama, kad Kalbų ir rėmimo ugdymo ekspertų komisija svarstė šio vadovėlio rankraštį 2005 m. vasario 10 d. posėdyje ir nutarė pateikti patvirtinimo žymą „Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos rekomenduota“. „Vertindami vadovėlio rankraštį ekspertai neteikė svarbos šio ironiško teksto turiniui“, - teigia dr. Gintautas Kundrotas.

Vilniaus universiteto Lyčių studijų centro vadovė Dalia Marcinkevičienė paaiškino, kad vadovėlyje pateiktas „Efektyvus skaičių įsiminimo būdas“ yra humoristinė miniatiūra ir nėra vertintinas lygybės aspektu, o meninio teksto analizei esą nėra korektiška taikyti tuos pačius kriterijus kaip specialaus pobūdžio tekstams. Dalios Marcinkevičienės teigimu, pateikta Branislavo Nušičiaus humoreska įtraukta į vidurinės mokyklos vadovėlį ir todėl neišvengiamai atlieka didaktinę ir edukacinę funkciją. „Kaip edukacinio pobūdžio tekstas, humoreska teigia diskriminacinius lyčių įvaizdžius ir neigiamus lyčių vaidmenų stereotipus“, - teigia Dalia Marcinkevičienė. Vilniaus universiteto Lyčių studijų centro vadovė daro prielaidą, kad intensyvaus mokymo procese meninę humoreskos raišką nusvers jos socialiniai aspektai ir paauglio sąmonėje formuos žeminantį moters paveikslą.

Kitos institucijos paaiškinimų dėl aprašyto lietuvių kalbos vadovėlio teksto įvertinimo nepateikė.

Tyrimo metu nustatyta, kad rašytojo Branislavo Nušičiaus cituojamas grožinės literatūros tekstas yra naudojamas kaip mokymo metodas, padedantis vaikams įsiminti skaičius. Grožinė literatūra negali būti vertinama atitikimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui aspektu, nes grožinei literatūrai, jos turiniui apskritai netaikomas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. Tačiau cituojamas grožinės literatūros tekstas, kaip mokymo metodas ar būdas, yra vertintinas atitikimo lyčių lygybės principams aspektu. Branislavo Nušičiaus tekstas, naudojamas kaip skaičių įsiminimo būdas aiškiai formuoja neigiamas nuostatas apie moters socialinį vaidmenį, parodant moterį žymiai menkesnę, mažiau svarbią ar reikšmingą visuomenėje nei vyras. Tuo tarpu vyrui, kaip sutuoktiniui, galinčiam padidinti moters vertę, suteikiamas nepagrįstai svarbaus, reikšmingo asmens statusas. Todėl darytina išvada, kad moteris menkinančių tekstų naudojimas mokymo vadovėliuose, gali suformuoti paauglių sąmonėje žeminančias moterį nuostatas.

Tyrimo metu nustatyta, kad lietuvių kalbos vadovėlį, kuriame aprašytas „Efektyvus skaičių įsiminimo būdas“ ir kuriame pateiktas rašytojo Branislavo Nušičiaus grožinės literatūros tekstas, įvertino Kalbų ir meninio ugdymo ekspertų komisija, veikianti prie Švietimo plėtotės centro, įsteigto prie Švietimo ir mokslo ministerijos.

Pagal Švietimo ir mokslo ministro 2005-01-04 patvirtintų Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašo 19 punktą, rengiant bei vertinant vadovėlius turi būti atsižvelgiama į tai, kaip laikomasi pagrindinių vadovėlio metodinių principų, vienas iš kurių yra nustatytas 19.8. punkte. Vadovaujantis minėto 19.8. punkto nuostatomis, rengiant bei vertinant vadovėlius turi būti atsižvelgiamam į lygių galimybių principą, t.y. vadovėlyje siekiama nešališkumo asmens lyties, amžiaus, specialiųjų poreikių (negalios), socialinės padėties, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų atžvilgiu.

Pažymėtina, kad Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 straipsnio 2 dalis įpareigoja švietimo ir mokslo įstaigas pagal kompetenciją užtikrinti, kad mokymo programose ir vadovėliuose nebūtų moterų ir vyrų diskriminavimo propagavimo.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes bei vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1d dalies 2 punktu, nuspręsta:

1. Kreiptis į Švietimo plėtotės centrą ir pasiūlyti nenaudoti lietuvių kalvos vadovėlyje septintų klasių moksleiviams (bei kituose vadovėliuose) tokio mokymo būdo ar metodo, kuris propagotų moterų diskriminavimą, o taip pat diskriminavimą lyties ar kitu Lygių galimybių įstatyme nustatytu draudžiamu pagrindu.

2. Su skundo tyrimo supažindinti Švietimo ir mokslo ministeriją.

Pažymėtina, kad jau skundo tyrimo eigoje gautuose paaiškinimuose kompetentingos institucijos buvo išreiškusios sutikimą keisti apskųstą vadovėlio tekstą.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas skundas dėl restorano „Čili kaimas“ reklamos tinklapyje http://www.cili.lt/index.php/cili_plius/2006_rugsejis_nr9_18/2255. Skundo pareiškėjo nuomone, ši reklama žeidžia moterų padavėjų bei klienčių orumą, nes save kaip šeimos restoraną pristatanti įstaiga reklamuojasi šūkiu „Linksmos raudonkepuraitės laukia tavęs“. Anot skundo pareiškėjo, dar didesnę pasipiktinimą kelia tai, kad restorane Vilniuje, Gedimino pr. 14, ant stalų stovi ta pati reklama, tik su užrašu „Seksualios raudonkepuraitės laukia tavęs“, kas niekuo nesiskiria nuo skelbimų „Seksualios katytės, snieguolės, orchidėjos“ ir t.t., kuriuose reklamuojamos seksualinės paslaugos. Pareiškėjo nuomone, akivaizdu, kad tokia reklama, kurioje vaizduojamos padavėjos, laikančios alų ir apsikabinusios kostiumuotą vyriškį, su nuotraukos apačioje esančiu užrašu „Tikri pomėgiai“, orientuota tik į vyrišką klientūrą; padavėjos pateikiamos ne kaip padavėjos, o kaip visada linksmi, seksualūs ir besidžiaugiantys kiekvieno vyriškio pasirodymu sudaiktinti objektai, kurių paskirtis – linksminti vyrus po sunkios darbo dienos biure.

Tyrimo eigoje buvo apklausti „UAB Čilija“ administracija bei Lygių galimybių plėtros centro specialistai. „UAB Čilija“ administracijos buvo prašoma pateikti paaiškinimą ir atsakyti į tokius klausimus: kas kūrė šią reklamą, kieno tai buvo idėja, kur ir kiek laiko ji jau buvo skelbiama, kada baigsis ši reklamos akcija? Kadangi tai nebe pirmas kartas, kai Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai skundžiama „Čili“ restoranų reklama, teirautasi kokių priemonių buvo imtasi, reaguojant į tokius skundus bei kaip atsižvelgta į ankstesnes Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos rekomendacijas dėl būtinybės atidžiau rengti panašias reklamos akcijas, atsižvelgti į visų gyventojų sluoksnių interesus bei ateityje vengti galimo dviprasmiško lyčių santykių vaizdavimo? (*pažyma 2005-07-05 d., Nr.(05-SN-74); skundas dėl „Čili“ restorane platinamų akcijos skrajučių su užrašu „Puiki proga pakviesti mėgstamą patiekalą į svečius!“*).

UAB „Čilija“ atkreipė dėmesį, kad ši akcija yra numatyta tęstinė, neterminuota bei informavo, kad į visus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pranešimus apie pateiktus skundus reaguojama operatyviai, išklausoma tiek įmonės darbuotojų, tiek klientų nuomonė – gavus rekomendacijas, skundžiama akcija buvo nutraukta. Savo atsakyme generalinis direktorius pažymi, kad UAB „Čilija“ nuomone, pačios reklamos vizualizacija ir šūkis nesuteikia pagrindo šią reklamą laikyti „seksualinių paslaugų“ reklamavimu, nes tik iš užrašo „seksualios raudonkepuraitės“ negalima daryti vienareikšmės išvados apie seksualinių paslaugų teikimą. Paaiškinime teigiama, kad tokio šūkio negalima laikyti informacija, turinčia erotinio pobūdžio požymį, nes pagal Visuomenės informavimo įstatymą erotinio pobūdžio informacija suprantama tokia informacija, kuria skatinamas lytinis geismas, rodomas tikras ar su vaidintas lytinis aktas ar kitoks seksualinis pasitenkinimas arba sekso reikmenys. Be to, anot „Čilija“ generalinio direktoriaus, iš šios reklamos koncepcijos negalima daryti išvados, kad viena lytis laikoma pranašesne už kitą, nes nėra nurodoma, jog restorane laukiami tik vyrai ar kad skiriasi klientų aptarnavimo kokybė ar taikomos diskriminacinės kainos lyčių atžvilgiu, ar kitu būdu pasireiškia lyčių diskriminacija. UAB „Čilija“ nuomone, moterų pomėgis bendrauti su vyrais ir vyrų pomėgis bendrauti su moterimis, tuo labiau viešose vietose, neprasilenkia su jokiais socialinėmis nuostatomis.

Tarnyba tyrimo eigoje nusiuntė paklausimą Lygių galimybių plėtros centro specialistams su prašymu įvertinti minėtą reklamą. Šio centro darbuotojos dr. Margaritos Jankauskaitės vertinimu, „Čili kaimo“ reklamoje pateikiami vaizdiniai ir jų sugretinimas kuria paradoksalias prasmes. Viena vertus, „Čili kaimas“ yra reklamuojamas kaip maitinimo įstaiga, skirta praleisti laisvalaikiui su šeima (tokias prielaidas leidžia daryti titulinėje užsklandoje regima keturių asmenų šeimos nuotrauka). Tačiau vienoje iš „Čili kaimo“ paslaugas detaliau pristatančių, jų turinį išskleidžiančių ikonų (vaizdų) pateikta jauno vyro su keturiomis padavėjomis scena verčia suabejoti, ar tai tikrai yra šeimos restoranas. Reklamos vaizdo struktūra (jaunos moterys nurenginėja vyrą, siūlomas alkoholis) kelia stiprias asociacijas su intymųjų paslaugų heteroseksualiems vyrams pasiūla, nes merginos šioje scenoje pateikiamos ne šiaip

kaip aptarnaujantis personalas, bet kaip gundantis masalas. Šeimyninės nuotraukos kontekste tai galima suprasti kaip siūlymą vyrui pasirinkti alternatyvius šeimai laisvalaikio praleidimo būdus. M.Jankauskaitės nuomone, Lietuvos socialiniame kontekste tokia reklama taip pat įgyja neigiamų sąsajų su seksualiniu turizmu ir/ar prekyba moterimis. Todėl ji turėtų būti vertinama kritiškai. Tai nėra tinkamas būdas reklamuoti verslą ir mūsų kraštą.

Kadangi į padavėjų pareigas neįeina nurenginėti ar liesti klientus (o būtent taip reklamoje vaizduojami padavėjų ir kliento santykiai), todėl ši reklama laikytina nederama, nes gali žėisti daugelio žmonių orumą (tiek moterų, tiek vyrų). Vienoje reklamoje rodydama ir šeimos, ir klienčių nurenginėjamo bei liečiamo vyro nuotraukas, UAB „Čilija“ įnešė painiavos į vertybes, nederamai demonstravo klientų-padavėjų bei apskritai lyčių santykius. Ši reklama kelia tam tikras asociacijas su intymių paslaugų heteroseksualiems vyrams pasiūla. Visiškai neaišku, ką padavėjų seksualumas, apie kurį teigiama reklamoje, bei klientų lietimas turi bendro su klientų aptarnavimo kultūra ir kokybe maitinimo įstaigoje. Tyrimo metu nustatyta, jog UAB „Čilija“ reklama išreiškia nepagarbą abiem lytims, bet ypač moterims. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 5(1) straipsnio 2 dalyje teigiama, kad prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų tiekėjas, įgyvendindamas moterų ir vyrų lygias teises, privalo, suteikdamas vartotojams informaciją apie gaminius, prekes ir paslaugas arba jas reklamuodamas, užtikrinti, kad joje nebūtų išreiškiamas pažeminimas, paniekimas arba teisių apribojimas ar privilegijų teikimas dėl asmens lyties bei formuojamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis pranašesnė už kitą. Pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 7(1) straipsnio 2 dalį prekių pardavėjo, gamintojo ar paslaugų tiekėjo veiksmai pripažįstami pažeidžiantys moterų ir vyrų lygias teises, jeigu dėl asmens lyties, informuojant apie gaminius, prekes ir paslaugas arba reklamuojant jas, formuojamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis pranašesnė už kitą, taip pat vartotojai diskriminuojami dėl jų lyties. Atsižvelgiant į visas išvardintas aplinkybes bei vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 2 dalimi, nuspręsta:

- 1) Kreiptis į UAB „Čilija“ administraciją ir siūlyti nutraukti lygias galimybes pažeidžiančią „Čilija kaimo“ reklamą arba ją tinkamai pakoreguoti.
- 2) Dar kartą atkreipti UAB „Čilija“ administracijos dėmesį į tai, jog būtina atidžiau rengti panašias reklamos akcijas ir atsižvelgti į visų gyventojų sluoksnių interesus bei ateityje vengti galimo dviprasmiško lyčių santykių vaizdavimo.

2.4. DISKRIMINACIJA DĖL LYTINĖS ORIENTACIJOS. SKUNDŲ TYRIMAI

Per 2006 metus gauti tik du skundai dėl diskriminacijos dėl lytinės orientacijos.

Paanalizavus priežastis, kodėl taip retai sulaukiama skundų dėl diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu, paaiškėja, kad:

a) gėjai arba lesbietės dažniausiai visomis įmanomomis priemonėmis ir būdais slepia savo lytinę orientaciją nuo darbdavių ir savo kolegų, bijodami sulaukti neigiamos reakcijos ar diskriminacinių veiksmy jų atžvilgiu;

b) netradicinės seksualinės orientacijos žmonės dažniausiai nutyli savo problemas arba patiriamus savo teisių suvaržymus, nes nenori sulaukti priešiškos darbdavių ir kolegų reakcijos, o taip pat persekiojimo už skundo pateikimą;

c) netradicinės seksualinės orientacijos žmonės yra itin netoleruojami Lietuvoje (tai rodo tyrimų ir apklausų duomenys) ir todėl jie linkę apskritai nutylėti savo problemas, kad tie nemalonūs ir daug kam nepriimtini klausimai nebūtų bereikalingai eskaluojami.

2006 m. buvo gauti tik du skundai dėl šios diskriminacijos rūšies. Reikėtų pažymėti, kad visi skundus pateikę bei žodinių konsultacijų prašę asmenys, patyrę diskriminaciją dėl savo lytinės orientacijos, buvo vyrai.

2.5. DISKRIMINACIJA DĖL RELIGIJOS IR ĮSITIKINIMŲ. SKUNDŲ TYRIMAI

2006 m. dėl religijos ir įsitikinimų gauti 7 skundai (2005 m. – 2).

Pažymėtina, kad tiriant skundą dėl 2006m. gruodžio 9 d. "Lietuvos ryte" patalpintos "MTV Lietuva" informacijos apie serialo "Popiežių miestas" rodymą, buvo pritaikyta nauja sankcija, kuri numatyta Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 8 dalyje (žiūr. įstatymo papildymas Žin., 2006, Nr. 57-2026) - laikinai, kol bus priimtas galutinis sprendimas, uždrausti skleisti reklamą, jeigu yra pakankamai duomenų, kad paskleista ar numatoma paskleisti reklama gali būti pripažinta kurstančia tautinę, rasinę, religinę, lyčių, lytinės orientacijos, negalios, įsitikinimų, amžiaus neapykantą ir padarytų visuomenės interesams esminės žalos, žemintų žmogaus garbę ir orumą bei pažeistų visuomenės moralės principus.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas anoniminis skundas dėl galimos diskriminacijos religiniu pagrindu atliekant anglų kalbos valstybinio egzamino užduotis. Jame nurodoma, kad „<...> egzamino raštu užduotis susidėjo iš dviejų privalomų dalių: formalaus laiško (dėl įsidarbinimo užsienyje) ir neformalaus laiško (draugei užsienyje). Draugė užsienyje (Taivane) rašo, gavusi kalendorių iš

Lietuvos, kad Lietuvoje yra įdomių švenčių, kurių nėra Taivane – Visų Šventųjų diena ir Kūčios. Draugė klausia, kokios tai šventės ir ką jos reiškia draugei asmeniškai. Abiturientai turėjo parašyti 140-160 žodžių rašinį apie šias šventes“. <...> „Dalis abiturientų susidūrė su problemomis, rašydami antrąją egzamino raštu dalį. Jeigu dar buvo galima kažką parašyti apie tai, kokios tai šventės, vargiai ką buvo galima parašyti apie tai, ką jos reiškia abiturientui asmeniškai. Juk neparašysi vienu sakiniu, kad jos man beveik nieko nereiškia (nes aš esu, pvz. stačiatikis, musulmonas arba išvis netikintis), dėl ko teko išradinėti kažkokias „reikšmes“ tam, kad parašytum rašinį. Tokių problemų išvengė tie, kuriems šios dienos iš tikrųjų kažką reiškia, jiems nereikėjo sukti galvos, ką parašyti“. Toliau pareiškėjas daro išvadą, kad „<...> dalis abiturientų buvo diskriminuoti, jiems sunkiau sekėsi įvykdyti egzamino užduotį, negu kitiems“. Remiantis Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktais Švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų, kai sudaromos, rengiamos, tvirtinamos mokymo programos bei jos parenkamos, taip pat vertinamos žinios. Vadinasi, egzamino užduotis, reikalaujanti papasakoti apie Visų šventųjų dieną ir Kūčias bei ką jos asmeniškai reiškia, pažeidžia Lygių galimybių įstatymą, nes asmenims, išpažįstantiems kitą religiją ar netikintiems, sudėtinga aprašyti katalikiškos šventės apeigas, papročius, tradicijas, net patiekalus, o tuo labiau išreikšti savo santykį su šiomis šventėmis. Ypač nustačius, kad rašinys turėtų būti 140-160 žodžių. Tokia apimtis yra akivaizdus privalumas katalikams, nes kitą religiją išpažįstantis žmogus vargu ar galėtų tiek parašyti. Toks teisinis reguliavimas, kai asmeniui dėl jo religijos taikomos prastesnės sąlygos nei kitam asmeniui pažeidžia ir konstitucinį lygiateisiškumo principą. Šiuo atveju abiturientai, kurie yra ne katalikai arba netikintys, patyrė netiesioginę diskriminaciją dėl religijos ir tuo buvo pažeistas Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 12 straipsniu ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nuspręsta rekomenduoti Nacionaliniam egzaminų centrui rengiant brandos egzaminų užduotis užtikrinti, vienodas sąlygas asmenims, nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų, vengti temų, kurios yra susietos su mokinių etnine(tautine) ar konfesine tapatybe bei gali būti jautrios atskiroms abiturientų grupėms ar sukelia skirtingas asmenines interpretacijas, su skundo tyrimu supažindinti Švietimo ir mokslo ministeriją.²

* * *

---

² Byla Nr.. (06)-SN-65

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas privataus asmens skundas dėl šių metų gruodžio 9 d. "Lietuvos ryte" patalpintos "MTV Lietuva" informacijos apie serialo "Popiežių miestas" rodymą. Kaip teigia pareiškėjas, tai „pažeidžia Lietuvos katalikų teises, nes tikėjimas yra akivaizdžiai šmeižiamas ir menkinamas“. Skundą pateikusio asmens nuomone, „MTV užsiima tiesiogine krikščionybės šmeižto ir diskreditavimo kampanija“.

Dėl to pastaruoju metu viešai pranešama apie tikinčiųjų protestus, žiniasklaidoje pasirodė nemažai informacijos apie įvairių institucijų pradėtus tyrimus, siunčiamus paklausimus bei reiškiamą nuomonę apie tai, kad minima reklama pažeidžia tikinčiųjų orumą ir kursto religinę neapykantą. Vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 8 dalimi nuspręsta laikinai, kol bus priimtas galutinis sprendimas, uždrausti skleisti reklamą, nes yra pakankamai duomenų, kad paskleista reklama gali būti pripažinta kurstančia religinę neapykantą ir žemintų tikinčiųjų garbę ir orumą³.

2.6. DISKRIMINACIJA DĖL NEGALIOS. SKUNDŲ TYRIMAI

Per praėjusius metus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo gauta 10 skundų dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu. 1 tyrimas šiuo pagrindu buvo pradėtas kontrolierės iniciatyva. Lyginant su bendru gautų skundų skaičiumi, tyrimai, atlikti dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu, sudaro 9 %. Deja, neįgalūs asmenys dar nėra gana aktyvūs gindami savo pažeistas teises. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, tik 28,7 tūkstančio darbingo amžiaus neįgaliųjų dirba, t.y. tik kas septintas neįgalusis (2005 metų pradžioje buvo apie 139 tūkstančiai darbingo amžiaus neįgaliųjų). Dirba tik 3 tūkstančiai pensinio amžiaus neįgaliųjų. Tačiau 2006 metais negauta nei vieno skundo dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu darbo santykių ir užimtumo srityje.

* * *

2006 metais Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo gautas neįgaliųjų sportininkų skundas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu. Pareiškėjas A. B. skunde nurodė, jog 2006 m. rugpjūčio 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 491, kuriuo pakeistas nutarimas „Dėl sportininkų ir jų trenerių, gydytojų, masažuotojų ir mokslininkų skatinimo“, nevienodai nustato premijų skyrimą neįgaliesiems sportininkams lyginant su sveikaisiais. Šiuo nutarimu patvirtinta, jog pasaulio čempionato

---

³ Byla Nr.. (06)-SN-132

prizininkams premija skiriama daugiau nei penkis kartus didesnė negu pasaulio neįgaliųjų čempionato prizinininkams.

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 5 straipsnyje numatyta, kad neįgaliųjų socialinės integracijos sistemą sudaro ir lygių galimybių dalyvauti kultūros, sporto ir kitose visuomenės gyvenimo srityse užtikrinimas. Skunde prašoma motyvuotai paaiškinti, kodėl neįgaliųjų sportininkų pasiekti rezultatai vertinami žymiai mažiau nei sveikų asmenų. Skundo autoriaus nuomone, tokia sportininkų premijavimo tvarka prieštarauja 2006 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 907 patvirtintos Nacionalinės antidiskriminacinės 2006-2008 metų programos ir Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo (Žin., 1991, Nr. 36-969; 2004, Nr. 83-2983; 2005, Nr. 127-4534) nuostatomis.

Atliekant tyrimą buvo išsiųsti užklausimai Lietuvos aklųjų sporto federacijai, Lietuvos neįgaliųjų sporto federacijai, Lietuvos parolimpiniam komitetui, Neįgaliųjų reikalų departamentui prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau - Neįgaliųjų reikalų departamentas) bei Kūno kultūros ir sporto departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau - Kūno kultūros ir sporto departamentas). Pagal pateiktą informaciją Neįgaliųjų reikalų departamentas atliko galiojančio Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 491 analizę ir išnagrinėjo jo sąryšį su kitais galiojančiais teisės aktais.

Kūno kultūros ir sporto departamentas pateikė informaciją, jog ruošiant minėtąjį Vyriausybės nutarimą, nustatantį premijavimo tvarką už sporto pasiekimus, buvo stengiamasi atsižvelgti į tai, kad neįgaliųjų sporto varžybose konkurencija tarp dalyvių yra žymiai mažesnė nei įprastinėse, sveikų asmenų varžybose. Departamento direktorius informavo, jog siekiant išlaikyti vienodą konkurencingumo lygį tarp neįgaliųjų ir sveikųjų sportininkų, yra nustatyti specialūs kiekybiniai reikalavimai varžybų dalyviams. Piniginės premijos varžybų nugalėtojams yra išmokamos, jei sveikųjų varžybose dalyvauja ne mažiau kaip 32 varžovai iš ne mažiau kaip 16 valstybių, neįgaliųjų varžybose – ne mažiau kaip 12 varžovų ar komandų, įskaitant ir dalyvavusius atrankos varžybose.

Pažymėtina, jog šis teiginys nevisiškai atitinka tikrovę, kadangi sveikiesiems sportininkams olimpinių sporto šakų olimpinių individualiųjų ir komandinių rungčių, sportinių žaidimų prizinininkams premijos skiriamos, neatsižvelgiant į dalyvių skaičių (minėtas kiekybinis dalyvių skaičiaus reikalavimas taikomas tik olimpinių sporto šakų neolimpinių individualiųjų ir komandinių rungčių ir neolimpinių sporto šakų prizinininkams), tuo tarpu kiekybinis reikalavimas taikomas visose neįgaliųjų sporto varžybose.

Lietuvos parolimpinio komiteto Vykdomojo komiteto posėdyje, išnagrinėjus 2006 m. rugpjūčio 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 491, konstatuota, jog vadovaujantis šiame nutarime įtvirtintos tvarkos 1.3 punktu, neįgalūs sportininkai, iškovoję prizines vietas pasaulio

čempionatuose, iš viso nebuvo premijuojami. Komiteto posėdyje priimtas sprendimas siūlyti keisti galiojančio Vyriausybės nutarimo 1.3 punktą. Siūlyme numatyta įvesti proporcingas premijas neįgaliesiems sportininkams, atsižvelgiant į proporcinį dalyvių skaičių. Pažymėtina, jog minėto Vyriausybės nutarimo projektas nebuvo derinamas su neįgaliųjų sporto organizacijomis pilna apimtimi, t.y. buvo derinami tik premijų dydžiai, tačiau nebuvo pateikta derinimui informacija, susijusi su kiekybiniais sporto varžybų dalyvių reikalavimais, suteikiančiais galimybę šių varžybų prizininkams gauti premijas.

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, atlikęs 2006 m. rugpjūčio 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 491 analizę, konstatavo, jog šio nutarimo nuostatos neatitinka Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 3 straipsnio 1, 2 ir 3 punktuose įtvirtintų neįgaliųjų socialinės integracijos principų. Išvadoje konstatuojama, jog minimame Vyriausybės nutarime nustatyti premijų dydžiai ir sąlygos premijoms gauti neįgaliesiems sportininkams diskriminuoja neįgaliuosius, lyginant su premijų dydžiais ir jų gavimo sąlygomis sveikiems sportininkams.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 907 patvirtintoje Nacionalinėje antidiskriminacinėje 2006-2008 metų programoje įtvirtinta, jog šios programos paskirtis – užtikrinti teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principą, nuostatų įgyvendinimą, ugdyti visuomenės toleranciją, informuoti visuomenę apie teisę į lygybę ir nediskriminavimą, lygių teisių gynimo priemones ir galimas diskriminacijos apraiškas Lietuvoje. Programos 13 punkte konstatuojama, jog neįgaliųjų socialinė integracija organizuojama vadovaujantis lygių teisių, lygių galimybių, diskriminacijos prevencijos, visapusiško dalyvavimo, savarankiškumo ir pasirinkimo laisvės užtikrinimo, prieinamumo ir kitais principais.

Tyrimo metu nustatyta, jog 2006 m. rugpjūčio 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 491, kuriuo buvo nustatyta sportininkų ir jų trenerių, gydytojų, masažuotojų ir mokslininkų skatinimo tvarka, neatitinka Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme įtvirtintų neįgaliųjų socialinės integracijos principų, prieštarauja Nacionalinėje antidiskriminacinėje 2006-2008 metų programoje įtvirtintiems principams ir uždaviniams. Nutarimu nustatyti premijų dydžiai ir sąlygos premijoms gauti diskriminuoja neįgaliuosius sportininkus.

Atlikus tyrimą, lygių galimybių kontrolierė nusprendė siūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei keisti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų sportininkų, jų trenerių, gydytojų, masažuotojų ir mokslininkų skatinimo tvarką. Rengiamų teisės aktų projektus derinti su neįgaliųjų sporto organizacijomis. Apie priimtus sprendimus paprašyta informuoti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kancleris raštu informavo, jog Ministro Pirmininko pavedimu Finansų ministerija bei Kūno kultūros ir sporto departamentas atsižvelgę į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos siūlymus, artimiausiu metu pateiks skunde minimo nutarimo pakeitimo projektą.

* * *

Praėjusiais metais Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ištyrė skundą dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu paslaugų teikimo srityje. Pareiškėjas pats yra neįgalus asmuo, turintis regėjimo negalią. Pareiškėjas pateikė informaciją, jog jis neturi galimybės savarankiškai naudotis elektroninės bankininkystės paslaugomis. Skunde nurodoma, jog kliūtis, neleidžianti naudotis šiomis paslaugomis neregintiems asmenims, atsirado po kai kurių bankų įvykdytų elektroninės bankininkystės sistemos atnaujinimų, siekiant padidinti šių sistemų saugumo lygį. Neregintys asmenys naudodamiesi elektroninėmis paslaugomis naudoja specialią programą, kuri garsu perskaito tekstą esantį kompiuterio ekrane. Ši programa nenuskaito grafinių bei kitų ne tekstinių failų. Atnaujinus elektroninės bankininkystės sistemas, specialių saugos prisijungimo kodų numeriai, kuriuos turi įvesti pats sistemos naudotojas, vaizduojami ne tekstiniu pavidalu, o grafiniu. Dėl šios priežasties neįgaliųjų asmenų naudojama teksto nuskaitymo programa negali nuskaityti nurodyto prisijungimo kodo numerio. Pastebėtina, kad iki sistemos atnaujinimo šie kodų numeriai buvo vaizduojami tekstiniu pavidalu, ir nereginių asmenų naudojama programa juos nuskaityti galėjo. Esant tokiai situacijai, neregiai negali naudotis šiomis paslaugomis savarankiškai ir privalo prašyti kitų asmenų pagalbos, kurie perskaitytų saugos kodų numerius.

Atliekant tyrimą buvo išsiųsti užklausimai Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybai, Vartotojų teisių gynimo centrui, Nacionalinei vartotojų teisių apsaugos tarybai, Europos vartotojų centrui ir Lietuvos bankų asociacijai. Pagal išsiųstus raštus Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba ir Europos vartotojų centras atliko savarankiškus tyrimus dėl pateiktos informacijos išnagrinėjimo.

Lietuvos bankų asociacijos atstovai informavo, jog dėl pareiškėjo pateiktos informacijos buvo suorganizuotas banko darbuotojų ir asmenų turinčių regėjimo negalią susitikimas, kurio metu buvo ieškoma būdų susidariusiai problemai išspręsti. Po šio susitikimo banko administracija priėmė sprendimus dėl elektroninės bankininkystės sistemos patobulinimo, kuris suteiktų galimybę neregintiems asmenims naudotis šiomis paslaugomis savarankiškai, be kitų asmenų pagalbos. Jų teigimu, šie patobulinimai turi būti įgyvendinti artimiausiu metu. Kito banko administracija taip pat įsipareigojo artimiausiu metu neregintiems asmenims išdalinti specialius garsinius identifikavimo kodų generatorius.

Šių prietaisų pagalba neregintys asmenys savarankiškai galės prisijungti prie elektroninės bankininkystės sistemos ir atlikti operacijas.

Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarybos pirmininkas informavo, jog Taryba atliko tyrimą dėl neįgaliųjų asmenų galimybių naudotis elektroninės bankininkystės paslaugomis apribojimo. Skunde minimų bankų atstovai pripažino egzistuojančios paslaugų sistemos trūkumus, neleidžiančius ja naudotis neregintiems asmenims. Bankų administracijos atstovai sutiko, jog elektroninės bankininkystės sistemų pakeitimai, padaryti siekiant padidinti sistemos vartotojų apsaugą, užkirto kelią neregintiems asmenims naudotis šia paslauga savarankiškai. Jų teigimu, šios kliūtys artimiausiu metu bus pašalintos ir neregintys asmenys turės galimybę naudotis šiomis paslaugomis savarankiškai. Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarybos pirmininkas, jog neįgaliųjų asmenų galimybių naudotis bankų teikiamomis paslaugomis apribojimo klausimas bus svarstomas papildomai darbo posėdžio metu ir Taryba kontroliuos, kaip bankai vykdo savo įsipareigojimus šalindami susidariusias kliūtis.

Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktorius informavo, jog bankai įsipareigoję dar šiais metais atlikti elektroninės bankininkystės sistemos techninius pakeitimus, suteiksiančius galimybę šios sistemos vartotojams turintiems regėjimo negalią naudotis teikiamomis paslaugomis savarankiškai. Tačiau rašte pabrėžiama, jog šios problemos nagrinėjimas įstatymu nepriskirtinas ryšių reguliavimo tarnybos kompetencijai.

Tyrimo metu nustatyta, jog skunde minimų bankų teikiamos elektroninės bankininkystės paslaugos yra nepritaikytos neregintiems asmenims. Dėl techninių problemų neįgalieji negalėjo savarankiškai naudotis šios sistemos paslaugomis ir tai apribojo jų, kaip paslaugos gavėjų galimybes lyginant su sveikais asmenimis. Minėtų bankų administracijos atstovai įsipareigojo dar šiemet pašalinti susidariusias kliūtis ir suteikti galimybę neregintiems asmenims naudotis šiomis paslaugomis savarankiškai.

Atlikus tyrimą, lygių galimybių kontrolierė nusprendė siūlyti skunde minimų bankų administracijai nutraukti neįgaliųjų asmenų, turinčių regėjimo negalią, lygias galimybes pažeidžiančius veiksmus elektroninės bankininkystės paslaugų teikimo srityje.

Gavę sprendimą dėl šio skundo tyrimo, banko administracijos atstovai informavo, jog artimiausiu metu neįgaliesiems paslaugų gavėjams bus išduotos specialios techninės priemonės, kurių pagalba regėjimo negalią turintys asmenys galės savarankiškai naudotis elektroninės bankininkystės paslaugomis.

2.7. DISKRIMINACIJA DĖL RASĖS IR ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS. SKUNDŲ TYRIMAI

2006 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 20 skundų, kuriuose minima diskriminacija dėl etninės priklausomybės (2005 m. – 18 skundų). 2006 m. Lygių galimybių tarnyba negavo nei vieno skundo iš romų tautybės asmenų. Mūsų turimomis žiniomis ruošiamas civilinis ieškinys teismui dėl patirtos žalos griaunant romams priklausančius namus Kirtimų gyvenvietėje. Advokatų profesinė bendrija „Kelpšas, Stančikas ir partneriai“ raštu kreipėsi į Lygių galimybių tarnybą, prašydami pažymų apie 2005 m. tirtus skundus dėl romams priklausančių pastatų griovimo.

2006 m. buvo gauti 3 skundai, kuriuose be kitų problemų buvo keliamas ir pilietybės klausimas. Vienas jų nepasitvirtino, tačiau dviejuose buvo konstatuota tiesioginė diskriminacija ir atitinkamai kreiptasi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę ir Lietuvos Respublikos Seimą dėl diskriminacinių nuostatų panaikinimo. Daugiausia skundų buvo švietimo klausimais (2005 m. tokių skundų nebuvo gauta). Į tarnybą kreipėsi 3 užsieniečiai ir 10 skundų gauta iš juridinių asmenų.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje elektroniniu paštu gautas T.K. skundas, kuriame nurodoma, kad jis susidūrė su nevienodu Lietuvos Respublikos piliečių traktavimu. Pareiškėjas (karaimas, gimęs ir užaugęs Lietuvoje, Lietuvos Respublikos pilietis), nori pateikti Studijų kokybės centrui savo užsienyje įgyto aukštojo mokslo diplomą pripažinimui Lietuvoje, tačiau iš jo reikalaujama sumokėti 70 Lt valstybinę rinkliavą, tuo tarpu lietuviams ir lietuvių kilmės asmenims tokio mokesčio nereikia mokėti.

Valstybės rinkliava už Studijų kokybės vertinimo centro organizuojamą užsienyje įgytos kvalifikacijos vertinimą renkama vadovaujantis Užsienyje įgytų kvalifikacijų, suteikiančių teisę į aukštąjį mokslą, bei aukštojo mokslo kvalifikacijų vertinimo ir akademinio pripažinimo nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005m. sausio 21 d. nutarimu Nr. 60 ir Valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005m. sausio 21 d. nutarimu Nr. 61. Vadovaujantis minėtų nuostatų 10.5 punktu, pareiškėjas, siekiantis užsienyje įgytos kvalifikacijos įvertinimo be kitų dokumentų, reikalingų užsienyje įgytos kvalifikacijos vertinimui, centrui privalo pateikti dokumentą, patvirtinantį, kad yra sumokėjęs Valstybės rinkliavos taisyklėse nustatytą valstybės rinkliavą. Šios rinkliavos dydį numato taisyklių 4.473 punktas, jį sudaro 70 litų. Tame pačiame taisyklių punkte nurodoma, kad valstybės rinkliava lietuvių kilmės asmenims, pateikusiems lietuvių kilmę ar teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugojimą patvirtinančius dokumentus, mažinama 100 procentų. Tyrimo metu nustatyta, kad ir anksčiau buvo pavienių asmenų, kurie buvo atsidūrę panašioje situacijoje, kaip ir T. K.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes ir nustatčius, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 15 d. nutarimu patvirtintos Nr. 1458 „Dėl Valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr.108-3463, 2005, Nr. 12-370) 4.473 punkte įtvirtinta nuostata, suteikianti valstybinės rinkliavos lengvatą išimtinai lietuvių kilmės ar teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugojimo dokumentus turintiems asmenims, yra aiškiai diskriminuojanti nelietuvių kilmės asmenis, turinčius Lietuvos Respublikos pilietybę. Tuo pažeistas Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimas, kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, jog visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus. Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 13 straipsnio 2 dalimi ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nuspręsta siūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei patikslinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 1458 „Dėl Valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr.108-3463, 2005, Nr. 12-370) 4.473 punkte įtvirtintą nuostatą dėl valstybės rinkliavos mokėjimo Lietuvos Respublikos piliečiams, nepriklausomai nuo etninės priklausomybės.⁴

Šis nutarimas pakeistas 2006 m. birželio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.605 (Žin., 2006 Nr.70-2579).

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas D. K. skundas, kuriame nurodoma, kad 2005 m. liepos 1 d. Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymu Nr. 3K-42 buvo konstatuota, kad jis neteko Lietuvos Respublikos pilietybės. Tuo tarpu jo žmonai, įgijusiai Izraelio pilietybę, buvo palikta Lietuvos pilietybė. Lietuvos pilietybė buvo palikta ir jo vaikams. Tiek pareiškėjas, tiek ir jo žmona bei vaikai yra gimę ir užaugę Lietuvoje, skirtumas tik tas, kad pareiškėjas yra žydas, o jo žmona - lietuvė.

Nors nuo skundžiamo akto priėmimo praėjo jau daugiau kaip 3 mėnesiai, tačiau Lygių galimybių kontrolierė, išvelgdama galimą diskriminaciją, pradėjo tyrimą dėl šio skundo.

Pilietybės įstatymo 17 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotai išsaugoma lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems kitose valstybėse, prieštaravimas konstituciniam lygiateisiškumo principui ne kartą buvo svarstomas tiek nacionaliniu, tiek ir tarptautiniu

---

⁴ Byla Nr. (06)-SN-19

lygiu. Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI) rekomendavo Lietuvos valdžios institucijoms užtikrinti, kad Pilietybės įstatymo nuostatomis, ypač reglamentuojančiomis Lietuvos pilietybės netekimą, Lietuvos piliečiai nebūtų diskriminuojami dėl tokių motyvų kaip rasė, odos spalva, kalba, religija ir nacionalinė ar etninė kilmė.⁵ Panašias išvadas priėmė ir Žmogaus teisių komisaras A.Gil-Robles.⁶

Jungtinių Tautų rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto baigiamosiose išvadose dėl Lietuvos Respublikos antrojo ir trečiojo periodinio pranešimo, pateikto pagal Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, 23 punkte išreiškiamas susirūpinimas, kad naujos redakcijos Pilietybės įstatymo 18 straipsnio 1 dalis, kuri numato, kad Lietuvos pilietybės netenkama įgijus kitos šalies pilietybę, yra taikoma tik tai asmenims, kurie yra ne lietuvių kilmės. Žiūrėti: <http://www.urm.lt/index.php?371768645>.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, jog priežastis, dėl kurios D. K., įgijęs Izraelio pilietybę, skirtingai nuo jo šeimos narių, neteko Lietuvos Respublikos pilietybės, yra jo etninė priklausomybė. Konstatuotina, jog Pilietybės įstatyme įtvirtinta tokia LR pilietybės netekimo tvarka, pagal kurią nelietuvių kilmės Lietuvos Respublikos piliečiai, įgiję kitos valstybės pilietybę, atsiduria prastesnėje padėtyje, negu lietuvių kilmės piliečiai, todėl darytina išvada, kad D.K. patyrė tiesioginę diskriminaciją dėl savo etninės priklausomybės.

Taigi iškyla klausimas dėl Pilietybės įstatyme įtvirtintos LR pilietybės netekimo tvarkos suderinamumo su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“, taip pat Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 dalies nuostata, kad „valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus“. Pažymėtina, kad Pilietybės įstatymo nuostatų konstitucingumo klausimą išspręsti gali tik Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 12 straipsniu ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nuspręsta pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui ir Žmogaus teisių komitetui apsvarstyti galimybę pakeisti Pilietybės įstatymo nuostatas, reglamentuojančias pilietybės netekimą taip, kad būtų išvengta skirtingų sąlygų taikymo asmenims, įgijusiems kitos valstybės pilietybę, dėl jų etninės priklausomybės.⁷

⁵ Trečioji ataskaita apie Lietuvą. Priimta 2005 m. birželio 24 d. P. 8

⁶ by A.Gil-Robles on his visit to Lithuania. CommDH(2004)6. P. 11.

⁷ Byla Nr. (06)-SN-56

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimu Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai konstatavo, kad aukščiau minėtos Pilietybės įstatymo nuostatos prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. (Žin., 2006, Nr.123-4650).

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas skundas dėl to, jog Kauno UAB „Tarp gėlių“ juodaodžio husaro gėlių pristatymas kainuoja daugiau, nei analogiška baltaodžio husaro gėlių pristatymo paslauga. Skundo pareiškėjo nuomone, tuo aiškiai išreikšta nuostata, kad tam tikros rasės asmuo pranašesnis už kitą.

Išnagrinėjus situaciją, paaiškėja, kad imdama didesnę mokestį už juodaodžio pristatomas gėles, parduotuvė „Tarp gėlių“ naudoja situaciją, jog Lietuvoje kol kas labai mažai tamsaus gymio gyventojų ir žmonės pasiruošę mokėti brangiau, kad kitaip atrodantis asmuo asmeniškai suteiktų jiems paslaugą. Šiuo atveju formaliai tamsiaodis asmuo yra rodomas kaip pranašesnis už baltaodžius, tačiau kaip matyti iš UAB „Tarp gėlių“ rašto, tamsiaodis gėlių pristatytojas už brangesnę paslaugą negauna didesnio atlyginimo (teigiama, kad taip tik padengiami papildomi paslaugos kaštai). Tačiau tokį įmonės požiūrį ir elgesį galima traktuoti tiek kaip nepagarbą baltaodžiams, tiek kaip nepagarbą juodaodžiams. Galima teigti, kad tokiais veiksmais formuojama visuomenės nuomonė, jog vienos rasės žmonės gali būti pranašesni už kitus. Tai yra draudžiama Lygių galimybių įstatymu ir neturi būti toleruotina.

Tyrimo metu nustatyta, jog UAB „Tarp gėlių“ pažeidė Lygių galimybių įstatymo 9 straipsnio 2 dalį: „Prekių pardavėjo, gamintojo ar paslaugų teikėjo veiksmai pripažįstami pažeidžiančiais lygias galimybes, jeigu dėl asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų, informuojant apie gaminius, prekes ir paslaugas arba reklamuojant jas, formuojama visuomenės nuomonė, kad tam tikro amžiaus, tam tikros lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų asmuo yra pranašesnis ar menkesnis už kitą“.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 12 straipsniu ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 2 dalimi, nuspręsta atkreipti UAB „Tarp gėlių“ administracijos dėmesį į draudimą diskriminuoti asmenis dėl jų rasės ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus.⁸

* * *

---

⁸ Byla Nr. (06)-SN-12

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Vilniaus rajono savivaldybės institucijų vykdoma švietimo politika rajono mokyklose nepažeidžia konstitucinio lygių galimybių principo, suteikdama privilegijas švietimo įstaigoms, kuriose vaikų ugdymas vyksta lenkų kalba. Panašaus turinio prašymą pateikė ir „Vilnijos“ draugijos pirmininkas Kazimieras Garšva. Kadangi abejuose prašymuose nurodoma viena apskundžiama institucija – Vilniaus rajono savivaldybės taryba, Vilniaus rajono savivaldybės administracijos švietimo skyrius, abiejų prašymų tyrimas buvo sujungtas į vieną.

Tyrimo metu nustatyta, kad gyventojų surašymo duomenimis Vilniaus rajono savivaldybės gyventojų tautinė sudėtis buvo tokia: lietuvių – 19855 (22, 4 proc.), lenkų – 54322 (61,3 proc.), rusų – 7430 (8,4 proc.), baltarusių – 3869 (4, 4 proc.), ukrainiečių – 619 (0,7 proc.), kitų tautybių – 726 (0,8 proc.), nenurodė – 1765 (2 proc.). Savivaldybės teritorijoje esančiose mokyklose lietuvių kalba mokėsi 43,5 proc., rusų kalba – 7,1 proc., lenkų kalba – 49,5 proc. mokinių. Pradėjus prašymų tyrimą, kai kurių mokyklų uždarymo buvo atsisakyta, išskyrus Marijampolio pradinės mokyklos lenkų mokomąja kalba steigimą. Šiuo klausimu yra atskiras Lygių galimybių kontrolierės sprendimas byloje Nr.(06)-SN-72 bei Vyriausybės atstovo Vilniaus apskrityje teikimas. Tačiau Vilniaus rajono savivaldybės administracija skubos tvarka parengė 2006 m. liepos 5 d. Vilniaus rajono savivaldybės tarybos sprendimą Nr. T3-204, kuriuo nustatė, kad Marijampolio pradinėje mokykloje turi būti ne mažiau kaip 5 mokiniai, įsteigė 0,25 direktoriaus etato ir iš 2006m. Vilniaus rajono savivaldybės biudžeto gautų viršplaninių pajamų skyrė 41,5 tūkst. Lt Marijampolio pradinei mokyklai ir įpareigojo savivaldybės administracijos direktorių spręsti klausimus dėl patalpų, pradinių klasių komplekto vadovėlių ir kitų metodinių medžiagų perdavimo iš Marijampolio vidurinės mokyklos Marijampolio pradinei mokyklai. Tirdama Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ prašymą dėl pradinės mokyklos lenkų mokomąja kalba steigimo, Vilniaus rajono savivaldybės merė savo 2006 m. liepos 10 d. rašte Nr. A-33-2079- (4.17) komentavo 2006 m. birželio 9 d. Vilniaus rajono savivaldybės tarybos sprendimą Nr.T3-172. Šiuo metu Marijampolio pradinei mokyklai suremontuotos patalpos, tačiau Marijampolio vidurinė mokykla neremontuojama jau 30 metų. Akivaizdu, kad Marijampolio vidurinės mokyklos moksleiviams bus sudarytos prastesnės mokymosi sąlygos, lyginant su pradine to paties pavadinimo mokykla.

Akivaizdu, kad skirstant moksleivio krepšelio lėšas buvo ir yra nemažai pažeidimų. Tai minima Valstybės kontrolės Veiklos audito 1-ojo departamento 2003 m. vasario 27 d. ataskaitoje Nr.2010-1-1 „Dėl moksleivio krepšelio lėšų planavimo ir panaudojimo veiklos audito Vilniaus rajono savivaldybės administracijoje“. Iš pateiktų pareiškėjo duomenų ir kitų šaltinių matyti, kad mokyklų aprūpinimas nevienodas. Vykdydama Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2006 m. kovo 20 d. pavedimą Nr. 23-1894, tai konstatavo Vilniaus apskrities viršininko 2006 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr.2.3.-4507

sudaryta komisija, tyrusi pagal kompetenciją trisdešimties Vilniaus rajono savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų būklę.

Siekiant surinkti daugiau medžiagos bei bandyti sutaikinti abi puses, 2006 m. rugpjūčio 25 d. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo Lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo departamento švietimo organizavimo skyriaus vyr. specialistė Danguolė Sabienė, Vilniaus apskrities administracijos Valstybinio švietimo priežiūros skyriaus vyr. specialistas Eduardas Šembergas, Vilniaus rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vedėjas Jaroslav Narkevič, Lietuvos lenkų mokyklų mokytojų draugijos pirmininkas Juzef Kviatkovski, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas Kazimieras Garšva, Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas Algimantas Masaitis, Lietuvos lenkų sąjungos atstovas Edvard Trusevič, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos patarėja Danguolė Grigolovičienė. Pasitarimo metu buvo plačiai diskutuota prašyme minimais klausimais ir diskusijos metu prieita išvados, kad susikalbėjimo tarp oponentų tikrai trūksta. Daug vilčių teikia Švietimo ir mokslo ministerijos sudarytos 2 koordinacinės grupės, į kurias savo atstovus turi deleguoti Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus rajono savivaldybės administracija ir Švietimo ir mokslo ministerija. Viena grupių nagrinės moksleivio krepšelio lėšų skirstymo problemas, kita – koreguos mokyklų tinklo pertvarkos planą. Taip pat Švietimo ir mokslo ministerija IV šių metų ketvirtyje numato skirti lėšų sociologinių tyrimų studijai atlikti, kuri nustatytų, ar gyventojams pakanka mokyklų. Pasitarimo metu buvo užsiminta ir apie anksčiau veikusios Rytų Lietuvos lietuviškų mokyklų rėmimo vyriausybės programos atnaujinimą.

Remiantis Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus.

Vilniaus rajono savivaldybės tarybos 2006 m. vasario 10 d. sprendimu Nr. T3-24 „Dėl Vilniaus rajono savivaldybės Bendrojo lavinimo mokyklų tinklo 2006-2012 metų bendrojo plano patvirtinimo“ nusprendė patvirtinti Vilniaus rajono savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarkos 2006-2012 metų bendrąjį planą bei patvirtino Vilniaus rajono mokyklų steigimo, reorganizavimo, vidaus struktūros pertvarkymo 2006-2012 metų planą, nustatė bendrojo plano vykdymo pirmojo etapo vertinimo laiką – 2007-2008 m. m. Vilniaus rajono savivaldybės taryba įpareigojo Vilniaus rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyrių vykdyti plano stebėseną ir prireikus kasmet jį koreguoti.

Įvertinus tai, kad Vilniaus rajono savivaldybės teritorijoje 2005-2006 metais yra 18 ikimokyklinių įstaigų, 5 darželiai – mokyklos, 15 pradinės, 22 pagrindinės, 25 vidurinės (1 su suaugusiųjų klasėmis) ir 3 papildomo ugdymo (muzikos, meno, sporto) mokyklos, kurių steigėja yra Vilniaus rajono savivaldybė, ir Vilniaus apskrities viršininko administracijos pavaldumo 3 vidurinės, 3 pagrindinės mokyklos ir 11

pagrindinių mokyklų pradinio ugdymo skyriai, vykdant mokyklų pertvarką ir siekiant kuo efektyviau panaudoti biudžeto lėšas, būtina užtikrinti, kad mokyklų tinklo pertvarka būtų vykdoma nuosekliai, atsižvelgiant į visas gyventojų grupes. Reikėtų pritarti Valstybės kontrolės auditorių nuomonei, kad siekiant optimaliau Vilniaus rajono savivaldybės teritorijoje pertvarkyti bendrojo lavinimo mokyklų tinklą, būtina Mokyklų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo, vidaus struktūros pertvarkymo planą patikslinti ir suderinti su Vilniaus apskrities viršininko administracija, nes Vilniaus rajono savivaldybės teritorijoje veikia 17 mokyklų, kurių steigėja yra Vilniaus apskritis.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 12 straipsniu ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nuspręsta atkreipti Vilniaus rajono savivaldybės administracijos dėmesį į tai, jog įsteigus Marijampolio pradinę mokyklą, žymiai pablogėjo Marijampolio vidurinės mokyklos mokinių ugdymo sąlygos, pasiūlyti Vilniaus rajono savivaldybės tarybai patikslinti Mokyklų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo vidaus struktūros pertvarkymo planą ir suderinti jį su Vilniaus apskrities viršininko administracija. Pasiūlyta ateityje sprendžiant mokyklų steigimo bei reorganizavimo klausimus atsižvelgti į Lygių galimybių įstatymo nuostatas, nustatančias vienodą asmenų traktavimą, nepriklausomai nuo etninės priklausomybės. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija paprašyta du kartus per metus informuoti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą apie koordinacinių grupių, sudarytų moksleivio krepšelio lėšų skirstymo ir mokyklų tinklo optimizavimo problemoms spęsti, darbą ir priimtus sprendimus.

Kaip informavo Švietimo ir mokslo ministerija, siekiant įvertinti Vilniaus apskrities viršininko ir Vilniaus rajono savivaldybės mokyklų poreikius, suderinti jų Mokyklų tinklo pertvarkos bendruosius planus, ministro įsakymu buvo sudaryta trišalė darbo koordinavimo grupė. Ją sudaro Vilniaus rajono savivaldybės administracijos, Vilniaus apskrities viršininko administracijos ir Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai.

2.8. DISKRIMINACINIAI SKELBIMAI

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, jog skelbimuose priimti į darbą, valstybės tarnybą arba mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę vienai iš lyčių, reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų šeimines padėtį, amžių, privatų gyvenimą ar šeimos planus.

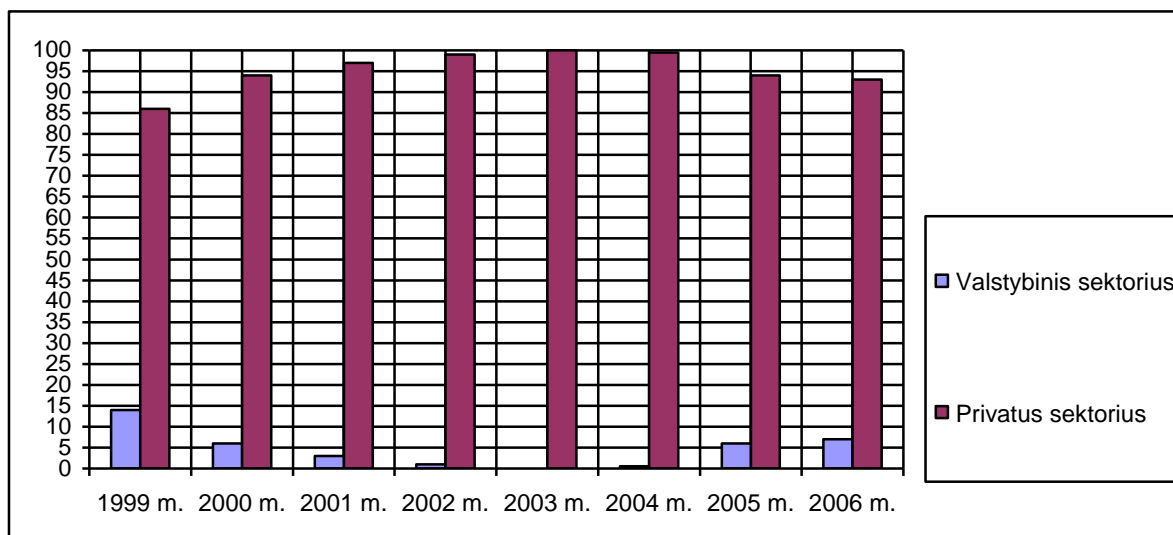
Lygių galimybių įstatymo 10 straipsnyje nustatyta, jog skelbimuose priimti į darbą, valstybės tarnybą arba mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę tam tikro amžiaus, tam

tikros lytinės orientacijos asmenims, sveikiems asmenims, tam tikros rasės ar etninės priklausomybės asmenims, asmenims, išpažįstantiems tam tikrą religiją, tam tikrų įsitikinimų asmenims.

2006 metais, vadovaudamasi šiomis įstatymų nuostatomis, Taryba stebėjo centrinėje, regioninėje spaudoje bei internete platinamus skelbimus ir išsiuntė nemažai paklausimų dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų.

Atkreiptinas dėmesys, jog, kaip ir ankstesniais veiklos metais, daugiausia neatitikimų minėtoms įstatymų nuostatomis buvo pastebėta privataus sektoriaus įmonių darbo skelbimuose.

10 pav. Paklausimų dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų valstybinėms įstaigoms ir privačioms įmonėms santykio pokytis

Kalbant apie tokių skelbimų pobūdį, pažymėtina, jog daugiausia pasitaikydavo atvejų, kuomet darbo skelbimuose būdavo diskriminacinio pobūdžio reikalavimų dėl asmens lyties. Mažiau pastebėta darbo skelbimų, diskriminuojančių asmenis dėl amžiaus. Darbo skelbimuose neužfiksuota diskriminacinio pobūdžio reikalavimų dėl asmenų lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Skelbimuose, kviečiančiuose mokytis, diskriminacinių nuostatų taip pat neužfiksuota.

Pastebėjus skelbimą, neatitinkantį Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio ar Lygių galimybių įstatymo 10 straipsnio nuostatų, skelbimą pateikusiam darbdaviui būdavo išsiunčiamas

įspėjimas bei prašoma paaiškinti, dėl kokių motyvų bei kuo vadovaujantis skelbime nurodyti diskriminacinio pobūdžio reikalavimai.

Dažniausiai darbo skelbimuose, neatitinkančiuose aukščiau minėtų įstatymų nuostatų, dėl vis dar visuomenėje egzistuojančio įpročio skirstyti darbus į „vyriškus“ ir „moteriškus“, pasitaikydavo, kuomet profesijos ar pareigų pavadinimas būdavo nurodomas moteriškosios giminės daiktavardžiu (sekretorė, buhalterė, siuvėja, pardavėja). Šiais atvejais darbdaviai būdavo papildomai informuojami, jog pagal Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutarimą Nr. 5(74) pareigų, profesijų, teisinio statuso, rangų, titulų, mokslo laipsnių ir panašūs pavadinimai apibendrintai reiškiami vyriškosios giminės daiktavardžiais.

Dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų darbdaviai dažnai teisindavosi įstatymų ar Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimo nežinojimu, skelbimo tekstą rengusio darbuotojo nepatyrimu, atsiprašydavo už tokį skelbimą bei užtikrindavo, jog tokio pobūdžio klaidos nepasikartos, tačiau neigdavo teikiantys pirmenybę tam tikros lyties ar amžiaus asmenims bei nurodydavo, jog iš tikrųjų jiems svarbu ne kandidato į darbo vietą lytis ar amžius, o kvalifikacija ir sugebėjimai.

Dėl pakartotinai, po Tarnybos kreipimosi, paskelbto tos pačios įmonės diskriminacinio skelbimo 2006 metais administracinė bauda skirta 1 atveju.

Praktikoje pasitaikydavo atvejų, kuomet į Tarnybą darbdavys ar įdarbinimo agentūra telefonu ar elektroniniu paštu kreipdavosi dar prieš paskelbdami darbo skelbimą, norėdami būti tikri, jog skelbimas atitinka įstatymų reikalavimus. Besikreipusiems būdavo suteikiama visa reikalinga informacija.

3. INFORMACINĖ VEIKLA

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbo viešumas išlieka esminiu veiklos prioritetu. Viešumas padeda ne tik informuoti visuomenę apie tarnybos tikslus ir priimamus sprendimus, bet ir apie nagrinėjamus skundus, vykdomus projektus, tobulinamus lygių galimybių įstatymus. Tarnybos viešieji ryšiai siejami ne tik su visuomenės informavimu, abipusio dialogo su įvairiomis auditorijomis užmezgimu ir palaikymu, švietimu, bet taip pat ir su prevencine veikla, kadangi ryškiausių diskriminacijos atvejų paviėšinimas kartais yra pranašesnė priemonė už kitas įstatyme numatytas ir lygių galimybių kontrolierės taikomas sankcijas.

Per 2006 m. išliko ankstesnės darbo su žiniasklaida tendencijos bei buvo pastebėtos ryškėjančios naujos: a) pačių žiniasklaidos atstovų tolerancijos įvairioms mažumoms ir jų problemoms didėjimas bei

lygių galimybių srities (tendencijų, įstatymų, problematikos, statistikos) išmanymo augimas, b) internetinės žiniasklaidos stiprėjimas ir polinkis į dominavimą.

Žiniasklaidos atstovų tolerancijos ir lygių galimybių problematikos išmanymo augimas pasireiškė tuo, kad žurnalistai nušviesdavo visas temas - neignoravo bei neteikė pirmenybės jokioms diskriminacijos formoms; mažiau buvo jaučiama išankstinių nusistatymų bei subjektyvių skeptiškų vertinimų; žurnalistai stengdavosi objektyviai pateikti visapusį požiūrį ir esmę. Straipsniuose ir reportažuose atsirado daugiau ekspertų vertinimų, skaičių ir faktų, lyginimų su kitų šalių patirtimi.

Kalbant apie internetinę žiniasklaidą, pažymėtina, kad 2006 m. atsirado nauji naujienų portalai, didėjo konkurencija, dar daugiau tradicinės žiniasklaidos priemonių išplėtė savo veiklą ir virtualių naujienų pateikimo srityje. Dėl to ir tarnybos darbai aktualesne, nei ligi šiol, tapo ši veiklos sritis. Kaip alternatyva tradiciniam pranešimų spaudai siuntimui į naujienų agentūras bei kitas žiniasklaidos priemones, sėkmingai naudotasi elektronine naujienų platinimo sistema „BNS kurjeris“, kuri leidžia ne tik savarankiškai patalpinti norimą informaciją BNS naujienų agentūros puslapyje, bet ir papildomai išsiųsti informaciją pasirinktiems iš sąrašo gavėjams (įvairioms nacionalinėms, regioninėms, specializuotoms žiniasklaidos priemonėms).

Spauda, radijas, televizija, radijas, interneto svetainės per ataskaitinį laikotarpį informavo apie svarbiausius visuomenę sudominusius kontrolierės priimtus sprendimus, atliktus tyrimus. Viešumo dažnai būdavo siekiama ir pačių skundus pateikusių asmenų iniciatyva: pakankamai dažnai tarnyba gaudavo asmens skundą tik po to, kai žiniasklaidoje būdavo pavišinta apie asmens ketinimą kreiptis į tarnybą. Kai kurie pareiškėjai neslėpdavo, kad jiems visai nesvarbu tyrimo rezultatai ir tenkina vien tai, kad žiniasklaida paskelbė įvykio aplinkybes.

Tarnybos veiklos viešumą reglamentuoja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 28 straipsnis. Jame nustatyta, kad informacija žiniasklaidai apie skundo dėl lygių teisių pažeidimo tyrimą teikiama tik pareiškėjui sutikus. Svarbu, kad nukentėjusysis asmuo galėtų kreiptis į kontrolierių ir nebijotų, jog be jo sutikimo bus viešai paskelbta apie pareiškimo tyrimo aplinkybes. Tarnybos darbuotojai visada kreipiasi į pasiskundusį asmenį dėl sutikimo pateikti informaciją žiniasklaidai. Dažniausiai taip daroma tada, kai tyrimo eiga ir išvados gali informuoti platesnę auditoriją apie galimą diskriminaciją.

Tarp žiniasklaidos atstovų ir tarnybos išlaikoma aktyvi dvipusė simetrinė komunikacija – bendravimas su žiniasklaida neapsiriboja vien vienpusiais tarnybos platinamais pranešimais spaudai ar kitokiu informacijos pateikimu. Šalys viena kitai nuolat išreiškia pageidavimus, komentarus, reaguoja į viena kitos veiksmus. Žurnalistams, besikreipiantiems į tarnybą, pagal galimybes stengiamasi suteikti juos dominančią informaciją. Tarnyba rengia visuomenės informavimo planus, kaupia spaudos straipsnių apie tarnybos veiklą archyvą, atskirų projektų rėmuose, taip pat sudaromas tų projektų komunikacijos planas. Tarnyboje paskirtas už informacinį darbą atsakingas darbuotojas. Apie reikšmingesnius tarnybos

veiklos įvykius platinami oficialūs informaciniai pranešimai per agentūras BNS ir ELTA, daugelį jų paskelbia spauda, radijas, televizija. Sukurta ir toliau tobulinama tarnybos interneto svetainė, kuri yra Seimo tinklapyje <http://www.lygybe.lt/>. Pagal galimybes interneto svetainės kuriamos ir vykdomiems svarbesniems tarptautiniams projektams (pavyzdžiui, svetainė www.dadcomehome.org tarptautiniam projektui „Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje“). Internete galima rasti būtiniausią informaciją apie tarnybos paskirtį, skundo padavimo tvarką ir kitus norminius dokumentus. Kontrolierė ir patarėjai dažnai dalyvauja ir pasisako konferencijose ir susitikimuose su visuomene.

4. MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJŲ KONTROLĖ

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje nustatyta švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų pareiga įgyvendinti lygias moterų ir vyrų teises. To paties straipsnio 1 dalies 1 punktas švietimo ir mokslo įstaigas įpareigoja užtikrinti moterims ir vyrams vienodas priėmimo į profesinio mokymo įstaigas, aukštesniąsias, aukštąsias mokyklas sąlygas.

Remiantis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos nuostatų 8 straipsnio 1 punktu reglamentuojančiu teisę tikrinti, kaip lygias moterų ir vyrų galimybes įgyvendina švietimo, mokslo ir studijų institucijos, bei 6 punktu, kuriame nurodyta stebėtojų teisėmis dalyvauti egzaminų ar priėmimo į švietimo įstaigas, mokslo ir studijų institucijas metu, tarnybos darbuotojai, kaip ir kasmet, stebėjo asmenų priėmimą į aukštąsias mokyklas ir kolegijas.

Visoms aukštosioms bei daugumai kolegijų buvo išsiųsti lygių galimybių kontrolierės prašymai raštu suteikti platesnę informaciją apie priėmimo į šias mokymo įstaigas tvarką. Pateikiama statistinė informacija apie stojančiųjų mokyti pasiskirstymą pagal lytį.

1 lentelė. Studentų priėmimas į aukštąsias mokyklas

Eil. Nr.	Aukštosios mokyklos pavadinimas	2006 m.					
		Pateikta prašymų			Priimta studentų		
		Iš viso	Vyrų	Moterų	Iš viso	Vyrų	Moterų
1.	Vilniaus universitetas	21642	7505 34,68%	14137 65,32%	7194 33,24%	2527 35,13%	4667 64,87%
2.	Mykolo	43464	12590	30874	4991	1446	3545

	Riomerio universitetas		28,97%	71,03%	11,48%	28,97%	71,03%
3.	Klaipėdos universitetas	23278	8037 34,53%	15241 65,47%	2644 11,36%	1017 38,46%	1627 61,54%
4.	Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija	602	280 46,51%	322 53,49%	48 8,00%	42 87,50%	6 12,50%
5.	Lietuvos veterinarijos akademija				394	155 39,34%	239 60,66%
6.	Kauno technologijos universitetas	12240	6026 49,23%	6214 50,77%	4361 35,63%	2598 59,57%	1763 40,43%
7.	Kauno medicinos universitetas	5962	1109 18,60%	4853 81,40%	541 9,07%	110 20,33%	431 79,67%
8.	Vilniaus Gedimino technikos universitetas	13706	9467 69,07%	4239 30,93%	4545 33,16%	3120 68,65%	1425 31,35%
9.	Lietuvos žemės ūkio universitetas	16174	8898 55,01%	7276 44,99%	1877 11,60%	1032 54,98%	845 45,02%
10.	Šiaulių universitetas	15820	6422 40,59%	9398 59,41%	2782 17,59%	1088 39,11%	1694 60,89%
11.	Lietuvos muzikos ir teatro akademija	610	260 42,62%	350 57,38%	211 34,59%	99 46,92%	112 53,08%
12.	Vytauto Didžiojo universitetas				1843	556 30,17%	1287 69,83%
13.	Vilniaus pedagoginis universitetas	25176	6963 27,66%	18213 72,34%	3217 12,78%	1005 31,24%	2212 68,76%
14.	Vilniaus dailės akademija	1480	420 28,38%	1060 71,62%	375 25,34%	101 26,93%	274 73,07%

Lyginant su 2005 m. aukštosiose mokyklose studentų skaičius kito. Kaip matyti iš pateiktos 1 lentelės, kai kuriose aukštosiose mokymo įstaigose šiek tiek daugėja studijuojančių vyrų. Studentų skaičius sparčiai auga; beveik visose aukštosiose mokyklose jų yra dauguma. Tik Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Kauno technologijos universitetas, Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Lietuvos žemės ūkio universitetas studijoms priėmė daugiau vyrų. Pažeidimų priimančius studentus į

aukštasis mokyklas nebuvo nustatyta, o tokį lyčių pasiskirstymą tikėtina lėmė rengiamų specialistų būsimo darbo specifika bei vadinamųjų „moteriškujų“ ir „vyriškujų“ profesijų stereotipai.

2 lentelė. Studentų, priimtų į kolegijas ir aukštesniausias mokyklas, pasiskirstymas pagal lytį:

Eil. Nr.	Kolegijos, aukštesniosios mokyklos pavadinimas	2006 m.					
		Pateikta prašymų			Priimta studentų		
		Iš viso	Vyrų	Moterų	Iš viso	Vyrų	Moterų
1.	Alytaus kolegija	713	356 49,93%	357 50,07%	513 71,95%	265 51,66%	248 48,34%
2.	Utenos kolegija	1600	630 39,38%	970 60,62%	692 43,25%	280 40,46%	412 59,54%
3.	Kauno kolegija	4958	1761 35,52%	3197 64,48%	2844 57,36%	1020 35,86%	1824 64,14%
4.	Vilniaus kolegija	46772	16423 35,11%	30349 64,89%	3033 6,48%	1077 35,51%	1956 64,49%
5.	Vilniaus technikos kolegija	763	706 92,53%	57 7,47%	445 58,32%	423 95,06%	22 4,94%
6.	Klaipėdos verslo ir technologijų kolegija				970	561 57,84%	409 42,16%
7.	Vilniaus statybos ir dizaino kolegija	1806	1405 77,80%	401 22,20%	840 46,51%	675 80,36%	165 19,64%
8.	Šiaulių kolegija	1324	531 40,11%	793 59,89%	889 67,15%	374 42,07%	515 57,93%
9.	Panevėžio kolegija	983	338 34,38%	645 65,62%	688 69,99%	235 34,16%	453 65,84 %
10.	Marijampolės kolegija				708	258 36,44%	450 63,56%
11.	Lietuvos jūreivystės kolegija	520	410 78,85 %	110 21,15%	395 75,96%	325 82,28%	70 17,72%
12.	Kauno technikos kolegija	791	772 97,60%	19 2,40%	503 63,59%	491 97,61%	12 2,39%
13.	Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija	401	280 69,83%	121 30,17%	312 77,81%	219 70,19%	93 29,81%
14.	Klaipėdos kolegija	1561	134 8,58%	1427 91,42%	503 32,22%	60 11,93%	443 88,07%
15.	Žemaitijos	945	482	463	791	319	472

kolegija		51,01%	48,99%	83,70%	40,33%	59,67%
----------	--	--------	--------	--------	--------	--------

Kaip matyti iš pateiktos 2 lentelės, 7 kolegijose vaikinių priimta mokytis daugiau, negu merginų. Lyginant 2005 metus su 2006 metais studentų, priimtų į kolegijas skaičius, kito tiek praėjusiais, tiek šiais mokslo metais.

Per ataskaitinį laikotarpį nebuvo gauta skundų dėl švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų moterų ir vyrų lygias galimybes pažeidžiančių veiksmų, t.y. moterims ir vyrams skirtingų reikalavimų ir sąlygų priimant mokytis ar studijuoti, vertinant žinias, nustatymo.

Priėmimo į aukštąsias mokyklas ir kolegijas taisyklės nenumatė vieną ar kitą lytį diskriminuojančių lengvatų ar kvotų. Tačiau išlieka tradiciškai „moterišku“ ir „vyrišku“ specialybių problema. Skatinant jaunimą rinktis netradicines profesijas, būtinos tikslinės švietimo programos, visuomenės informavimo kampanijos, laikinos specialiosios švietimo, užimtumo ir politikos priemonės, skirtos moters ir vyro socialinio vaidmens stereotipams panaikinti.

5. TARNYBOS DALYVAVIMAS PROJEKTUOSE IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje: šeimai palanki darbo aplinka

Esama situacija

Moterų aktyvėjimas, besikeičiantis jų vaidmuo visuomenės gyvenime verčia permąstyti ir vyrų socialinius vaidmenis, aktyvinti juos kaip tėvus. Pabrėžiama, kad nauji vyrų vaidmenys yra neišvengiami, siekiant lyčių lygybės visuomenėje, tolygesnio pasidalijimo tarp vyrų ir moterų pareigomis šeimoje ir visuomeniniame gyvenime. Gajos išlieka senos nuostatos: vyrui priskiriamas duonos pelnytojo, o moteriai – namų židinio sergėtojos vaidmuo. Tokios nuostatos vyrauja ne tik pačių vyrų, bet ir jų darbdavių tarpe: tarnybos praktikoje dažni nusiskundimai, kad darbdaviai nepalankiai žiūri į darbuotojus vyrus, kurie pareiškia pageidavimą eiti vaiko priežiūros atostogų. Vis tik lyčių stereotipai yra viena iš sunkiausiai įveikiamų kliūčių, siekiant lygybės principų įtvirtinimo Lietuvoje.

Projekto tikslai:

- paskatinti vyrus derinti profesines ir šeimos pareigas, aktyviau dalyvauti šeimos gyvenime;

- paskatinti darbdavius diegti novatoriškas darbo organizavimo formas, padedančias darbuotojams sėkmingiau derinti profesines ir šeimos pareigas, ir imtis naujų iniciatyvų kuriant produktyvesnę darbo atmosferą;
- ištirti, kokie kultūriniai (vyraujantys stereotipai apie lyčių vaidmenis, tradicijos, vertybės), instituciniai ir ideologiniai faktoriai trukdo vyrams derinti pareigas darbe ir šeimoje, skiriant daugiau laiko šeimai;
- ištirti, kokie politiniai, instituciniai mechanizmai galėtų sudaryti palankesnes sąlygas lyčių lygybei šeimoje;
- paskatinti vyrus imtis stereotipiškai moteriškoms laikomų profesijų;
- paskatinti vyrus pasinaudoti įstatymuose įtvirtinta teise į vaiko priežiūros atostogas;
- sukelti diskusijas visuomenėje apie vyrų vaidmenį siekiant lyčių lygybės ir akcentuoti, kad šeimos ir karjeros suderinamumo problema tiek pat aktuali vyrams, kaip ir moterims; ir tai skatina teigiamas permainas visuomenėje.

Projekto tikslinės grupės:

Dirbantys tėčiai – Kokias būdais šeimą turintys vyrai derina karjerą ir darbą? Kaip jie vertina lygų pasidalijimą pareigomis šeimoje?

Darbdaviai – Koks yra darbdavių požiūris į darbuotojus, turinčius šeimą? Kokių veiksmų jie turėtų imtis, kad užtikrintų darbuotojų galimybes derinti karjerą ir šeimos gyvenimą? Kokias pasekmes tokia „sveika“ darbo aplinka turėtų darbo našumui ir efektyvumui, rezultatams, darbuotojų lojalumui?

Profesinės sąjungos ir politikai – Kokie sprendimai reikalingi, siekiant užtikrinti, jog socialinė sistema ir gerovės politika sudarytų galimybes asmenims derinti šeimą ir karjerą? Ar esama teisinė bazė yra pakankamai efektyviam principo įgyvendinimui?

Žiniasklaida – Ar žiniasklaidoje pateikiamas dirbančių vyrų įvaizdis nėra stereotipiškas lyčių vaidmenų prasme? Ar galėtų žiniasklaidos priemonės prisidėti kuriant modernų ir patrauklų šeimą ir karjerą derinančio vyro įvaizdį, kaip naudingą tiek šeimai, tiek visuomenei apskritai?

Visa visuomenė – Ar įmanoma keisti stereotipinius visuomenės požiūrius į moters ir vyro vaidmenis visuomenėje bei šeimoje, skirtingus lūkesčius ir skirtingos lyties asmenų? Kaip paskatinti aktyvesnę diskusiją šiais klausimais? Kaip keisti viešą diskursą?

Projekto rezultatai:

1. **Informacinė kampanija** žiniasklaidoje (reportažai per televiziją, diskusijos radijuje, spaudoje, viešojoje erdvėje), kurios tikslas – paraginti vyrus (ir moteris) atsisakyti lyties vaidmenų stereotipų.

2. **Socialinė reklama per televiziją**, kurios tikslas - atkreipti visuomenės dėmesį į egzistuojančias lyčių lygybės, šeimos ir karjeros dermės problemas.

3. **Kokybinis ir kiekybinis** politinių, ideologinių, institucinių, kultūrinių, vertybinių faktorių, trukdančių vyrams efektyviau derinti karjerą ir šeimą, **tyrimas** Lietuvoje, Danijoje, Italijoje ir Islandijoje.

4. **Seminarai** darbdaviams, politikams, profesinėms sąjungoms darbo ir šeimos suderinamumo bei lyties stereotipų klausimais (2006 m. rugsėjo 27 d. Vilniuje, 2006 m. spalio 26 d. Vilniuje, Lietuvos Respublikos Seime)

5. **Leidiniai:**

- “(Ne)apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė Europoje“ (lietuvių ir anglų kalbomis).
- “Šeimos ir darbo derinimo geros praktikos gairės darbuotojams, darbdaviams ir politikos formuotojams“ (lietuvių ir anglų kalbomis).
- „Šeimai palanki darbo aplinka: informacinė brošiūra“ (lietuvių ir anglų kalbomis).
- Norvegų mokslininkės Arnlaug Leira knygos „Dirbantys tėvai ir socialinės gerovės valstybė: kintanti šeima ir politikos reforma Skandinavijoje“ vertimas lietuvių kalba.
- Kompaktinė plokštelė „Modernių vyrų gyvenimas iš arti: darbas ir šeima“ (anglų ir lietuvių k.)

6. 2006 m. lapkričio 16-17d. Vilniuje įvyko **tarptautinė konferencija** „(Ne)apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė“.

Projekto partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (koordinadorius), Lygių galimybių plėtros centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centras, VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, Danijos lyčių lygybės tyrimų centras, Islandijos lyčių lygybės centras, Italijos Ekonominių ir socialinių tyrimų institutas.

Projektą finansavo Europos Komisija pagal *Bendrijos lyčių lygybės strategijos (2001-2005) programą (Community Framework Strategy on Gender Equality)* ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė

Projekto trukmė: 2005 m. spalio mėn. – 2006 m. gruodžio mėn.

Daugiau informacijos apie projektą ir jo pirmtaką "Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje: pažangių lyčių lygybės strategijų paieška" rasite svetainėje www.dadcomehome.org.

*****

Novatoriškos socialinių partnerių švietimo strategijos, siekiant praktinio lygių galimybių principo įgyvendinimo

Projekto aprašymas

Norint sėkmingai įgyvendinti nubrėžtus ES plėtros gairių ir nacionalinės socialinės politikos tikslus, nepakanka pažangių įstatymų ar efektyvių jų įgyvendinimo priežiūros strategijų. Svarbus yra ir žmonių požiūris į skurdo mažinimo, šeimos ir darbo derinimo, moterų ekonominio aktyvinimo, diskriminacijos darbo rinkoje prevencijos bei kitus klausimus. Visuomenės švietimas, informavimas yra vienas iš būdų šias nuostatas keisti. Tačiau įprastiniai būdai ne visuomet leidžia pasiekti norimų rezultatų. Tradicinių mokymų (paskaitų, seminarų) aprėptys nėra didelės, todėl, siekiant paspartinti pozityvius socialinius-ekonominius procesus pagalbon būtina telktis žiniasklaidą.

Žiniasklaida yra įtakingas valstybinės politikos ruporas ir vertinimo nuostatas formuojantis veiksnys. Ji suteikia galimybę aktyvinti ne tik atskirties grupes, bet ugdyti ir sprendimų priėmėjų kompetenciją įvairiais, tarp jų ir lyčių lygybės bei lygių galimybių klausimais. Todėl siekiant užsibrėžto tikslo projekte tradiciniai mokymo būdai (paskaitos, seminarai) yra derinami su novatoriškais metodais – visuomenės švietimui pasitelkiant masines informavimo priemones.

Projekto tikslai:

- * Informuoti visuomenę ir diegti nepakantumą diskriminacijos dėl lyties apraiškoms;
- * Skatinti socialinį dialogą įvairių atskirties grupių diskriminacijos prevencijos klausimais;
- * Keisti stereotipinį požiūrį į vyrų, moterų vaidmenis visuomenėje bei įvairias atskirties grupes;
- * Didinti moterų motyvaciją ir konkurencingumą dalyvaujant darbo rinkoje.
- * Skatinti vyrus prisiimti lygiavertę moterims atsakomybę už vaikus, ir tuo būdu keisti darbdavių požiūrį į moteris kaip „rizikingą“, „nepatraukią“ darbo jėgą;
- * Motyvuoti darbdavius diegti lankstesnes darbo organizavimo formas, suteikiančias galimybes tiek moterims, tiek vyrams derinti šeimos ir profesines pareigas.
- * Skatinti socialinę politiką, padedančią derinti privatų ir profesinį gyvenimą

Projekte numatytos veiklos:

1. Mokymai lyčių lygybės ir lygių galimybių klausimais.
2. Mokslinis tyrimas.
3. Viešoji informacinė kampanija.
4. Mokomųjų TV laidų ir reportažų ciklas.
5. Straipsniai populiarioje spaudoje.
6. Momentinės visuomenės apklausos lyčių lygybės užimtumo srityje problematikos klausimais.

Tikslinės grupės:

1. Darbdaviai.
2. Profesinių sąjungų atstovai.
3. Lietuvos darbo rinkos institucijų atstovai.
4. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos darbuotojai.
5. Asmenys, formuojantys socialinę ir užimtumo politiką.
6. Moterys grįžtančios į darbo rinką po ilgesnės pertraukos.
7. Vyresnio amžiaus moterys.

Projektą koordinuoja Kauno moters užimtumo informacijos centras

Projekto partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lygių galimybių plėtros centras

Projekto trukmė: 2006 m. balandis – 2007 m. gruodis

Daugiau informacijos apie projektą rasite Lygių galimybių plėtros centro svetainėje adresu

<http://www.gap.lt/lt/no>

Europos specializuotų lygybės institucijų tinklas - EQUINET

Projekto trukmė: 2004 m. gruodžio mėn. – 2008 m. gruodžio mėn.

Projekto tikslas: sukurti 2002 m. sukurtą specializuotų Europos lygybės institucijų tinklą, keistis įgyta patirtimi, ir taip prisidėti prie sklandaus Europos Sąjungos direktyvų ir kitų teisės aktų, draudžiančių diskriminaciją dėl lyties, amžiaus, tautybės, religijos, įsitikinimų, seksualinės orientacijos, negalios, įgyvendinimo valstybėse narėse.

Priemonės:

1. Projekto dalyvių darbas šiose darbo grupėse:
  - Informacijos mainai;
  - Strategiškas specializuotų lygybės institucijų galių panaudojimas;
  - Dinamiškas ir harmonizuotas terminologijos vartojimas diskriminacijos srityje;
  - Įtaka Europos Sąjungos formuojamai politikai lygybės srityje;
  - Informavimo apie lygias galimybes priemonės.
2. Informacijos apsikeitimas tarp institucijų specializuotos internetinės svetainės pagalba.
3. Partnerių institucijų darbuotojų mokymas (mokymų sritys: tinkamos terminologijos vartojimas; lygybės institucijų galios pagal ES Direktyvas; pozityvi diskriminacija; duomenų surinkimas, kitos). 2006 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbuotojai dalyvavo dviejuose praktiniuose mokymuose – „Nediskriminacijos principų teisinis įgyvendinimas: ES direktyvos ir teismų praktika“; „Praktikos kodeksai – lygių galimybių principų įgyvendinimas“.
4. Stažuotės partnerių institucijose.
5. Bendradarbiavimas su panašiais jau veikiančiais tinklais bei interesų grupėmis (pvz., lyčių lygybės ekspertais, AGE platforma ir kt.).
6. Tarptautiniai partnerių susitikimai.
7. Glaudus bendradarbiavimas su Europos Komisija.

Projektą finansuoja Europos Komisija.

“Įvairovė, lygybė. Veiksmas!”

Projekto trukmė: 2006 m. gruodis - 2007 m. lapkritis

2006 m. pabaigoje pradėtu vykdyti plataus masto projektu, skirtu kovai su diskriminacija ir nelygybe, prisidedama prie 2007 metų – Europos lygių galimybių metų visiems – deramo paminėjimo ir priemonių įgyvendinimo.

Projektą sudaro keletas tarpusavyje susijusių veiklų, kurių pagrindinis tikslas – atkreipti visuomenės dėmesį į egzistuojančią įvairialypę diskriminaciją bei sutelkti bendras pastangas jai pasipriešinti:

- Seminaras nevyriausybinėms organizacijoms;

- Seminaras teisininkams;
- Seminarai profesinių sąjungų nariams bei savivaldybių ir bendruomenių atstovams;
- Seminarai darbdaviams;
- Viešoji kampanija prieš diskriminaciją;
- Filmų festivalis, skirtas žmogaus teisių tematikai, vyksiantis 2007 m. balandžio 25-29 d. Vilniuje ir 2007 m. gegužės 2-4 d. Kaune.

Projekto koordinatorius: Lietuvos žmogaus teisių centras

Projekto partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lygių galimybių plėtros centras

Projektas finansuojamas Europos Komisijos lėšomis pagal Bendrijos kovos su diskriminacija veiksmų programą (2001-2006).

Lyčių lygybė – būtina sąlyga regionų plėtrai

Numatoma projekto trukmė: 2006 m. spalio – 2007 m. gruodis (15 mėn.)

Projekte dalyvaujančios Lietuvos savivaldybės:

- Širvintų rajono savivaldybė
- Ukmergės rajono savivaldybė
- Šiaulių miesto savivaldybė

Projekto tikslai:

- Ugdyti ir tobulinti savivaldybių tarnautojų įgūdžius lyčių lygybės srityje;
- Padidinti savivaldybių politikos jautrumą lyčių lygybės aspektams;
- Skatinti diskusijas apie lyčių lygybės politikos reikalingumą Bulgarijos, Lietuvos ir Estijos vietinės valdžios institucijose;
- Parengti rekomendacijas, kurios vietinei valdžiai padėtų formuoti ir įgyvendinti lyčių efektyvią lyčių lygybės politiką.

Projekto tikslinės grupės Lietuvoje:

- Širvintų, Ukmergės, Šiaulių ir kitų Lietuvos savivaldybių darbuotojai, kurie turi tiesioginę įtaką vietinės politikos sprendimams bei paslaugų ir įvairių struktūrų plėtrai, taip yra atsakingi už jų įgyvendinimą.

- Vietinė žiniasklaida, informuosianti bendruomenę apie vykdomą lygybės politiką. Žiniasklaidos pagalba bus keičiami visuomenėje susiformavę stereotipai, formuojamas pozityvus, modernus požiūris į vaidmenų pasidalijimą tarp lyčių šeimoje.

Pagrindinės projekto veiklos:

I. Pasirinktų savivaldybių darbuotojų apmokymai, apimantys taip pat ir 3R metodą, skirtą lyčių lygybės situacijos analizei ir lyčių aspekto įtraukimui vertinant esamą padėtį, paskirstant išteklius ir numatant veiksmų planus, esamai padėčiai pakeisti.

II. Mokomasis-pažintinis savivaldybių darbuotojų vizitas į Švedijos savivaldybes.

III. Mažos apimties 3R tyrimai, kuriuos atliks savivaldybių darbuotojai, dalyvaudami projekte. Tyrimai analizuos moterų ir vyrų padėtį konkrečios savivaldybės kasdiniame darbe.

IV. Patirties sklaidos seminarai/ apvalaus stalo diskusijos kitose (projekte tiesiogiai nedalyvaujančiose) savivaldybėse.

V. Tarptautinė konferencija Vilniuje 2007 m. lapkričio mėn.

Projekto produktai:

1. Geros praktikos vadovas savivaldybių darbuotojams
2. Informacinis bukletas
3. Informacinės kampanijos regioninėje spaudoje.

Pirmasis projekto renginys: 2006 m. gruodžio 12-13 d. Širvintų rajone įvyko įvadinis dviejų dienų seminaras Šiaulių, Ukmergės ir Širvintų rajono darbuotojams.

Antrasis projekto renginys: 2007 m. kovo 13-15 d. įvyko Trakuose.

Projektą koordinuoja: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

Projekto partneriai: *Lietuvoje* – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lygių galimybių plėtros centras, Šiaulių miesto savivaldybė; *Estijoje* – Lyčių lygybės komisaro biuras; *Bulgarijoje* – Moterų studijų ir politikos centras.

Atviri ir saugūs darbe.lt

Projekto trukmė: 2005 m. birželio mėn. – 2007 m. gruodžio mėn.

Tikslai:

- mažinti darbuotojų diskriminaciją dėl lytinės orientacijos;
- stiprinti profesinę ir teisinę tikslinės grupės atstovų kompetenciją;
- didinti bendruomeninį ir pilietinį tikslinės grupės aktyvumą;
- ugdyti visuomenės toleranciją;
- diegti nepakantumą homofobijos apraiškoms Lietuvos visuomenėje.

Priemonės:

- **internetu svetainė** <http://www.atviri.lt/>;
- **tyrimą** „Gėjų, lesbiečių ir biseksualų padėtis Lietuvos darbo rinkoje“ 2006 m. atliko Vytauto Didžiojo universiteto sociologai. Šiuo tyrimu siekta atskleisti gėjų ir lesbiečių padėtį mūsų visuomenėje, lyginant bei analizuojant šių žmonių sovietinę ir posovietinę patirtį Lietuvoje, gilinantis į jų bendruomeninį gyvenimą ir problemas, su kuriomis jie susiduria viešose ir privačiose erdvėse, darbo rinkoje. Tyrimas parodė, jog homoseksualūs asmenys yra viena iš labiausiai diskriminuojamų visuomenės grupių. Taip manančių žmonių tarpe didžiausią dalį (55%) sudaro jaunimas iki 30 metų amžiaus, turintys aukštesnį išsilavinimą ir didesniuose miestuose gyvenantys asmenys.
- šiuo metu rengiamas „**Lygių galimybių modelis**“, skirtas darbdaviams.

Kitos projekto veiklos priemonės:

- *Teisinių diskriminacijos sąvokų išaiškinimas*, remiantis LR ir ES egzistuojančiais teisės aktais bei praktika;
- *Teisinės rekomendacijos asmenims, patyrusiems diskriminaciją* dėl seksualinės orientacijos darbo rinkoje ar kitose įstatymo reglamentuojamose srityse (keliant kvalifikaciją, renkantis mokymo programas, gaunant informaciją ar įsigyjant prekes ir paslaugas, kt.), taip pat tiems, kurie yra diskriminacijos rizikos grupėje;
- *Teisinės rekomendacijos darbdaviams* (LR ir ES teisės aktų jiems keliami reikalavimai ir prievolės sudarant darbo sąlygas, priimant ir atleidžiant darbuotojus iš darbo, sudarant palankią darbo aplinką, kt.);
- *Rekomendacijos profesinių sąjungų atstovams* seksualinėms mažumoms priklausančių asmenų darbo teisių gynimo srityje;

- *Teisminės praktikos*, kuomet ES teismuose buvo nagrinėjami homoseksualių ar biseksualių asmenų teisių pažeidimo atvejai, pavyzdžiai;
- *Seminarai* sprendimų priėmėjams, valstybės ir savivaldybių tarnautojams, darbo biržų ir įdarbinimo agentūrų darbuotojams, darbdaviams, akademinėi bendruomenei. Priklausomai nuo tikslinės grupės ir laikotarpio, kuomet vyksta renginys, seminaruose/apskritųjų stalų diskusijos aptariamos skirtingos temos: teisiniai ir praktiniai diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos aspektai, LR ir ES praktika šioje srityje, atskirų diskriminacijos aspektų teisinis reglamentavimas LR ir ES (pvz., diskriminacijos formos, draudimo ribos, žalos kompensavimo klausimai ir t.t.), geros praktikos pavyzdžiai, spręstinos problemos ir jų sprendimo būdai, taikomi kitose valstybėse, kt. Seminarų metu dalyviams pristatoma homoseksualių asmenų ir kitų diskriminuojamų grupių situacija darbo rinkoje, įsidarbinimo problemos, darbdavių požiūris į tokius asmenis ir kitus socialinės atskirties aspektus. Seminarais taip pat siekiama paskatinti darbo biržos darbuotojus ir darbdavius įsigilinti į problemas ir supratimą apie atskirties grupes ir jų integraciją į darbo rinką. Dalyviai susipažįsta su Lietuvoje ir užsienyje egzistuojančiomis lygių galimybių problemomis darbe, įgyja konfliktinių situacijų dėl seksualinės orientacijos tarp darbdavio ir darbuotojo sprendimų patirties. Dalyviai įgytą patirtį gali pritaikyti savo darbovietėje ir vadovautis ja formuojant konkrečią įstaigos politiką. Po šių seminarų dalyviai įgyja žinių, kurios skatina darbdavių toleranciją darbuotojų įvairovei, didina jautrumą homoseksualių žmonių problemoms, padeda atpažinti savo aplinkoje daugialypės diskriminacijos bruožus.

EQUAL Vystymo bendrijos partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos gėjų lyga, Lygių galimybių plėtros centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centras, VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, UAB „Gaumina“.

Projektas finansuojamas EQUAL programos lėšomis.

2007 – Europos lygių galimybių visiems metai

Trukmė: 2007 m.

2006 m. gegužės 17 d. priimtas Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas (*Nr. 771/2006/EB*), kuris 2007-uosius paskelbė Europos lygių galimybių visiems metais. Šio sprendimo *pagrindinis tikslas* – užtikrinti, kad Sąjungoje būtų taikomas ir remiamas nediskriminavimo principas ES direktyvose

įtvirtintais pagrindais (dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos) ir suteikti pagreitį nacionalinei lygių galimybių ir kovos su diskriminacija politikai.

Europos lygių galimybių visiems metų tikslai:

- didinti visuomenės informuotumą apie teisę į nediskriminaciją bei daugialypės diskriminacijos problemas;
- skatinti diskusijas apie metodus, kaip padidinti socialiai pažeidžiamų grupių dalyvavimą visuomenės gyvenime;
- skatinti ir puoselėti įvairovę ir lygybę, akcentuojant jų teikiamą naudą visuomenei;
- kurti darnesnę visuomenę, naikinant stereotipus, išankstinio nusistatymo ar smurto apraiškas.

Atsižvelgiant į Lietuvos kontekstą numatyti šie tikslai:

- apžvelgti esamas diskriminacijos problemas, turimus duomenis ir nacionalinį lygių galimybių mechanizmą;
- plėtoti socialinį dialogą bei bendradarbiavimą sprendimų priėmimo procese tarp 1) valdžios ir valdymo institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir socialinių partnerių, 2) tarp nevyriausybinių organizacijų atstovaujančių skirtingoms pažeidžiamoms visuomenės grupėms, 3) tarp nevyriausybinių organizacijų dirbančių toje pačioje srityje ir siekiančių tų pačių tikslų;
- didinti visuomenės bendrą supratimą apie lygias galimybes ir nediskriminavimą, numatant pilietinės visuomenės įtraukimo ir informavimo mechanizmus;
- užtikrinti lyčių lygybės principo įgyvendinimą visose gyvenimo sferose.

Priemonės numatytos, kurių įgyvendinimas numatytas Nacionalinėje strategijoje:

- Tyrimai dėl 1) neįgaliųjų įsidarbinimo ir mokslo galimybių, 2) romų bendruomenės socialinės integracijos galimybių, 3) diskriminacijos religijos ir įsitikinimų pagrindu apraiškų Lietuvoje, 4) netradicinės seksualinės orientacijos žmonių socialinės atskirties, 5) diskriminacijos dėl amžiaus viešajame sektoriuje;
- Tyrimų rezultatų, išvadų ir rekomendacijų pristatymas apskrito stalo diskusijų metu sprendimų priėmėjams, socialiniams partneriams, vietos valdžios ir nevyriausybinių organizacijų atstovams;
- Dokumentinių filmų / televizijos laidų ciklas, skirtas atkreipti visuomenės dėmesį į žmogaus teisių problemas ir įvairias diskriminacijos rūšis;
- Radijo laidų ciklas;

- Populiarios televizijos laidos lygybės klausimais;
- Socialinė reklama (reklaminiai standai, televizijos reklama, atvirukai, brošiūros/ lankstinukai);
- „Lygybės dienos – 2007“ skirtos kovai su visų rūšių diskriminacija;
- Darbas su žiniasklaida „Žiniasklaida už lygybę“ (2 dienų mokymai spaudos atstovams, įvairovės apdovanojimas metų žurnalistui, „Įvairovės“ apdovanojimas jaunimui už geriausią rašinių lygybės tema);
- Renginiai darbdaviams „Darbdaviai už lygybę“ (apskrito stalo diskusija, 2 dienų mokymai darbdaviams, „Įvairovės“ apdovanojimas pažangiausiai metų darbovietai);
- Leidiniai: tyrimų rezultatai ir apibendrinimai, lankstinukas, skirtas verslo atstovams.

Koordinatorius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Siekiant užtikrinti efektyvų dialogą su pilietine visuomene planuojant ir įgyvendinant Europos lygių galimybių visiems metų priemones, buvo sukurtas Lygių galimybių visiems metų patariamasis komitetas, kurį sudaro valstybės įstaigų, nevyriausybių organizacijų ir socialinių partnerių atstovai.

Projektą finansuoja: Europos Komisija, Lietuvos Respublikos Vyriausybė pagal Nacionalinę antidiskriminacinę 2006-2008 m. programą.

Moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimas užimtumo srityje: priemonės, praktika, pokyčiai

Projekto trukmė: 2006 m. gegužės mėn. – 2008 m. gegužės mėn.

Esama situacija

Tyrimai rodo, kad moterų ir vyrų nevienoda padėtis užimtumo srityje dažniausiai yra sąlygojama tradicinių stereotipų apie moters ir vyro vaidmenis šeimoje, darbe ir visuomenėje. Nacionaliniu lygmeniu veikia specializuotos institucijos, kuriamos programos ir įgyvendinamos konkrečios priemonės, kuriomis siekiama pagerinti esamą padėtį. Tačiau vietiniame lygmenyje nėra pakankamai pasirengta lyčių lygybės įgyvendinimo politikai. Užimtumo strategiją ir darbo rinkos politiką formuojančių institucijų (savivaldybių, darbo biržų, darbo rinkos mokymų tarnybų, darbo inspekcijų) darbuotojai, darbdaviai, profesinių sąjungų atstovai nėra pakankamai kvalifikuoti, kad galėtų integruotai spręsti lyčių lygybės klausimus. Savivaldybių lygmenyje iki šiol nėra moterų ir vyrų lygių galimybių komisijų, ar kitų struktūrų, kurios būtų atsakingos už lyčių lygybės užimtumo srityje įgyvendinimą.

Pagrindinis projekto tikslas - siekti moterų ir vyrų lygių galimybių užimtumo srityje efektyvaus įgyvendinimo regioniniame lygmenyje bei užtikrinti pokyčių monitoringą

Projekto tikslinės grupės:

- dešimt pilotinių savivaldybių (po vieną kiekvienoje apskrityje).
- atsakingi asmenys, dalyvaujantys projekto metu sudarytose visuomeninėse moterų ir vyrų lygių galimybių komisijose pilotinėse savivaldybėse. Šios visuomeniniai pagrindais veikiančios komisijos, kurių nariais tapo savivaldybių, socialinių partnerių, darbo rinkos institucijų bei nevyriausybinių organizacijų atstovai, sieks užtikrinti, kad Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos tikslai ir prioritetai būtų praktiškai realizuojami regioniniu mastu.
- Pilotinių savivaldybių nevyriausybinių organizacijų bei profesinių sąjungų darbuotojai, kurie tiesiogiai susiduria su diskriminaciją užimtumo srityje patiriančiais piliečiais.
- Darbdaviai ir darbdavių organizacijų atstovai pilotinėse savivaldybėse.

Projekto veiklos:

- Visuomeninių moterų ir vyrų lygių galimybių komisijų **mokymai** lygių galimybių klausimais.
- Visuomenėje vyraujančių stereotipinių nuostatų **tyrimas**, kurio pasekoje bus siūlomos efektyviausios priemonės kovai su stereotipinėmis nuostatomis, darančiomis neigiamą įtaką moterų ir vyrų lygioms galimybėms užimtumo srityje.
- 3 mokymo programų parengimas:
  - Pagal programą „*Lyčių lygybės formavimas ir įgyvendinimas užimtumo srityje savivaldybių lygmenyje*“ bus apmokyta 100 visuomeninių moterų ir vyrų lygių galimybių komisijų narių, formuojančių moterų ir vyrų lygiateisiškumo politiką užimtumo srityje vietiniame lygmenyje.
  - Pagal programą „*Lyčių lygybės konsultantų paruošimas nevyriausybiniuose organizacijose ir profesinėse sąjungose*“ bus apmokyta 100 nevyriausybinių organizacijų ir profesinių sąjungų atstovų, tapsiančių lyčių lygybės agentais-konsultantais (angl. Gender Agent).
  - Pagal programą „*Lyčių lygybės planavimas įmonėse*“ bus apmokyta 50 darbdavių ir darbdavių organizacijų atstovų, kurie pakeis tradicinį stereotipinį požiūrį apie moterų ir vyrų vaidmenis bei taikys lyčių lygybės principus praktikoje.

- Sukurtas pokyčių monitoringo modelis.

Didžiąją dalį projekto veiklų įgyvendins Nevyriausybinų organizacijų koalicija moterų teisėms ginti, kurios veiklą nuo 2000 m. koordinuoja Socialinių inovacijų fondas.

Projektas finansuojamas Europos Sąjungos lėšomis.

Fighting for our rights! – Kovok už savo teises!

Projekto trukmė: 2005 m. sausio mėn. – 2006 m. lapkričio mėn. 30 d.

Tikslai: padėti protinę negalią turintiems asmenims įsitvirtinti darbo rinkoje; identifikuoti ir paremti potencialius protinę negalią turinčius ieškovus ginant jų teises; pasiremti europinių institucijų autoritetu siekiant įgyvendinti negalios sritį reguliuojančias ES direktyvas; mokyti asmenis, dirbančius su neįgaliais asmenimis vietiniu, regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu, išnaudoti teisės normų teikiamas galimybes; teikti teisinę informaciją protinę negalią turintiems žmonėms bei jų teises ginantiems asmenims.

Projekto veiklos 2006 metais:

- parengtas mokymosi paketas, kurio tikslas pateikti medžiagą bei pagrindinę informaciją potencialiems mokytojams bei seminarų, skirtų žmonėms su proto negalia, jų šeimų nariams, žmonių, dirbančių su proto negalios asmenimis, ar teisininkams, rengėjams. Paketą sudaro tokia medžiaga:
  1. Diskriminacija skaudina giliai širdyje!
  2. Tavo kaip piliečio teisės. Žmonių su proto negalia galimybės naudotis savo teisėmis ir teisingumu.
  3. Ką mes galime padaryti prieš diskriminaciją?
  4. Kas yra Europos Sąjunga?
  5. Pavyzdinių atvejų scenarijai ir pavyzdinių atvejų ataskaitos forma.
  6. Europos Direktyva, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus.
  7. Direktyvos išaiškinimas.
  8. Skrajutė darbdaviams.
  9. Ataskaita apie Tarybos Direktyvos 2000/78/EC dėl vienodų sąlygų taikymo užimtumo ir profesinėje srityse perkėlimą.

10. Teisinio išaiškinimo gairės.

11. Esama precedentinė teisė dėl diskriminavimo užimtumo ir kitose srityse.

12. Skirtumų tarp psichikos sveikatos problemų ir proto negalios vadovas.

- 2006 m. vasario 24-25 d. Prahoje surengtas seminaras apie antidiskriminacinę teisę. Seminaro tikslas - padėti sutrikusio intelekto asmenims kovoti su diskriminacija.
- 2006 m. rugsėjo 25-26 d. Vilniuje surengti nacionaliniai seminarai žmonėms su proto negalia bei teisininkams. Seminarų tikslas – pristatyti projekto metu parengtą medžiagą abiem tikslinėms grupėms.
- 2006 m. lapkričio 17-18 d. Vilniuje surengtas „Equality Bodies“ seminaras, kurio tikslas aptarti projekto rezultatus tarp teisininkų iš Europos šalių; spręsti problemas dėl žmonių su proto negalia įdarbinimo; geros praktikos sklaida.

Projekto „Fighting for our Rights“ partneriai: Inclusion Europe (projekto koordinatorius) (Belgija); Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „VILTIS“ (Lietuva); Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (Lietuva); Lygių galimybių ir pasipriešinimo rasizmui centras (Belgija); CECD Mira Sinatra (Portugalija); ANAHM (Belgija); Mons-Hainaut universitetas, Ortopedagogikos Departamentas (Belgija); People 1 (Vokietija); Open Society Mental Health Initiative; Nous Aussi (Prancūzija)

Daugiau informacijos apie projektą galite rasti interneto svetainėje www.inclusion-europe.org

6. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Didėjantis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gaunamų skundų skaičius dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme bei Lygių galimybių įstatyme numatytų pažeidimų rodo, jog žmonės Lietuvoje vis daugiau sužino apie savo teises bei galimus jų gynimo būdus. Remiantis skundų statistika bei kiekvieną dieną elektroniniu paštu gaunamais skundais, paklausimais telefonu, galima daryti išvadą, kad žmonės vis dažniau atpažįsta galimus diskriminacijos atvejus ir išdrįsta kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl savo problemų išsprendimo. Diskriminacijos problema yra aktuali ne tik Lietuvos, bet ir visos Europos Sąjungos gyventojams, todėl Europos Sąjungoje 2007 metai paskelbti Europos lygių galimybių visiems metais. Taip norima atkreipti visų valstybės institucijų, organizacijų, nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaidos dėmesį į lygių galimybių

užtikrinimą, nediskriminavimo principo įgyvendinimą. Tarnyba įgaliota koordinuoti Lygių galimybių metų minėjimo veiksmus Lietuvoje.

2. Per 2006 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nagrinėjo 135 galimus diskriminacijos atvejus: gyventojai pateikė 130 skundų bei buvo atlikti 5 tyrimai savo iniciatyva. Iš viso per 1999 – 2006 metus tarnyba gavo 583 skundus bei dar atliko 95 tyrimus savo iniciatyva.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta Nacionalinė antidiskriminacinė programa 2006-2008 metams – svarbus veiksnys siekiant lygių galimybių.
4. 2006 m. pabaigoje priimtas sprendimas Lietuvoje įsteigti lyčių lygybės institutą., dėl kurio įsteigimo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba Europos Sąjungos bei Lietuvos valstybės institucijoms pateikė svarius argumentus.
5. Buvo toliau tęsiami lygių galimybių mokymai įvairioms socialinėms bei profesinėms grupėms (savivaldybių, darbo biržų, Aplinkos apsaugos ministerijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos darbuotojams, profesinių sąjungų atstovams, policininkams, gaisrininkams, advokatams, pabėgėliams, darbdaviams, nevyriausybinėms organizacijų atstovams).
6. Vis daugiau studentų pasirinko tarnyboje atlikti praktiką bei rašyti mokslinius darbus iš lygių galimybių srities. Tai pasakytina ne tik apie teisės, bet ir apie įvairių kitų specialybių studentus (būsimus ekonomistus, technikus, kariškius, humanitarus ir t.t.)
7. Į tarnybą, kaip ir ankstesniais metais, dažniausiai kreipiasi didžiųjų miestų gyventojai. Siekiant padidinti regionuose gyvenančių žmonių švietimą žmogaus teisių klausimais, skatinti jų aktyvumą bei nesitaikstymą su diskriminacijos apraiškomis, tikslinga būtų savivaldybėse ir apskrityse paskirti atsakingus darbuotojus, galinčius kompetentingai konsultuoti gyventojus lygių galimybių įgyvendinimo klausimais. Šių darbuotojų kompetencijai galėtų priklausyti konkrečių savivaldybių programų lygių galimybių srityje rengimas ir įgyvendinimas, taip pat dėmesys lygioms galimybėms kaip vienam pagrindinių savivaldybių administracijų veiklos principų. Tarnyba nuolat dirba šviečiant regionų gyventojus lygių galimybių principo įgyvendinimo klausimais.
8. Tikslinga ir toliau užtikrinti, jog viena pagrindinių tarnybos veiklos sričių išliktų prevencinis darbas, švietimas, leidyba, bendradarbiavimas su universitetais ir kitomis mokslo ir mokymo įstaigomis, nevyriausybiniomis organizacijomis. Todėl būtina tarnybos biudžete numatyti asignavimus edukacinio pobūdžio leidiniams, informacijos sklaidai.
9. Atkreiptinas dėmesys, kad jau keleri metai veikia iš ministerijų deleguotų atstovų sudaryta tarpžinybinė Moterų ir vyrų lygių galimybių komisija. Siūlytina Lietuvos Respublikos Vyriausybei apsvarstyti galimybę įsteigti tarpžinybinę Lygių galimybių komisiją, kuri iškeltų aktualias lygių galimybių įgyvendinimo problemas Lietuvoje, teiktų rekomendacijas dėl lygių galimybių politikos formavimo, teiktų siūlymus dėl diskriminacijos apraiškų mažinimo ir su tuo susijusių problemų

sprendimo, užtikrintų visų potencialiai pažeidžiamų asmenų grupių interesų atstovavimą kolegialiuose sprendimų priėmimo organuose, komisijose ir pan.

10. Siekiant panaikinti diskriminacijos apraiškas Lietuvoje, užtikrinti lygių galimybių įgyvendinimą visose visuomeninio - ekonominio gyvenimo srityse, ugdyti toleranciją, tikslinga pasiūlyti valstybės ir savivaldybių įstaigoms, valstybės įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms numatyti savo veiklos nuostatuose, etikos kodeksuose ar kituose vidinę veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose lygių galimybių principo įgyvendinimą, skiriant deramą dėmesį lyties aspektams, ir teikti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai periodines ataskaitas apie lygybės principų įgyvendinimą savo veikloje.
11. Atsižvelgiant į tai, kad visuomenė senėja ir vyresnio amžiaus žmonės vis dažniau yra pasirengę realizuoti savo darbinės funkcijas, tęsti darbinę karjerą, siekti mokslo, kvalifikacijos kėlimo, būtina organizuoti programas ir priemones, skirtas vyresnio amžiaus žmonių persikvalifikavimui, kompiuterinio raštingumo didinimui, o taip pat rengti tikslines priemones stereotipinio neigiamo vyresnių, pagyvenusių žmonių vertinimo visuomenėje mažinimui, pagarbos tokio amžiaus žmonėms didinimui.
12. Siūlyti Vilniaus rajono savivaldybės tarybai sprendžiant mokyklų steigimo bei reorganizavimo klausimus atsižvelgti į Lygių galimybių įstatymo nuostatas, nustatančias vienodą asmenų traktavimą, nepriklausomai nuo etninės priklausomybės. Į tokio pobūdžio problemas siūlome atkreipti dėmesį ir kitoms savivaldybėms.
13. Vis dar daug probleminių klausimų kelia neįgalių asmenų padėtis visuomenėje. Nežiūrint į tai, jog teisinė padėtis pusė yra formaliai palanki neįgaliųjų integracijai į visuomenę, statistikos rodikliai byloja ką kita. Lietuvoje gyvena apie 250 tūkstančių asmenų su negalia. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, tik 28,7 tūkstančio darbingo amžiaus neįgaliųjų dirba, t.y. tik kas septintas neįgalusis (2005 metų pradžioje buvo apie 139 tūkst. darbingo amžiaus neįgaliųjų). Dirba tik 3 tūkstančiai pensinio amžiaus neįgaliųjų.

Neįgaliesiems mažai pritaikyta fizinė, informacinė aplinka ir darbo vietos, menkai šviečiami darbdaviai ir visuomenė, vyrauja stereotipinės nuostatos neįgaliųjų gebėjimų ir profesinės kompetencijos atžvilgiu, neugdama palanki visuomenės nuomonė apie neįgaliuosius ir tolerancija jiems.

Viena iš pagrindinių neįgaliųjų socialinės integracijos kliūčių yra nepakankamas aplinkos prieinamumas (senos ir, deja, naujos statybos pastatai, visuomeninis transportas). Vadovaujantis galiojančiais pastatų ir kitų statinių techniniais reikalavimais, nauji pastatai turėtų būti statomi pritaikant jų prieinamumą neįgaliesiems, tačiau menkas dėmesys vis dar skiriamas senų pastatų renovavimui orientuojantis pagal neįgaliųjų poreikius. Dažnai net ir valstybės bei savivaldybių institucijų pastatai nėra prienami neįgaliesiems dėl nepritaikytų įėjimų, liftų bei durų.

Pastebima, jog net ir mokymo įstaigos gana atsainiai atsižvelgia į neįgaliųjų poreikius. Pagirtinas pavyzdys galėtų būti Vilniaus kolegijos administracijos pastangos suteikti galimybę neįgaliesiems studentams be kliūčių siekti aukštojo mokslo (vadovaujantis studentų asociacijos pateiktais duomenimis, šioje mokymo įstaigoje studijuoja daugiausiai negalią turinčių studentų). Deja, tokie aukštųjų mokyklų vadovų geros valios pavyzdžiai yra gana reti.

Aktuali ir vis dar neišspręsta problema yra regos sutrikimus turinčių asmenų apribota galimybė balsuoti. Kol kas neregintys bei silpno regėjimo asmenys negali pasinaudoti savo konstitucine rinkimų teise savarankiškai, be lydinčio asmens pagalbos. Regėjimo negalią turintys asmenys susiduria ir su kitais apribojimais teikiant paslaugas ar dalyvaujant darbo rinkoje.

14. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (3 str. 3 p.) bei Lygių galimybių įstatymas (3 str. 3 p.) įpareigoja valdžios ir valdymo institucijas įstatymų nustatyta tvarka remti visuomeninių organizacijų, viešųjų įstaigų, asociacijų, labdaros fondų programas, padedančias įgyvendinti lygias galimybes. Todėl tikslinga būtų numatyti tvarką, pagal kurią būtų remiamos minėtos programos, skirtos lygių galimybių įgyvendinimui.
15. Lietuvoje pastebimas specialistų, išmanančių lygių galimybių įgyvendinimo problemas, trūkumas. Todėl siūlytina Švietimo ir mokslo ministerijai numatyti gaires, priemones, programas, kurios skatintų aukštojo mokslo įstaigas kurti atitinkamas mokymo programas ir rengti reikiamus specialistus, turinčius žinių lygių galimybių srityje.
16. Būtina skirti tinkamą dėmesį vyrų vaidmens, sprendžiant lygių galimybių problemas, didinimui. Atsižvelgiant į faktą, jog nevienodas pasidalijimas pareigomis šeimoje sukuria prielaidas diskriminacijai dėl lyties darbo rinkoje, būtina įstatymais įtvirtinti palankias sąlygas derinti karjerą ir šeimą (pavyzdžiui, remiantis kitų šalių pozityvia patirtimi, apsvarstyti galimybę tėvams suteikti individualią teisę į vaiko priežiūros atostogas ar sudaryti galimybes dirbti lanksčiu darbo grafiku), sukurti būtinų socialinių paslaugų tinklą (pavyzdžiui, išplėsti ir pagerinti ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklą), įvairiomis priemonėmis skatinti darbdavius kurti šeimai palankią darbo aplinką (pvz., teikiant išsamesnę informaciją apie galiojančių įstatymų nuostatas, šeimai palankios darbo aplinkos privalumus; apsvarstant galimybę taikyti mokesčių lengvatas) ir kt.
17. 2007-ųjų paskelbimas Lygių galimybių visiems metams suteikia puikią progą valstybės įstaigoms skirti reikiamą dėmesį lygių galimybių problematikai tiek jų kompetencijos ribose, tiek įgyvendinant savo kaip darbdavių funkcijas. 2007-ieji turėtų suteikti reikiamą postūmį lygių galimybių politikos, skiriant reikiamą dėmesį lyties aspektų integravimui, įgyvendinimui įvairiais lygmenimis: priimant ir vykdant sprendimus, skirstant finansinius ir socialinius išteklius, numatant valstybės ekonominės bei socialinės plėtros gaires, dalyvaujant visuomeninėje veikloje ir kt.

18. Būtina atkreipti dėmesį į kolizinį klausimą, susijusį su teisės normų taikymu. Lygių galimybių įstatyme bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme yra apibrėžta diskriminacija dėl lyties, amžiaus, negalios, lytinės orientacijos, rasės ir etninės priklausomybės, religijos ir įsitikinimų ir už šių įstatymų pažeidimus (diskriminaciją dėl minėtų pagrindų) Administracinių teisės pažeidimų kodekse yra nustatyta administracinė atsakomybė. Baudžiamojo kodekso 169 straipsnyje yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė už diskriminavimą dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės, o 170 straipsnyje yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė už kurstymą prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę. Įstatymuose nėra nurodyti aiškūs, objektyvūs kriterijai, principai, kada skundas dėl diskriminacijos įvairiais pagrindais yra nagrinėtinas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje, o kada skundas turėtų būti nagrinėjamas ikiteisminio tyrimo įstaigoje ar prokuratūroje. Todėl būtina padaryti atitinkamus įstatymų pakeitimus, leisiančius aiškiai ir suprantamai atriboti diskriminacijos atvejus, kurie turėtų būti nagrinėjami ikiteisminio tyrimo įstaigoje ar prokuratūroje, o kurie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje.
19. Lygių galimybių įstatyme bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatyta galimybė taikyti laikinąsias specialiąsias priemones, skirtas užtikrinti lygybę ir užkirsti kelią lygių galimybių pažeidimams dėl lyties, amžiaus, negalios, rasės ir etninės kilmės, religijos ir įsitikinimų, seksualinės orientacijos. Pagal minėtų įstatymų nuostatas šios specialiosios priemonės (pozityvūs veiksmai lygybei užtikrinti) turi būti nustatytos įstatymuose. Tačiau labai sudėtinga būtų taikyti tokias priemones Lietuvoje, nes nėra mechanizmo, kaip tos priemonės turėtų būti numatomos, kokiais kriterijais remiantis turėtų būti vertinama situacija, aplinkybės, reiškinys lygių galimybių užtikrinimo aspektu. Todėl siūlytina Lietuvos Respublikos Seimui apsvarstyti galimybę parengti įstatymo, numatančio specialiųjų priemonių taikymo tvarką, projektą.
20. Atsižvelgiant į Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje pateikiamą tiesioginės diskriminacijos apibrėžimą, diskriminacija nebūtų laikomas elgesys su asmeniu, jeigu jam prastesnės sąlygos būtų taikomos dėl tariamo (įsivaizduojamo) priklausymo tam tikrai asmenų grupei (pvz.: darbdavys diskriminuoja heteroseksualų darbuotoją, nes mano, jog jis homoseksualus) arba dėl jo ryšio su asmeniu, kuris pasižymi tam tikru įstatyme numatytu požymiu (pvz.: darbdavys diskriminuoja sveiką moterį darbuotoją dėl jos vaiko negalios). Todėl tikslinga išplėsti tiesioginės diskriminacijos sąvoką, atitinkamai pakeičiant Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalį.
21. Norint tinkamai apginti ne tik asmens, pateikusio skundą dėl diskriminacijos, bet ir kitų asmenų, liudijančių ar kitaip dalyvaujančių skundo tyrime, interesus, tikslinga papildyti Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą bei Lygių galimybių įstatymą nuostatomis, draudžiančiomis persekioti asmenis, liudijančius ar kitaip dalyvaujančius skundo tyrime.

22. Lygių galimybių įstatyme, priešingai, negu Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, nėra numatytas įrodinėjimo pareigos diskriminacijos bylose perkėlimas skundžiamam asmeniui (tokiu atveju skundžiamas asmuo ar institucija turėtų įrodyti, jog lygių galimybių principas nebuvo pažeistas). Pažymėtina, jog ES direktyvos 2000/43/EB ir 2000/78/EB, kurias įgyvendina Lygių galimybių įstatymas, numato įrodinėjimo pareigos perkėlimą atsakovui. Rekomenduotinas Lygių galimybių įstatymo bei Civilinio proceso kodekso papildymas atitinkamomis nuostatomis.
23. Atsižvelgiant į tai, jog Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24¹ straipsnis numato galimybę asmeniui, patyrusiam diskriminaciją, reikalauti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo Civilinio kodekso nustatyta tvarka bei siekiant įgyvendinti ES direktyvas 2000/43/EB ir 2000/78/EB, tikslinga analogiška nuostata papildyti ir Lygių galimybių įstatymą.
24. Siekiant įgyvendinti ES direktyvas 2000/43/EB bei 2000/78/EB, tikslinga papildyti Civilinio proceso kodekso 56 straipsnio 1 dalį punktu, leidžiančiu asociacijoms atstovauti ieškovui diskriminacijos bylose.